

॥ अथ विवेकसार प्रारंभः ॥

त्रिवेकसार.

साधु बलरामदासजी स्व.

महाराज श्रीनगवत्तप्रसादजीनी आज्ञाप्रि सा० बलरामजी की० कुयेरदासे छपावी प्रसिद्ध करवो.

बइमां गणपत रुष्णाजीना छापखानाना मोटेक आत्माराम का० पोवा

अ ओ अ छाप्या

संवत् १९३३. सन १८७७.

छपावी प्रसिद्धकरनारे स० १८१७ ना आकट २५ मुजब कोपी

सइठनो हक राख्योछे.

५७

[illegible]

विवेक
॥ १ ॥

अस्यापिसारमुद्धृत्यजापाटीकां करोम्यहम् ॥ सतांप्रीत्यै गुणातीतानंदस्यादेशतो मुनेः ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे
आविवेकचंद्रोदयनामेजे ग्रंथतेनोपणजे सारतेनो उद्धारकारेनेकेतं ॥ १ ॥ सद्धंथनासाररूपजेमारोकरेखोविवेकचंद्रो
दयग्रंथ तेमांथिपणसारांसारांथोडांथोडांप्रकरणतेमनेजुदांपाडिनेगुणातीतानंदस्वामीनामेजेमुनितेमनिआज्ञाये
करिनेहुंबलरामदासनामेजेसाधुतेजेतेसंतनेप्रसन्नकरवानेअर्थेजाषाएवीजेटीकातेनेकरुंछुं केतांगुजरातदेशनि
जाष एएएएएएएएएए ॥ श्लोकनिनविनेकेटलाक ॥ श्लोका ॥ एएएएए तनिकरेदितेनेनेलि करिनेलस्युछुं ॥ ३ ॥ ॥ शौ
नकेनोक्तं ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मोक्षाश्रमेस्मृतं वस्त्रं कथं धारंजितं ॥ कार्यं यज्ञोपवीतं तु सितं न वगुणान्वितमिति ॥ ४ ॥
अर्थः ॥ ॥ तेमं प्रथमसाधुनालक्षणनेप्रतीपादनकरनाराजेश्लोकतेमनेअर्थेसहितदिखुंछुंतेमांसाधुनेमहा ॥ एएएएए
सां ॥ एएएएए एएए धारणकरवां ॥ एएएएए तेनेशैनिकऋषिजेतेकहेछे ॥ मोक्षाश्रमजेत्यागिनोआश्रमतेनेविषेजेव
लकथं ॥ एएएएए ॥ एएए ने जेरंगेसांवस्त्रधारणकरवानांकथं छेतेजेतेतोधातुजेगेरुतथामृत्तिकातेणेकरिनेरंगेसां
कथांछेकेतांसाधुनेसाधुन्यातिक ॥ एएएरंगेसांवस्त्रपेरवां ॥ अनेत्यामनेसाधुनेनवगुणजेनवदोरातेणेजुक्तनेधोद्युएवुंयज्ञो
पवीतजेतेधारवुं ॥ ४ ॥ ॥ तथोक्तं नारदपंचरात्रे ॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ जगवन्नामसद्धर्मप्राप्त्या स रुलभ्यया ॥ जा
त्याददोषनाशत्वाद्ब्रह्मरूपं स चार्हति ॥ ५ ॥ ॥ रंप्राप्यदैक्षं जन्मेदं जातिदोषा मुच्यते ॥ सद्धर्मपाप्मनेनैवततोक्तिप्रया
तिसः ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेनारदपंचरात्रनेविषेपणतेजप्रकारेकथुंछे ॥ जेसद्गुरुथकिप्राप्तथईएविजेजगवाननु
नामनेस ॥ एएए ॥ मेकेतांसद्गुरुयेकहिणविजे जगव ननानामनोजपकरावानीरत्यनेसाधुनाधर्मपाप्मवानीरीत्यते

॥ १ ॥ एकरिनेवै स्यादिकजातिना जे दोष ते मनुना शपां मवापणुं छे माटे ते त्यागी साधु जे ते ब्रह्म सूत्र जे जनोय तेने धारण करवा
 जोग्य छे ॥ ५ ॥ अने ते त्यागी साधु छे ते क्षाये करिने प्राप्त थयु एवुं जन्म केतां यज्ञोपवीत तुलसीनिमाखाने उर्ध्वपुंड्रति
 सकने जगवां ननानामनोमं अने मृतिका ये करिने रंगे लं जे वस्त्र ए आदिक जे दीक्षारूप बिजो जन्म तेने सद्वृथ किपां मिने
 जातिना जे दोष तेथ ॥ ६ ॥ अने ते केडे ते साधु पुरुष जे ते संतना धर्मनु जे पाववुं ते एकरिने मुक्तिने पां मे छे ॥ ६ ॥
 त्यागिनां रसास्वाद निषेध एकादशे उक्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तावज्जितेन्द्रियोऽप्यहं हि जित्वा ह्येन्द्रियः पुमान् ॥ न जये
 ब्रह्म न यावत्तं सर्वं जितं मे ॥ ७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे सर्व इन्द्रियुनु मूलरसना इन्द्रिये माटे त्यागि साधुने रसास्वाद नो
 निषेध जे ते एकादश धर्मे विषे कथ्यो छे ॥ जे जित्यां छे बिजां सर्वे इन्द्रियो जे एवो जे पुरुष ते जे ते त्यां सुधि जित्यां छे इन्द्रि
 यो जे एवो नथिने कथा ॥ धितो ज्यां सुधिर सना इन्द्रिये जित्यां सुधि माटे रस जित्ये रसे ॥ जे ते जिताय छे केतां रसना
 इन्द्रिये रसे रसे इन्द्रिये जे ते जिताय छे माटे त्यागि साधुने रसना इन्द्रिये जे ते विशेष पण एकरिने जितवि ॥ ७ ॥
 अत्रिरुवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सोमपानसमाप्तिक्षान्तिक्षान्नं प्रतिग्रहः ॥ परान्नं नैव क्षिप्त्वा स्यान्न तस्याः परपाकता
 ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने क्षिप्त्वा मागिने लाव्या जे शुष्क अन्न तेने जमवे करिने रसना इन्द्रिय जिताय छे माटे अत्रि कृषि जे ते
 क्षिप्त्वा नु जे अन्न तेने पवित्र पणु के छे जे क्षिप्त्वा जे ते सोम वस्त्र नु जे पान करवु तेने समान छे माटे क्षिप्त्वा ये करिने पां म्या जे
 अन्न ते जे ते प्रतिग्रह ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने क्षिप्त्वा जे ते पारकुं अन्न जे ते नथिने ते क्षिप्त्वा जे तेने पारकोपाक पणन के वाय ॥ ८ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ जिह्वं कुरीनाम सर्वपापप्रणाशिनी ॥ क्षिप्त्वा हारां निराहारः प्रोच्यते क्षिप्तुको नरः ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥

विवेक
॥ २ ॥

अनेमाधुकरीनां ॥ क्षाकेतां जेममधुकरजेतेपुष्पनेनकनडतोथको तेपुष्पनोथोडोथोडोरसखेछेतेमत्यार्गोरुष
जेतेगृहस्थनेनक ॥ यका पोतानादेहनिरवाहनेअर्थेतेगृहस्थुनेघेरथियोडियोडिचिक्षामागिलावेनेतेचिक्षाकेवि
छेतोसर्वपापनेनाशकरेएविछे ॥ अनेतेचिक्षायेकरिनेप्राप्तथयुंजेअन्नतेनेजमनारोएवोजेचिक्षुकुरुषतेजेतेनिरा
हारक्योछे ॥ ९ ॥ ॥ विश्वेश्वरपद्धतौचोक्तं ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नक्तात्परश्वोपवासउपवासादयाचितम् ॥ अयाचितात्परं
नैक्षंतस्म द्रक्षेणवर्त्तयंत ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेविश्वेश्वरपद्धतिनेविषेपणचिक्षामागिनेलाव्याजेअन्नतेणेकरिने
त्यागेरुषनेदेहनिरवाहकरवानुकत्युंछे जेनक्तजेरात्रिजोनकरवुंतेथिउपवासजेतेअधिकछे नेउपवासकरवोते
थीअयाचितजेनमागतेजेतेश्रेष्ठछे ॥ अनेनक्तपणचिक्षानुंजेअन्नतेजेतेश्रेष्ठछेतेमाटेत्यागिसाधुजेतेचिक्षा
येकरिनेम ॥ जेअन्नतेणेकरिनेपोतानोनिरवाहकरे ॥ १० ॥ ॥ व्यासश्चाह ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नीक्षीपटेजसंतक्रे
गोशास्रपटोच्छ्रयं ॥ चिक्षामाधुकरीचैवपवित्राणियुगेयुगे ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेव्यासनेजेतेपणचि
क्षानेपवित्रकेहेता ॥ वाजेवस्त्रनेविषेजेगलिनेछासनेविषे जेजसनेम्बेछनामंदिरनेविषेजेगोशास्राकेतांजेम्बेछनामं
दिरनेविषेगा ॥ नेरेवानिशाखाहोय एवुंजेम्बेछनुंमंदिरनेमाधुकरीचिक्षाएव्यारवांनाजेतेयुगयुगनेविषेपवित्रछे
॥ ११ ॥ ॥ श्रीचगवाचाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ रुपाक्षुरकृतद्रोहस्ति तिक्षुः सर्वदेहिनां ॥ सत्यसारोनवद्यात्मास
मः सर्वोपका कः ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेश्रीरुद्रचगवानजेतेउद्धवजिप्रत्येसाधुनांसक्षणकेहेछे ॥ रुपासुकेतांज
ननुजे ॥ ॥ नोछेस्वचावजेनोएवोनेअकृतद्रोहकेतांसर्वजीवप्राणिमात्रनिहंराये रहितनेतितिक्षु

सार

॥ २ ॥

केतांसुखदुःखः॥६॥ ज्ञेयं हनक यानोछे स्वप्नावजेनोनेसत्यसारकेतांसत्यनेहेच्छेतेछेसारतेजेनेएवोनेअनवद्यात्मा
 केतांदोषेरहितछे आत्मा जेनोनेसमकेतं सारानरताविषयनेविषेसमछे दृष्टिजेनिनेसर्वोपकारककेतांपोतानासाम
 अग्रजाणेऽर्धेदोषाणां हनो ॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ कामैरहतधीर्दीतोमृदुःशुचिरकिंचनः ॥ अनाहो हितञ्चुक्
 शांतःस्थिरोमच्छरणोमुनिः ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेकामैरहतधीकेतांविषयेकरिनेनथिहणाचि हितेजोने
 दांतकेतांदम्यांछे इंद्र तेजेणेनेमृ केतांमृदुतायेजुक्तनेशुचिकेतांवात्यनेअंतःकरणनेविषेपवित्रतायेजुक्तएवोने
 अकिंचनकेतं अगताददेष्टव्याद नाजेजनतेविनाविजापदार्थनेप्रयोजनेरहित ॥ अनेअनीहकेतांप्राकृतउद्यमेरही
 तनेमित्तमयेतांछे आचारजेनोनेशांतनेस्थिरकेतांपोतानाधर्मनेविषेस्थिरतायेजुक्तनेमारोजछेआश्रयतेजेने
 ने निकेतांजावात्मातथापरमात्मानास्वरूपदोषनिव्याहृतवोतेछेस्वप्नावजेनो ॥ १३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अप्रम
 तोगचाराल्मा गतिमान्जितषड्गुणः ॥ अमानीमानदःकल्पोमैत्रःकारुणिकःकविः ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 अप्रमत्तकेतं आगवतधर्म जेपाक्षबुं तेमांसावधाननेगंभीरात्माकेतांगंनिरछेबुद्धिजेनिनेधृतिमान्केतांअतिदुः
 खनेविषेपधीरजवाननेजितषड्गुणकेतं जित्याछेकामक्रोधलोभमोहशोकनेमदएछोगुणतेजेणे ॥ अनेअमानी
 केतांपूज्यनेविषेमानेरहितनेमानदकेतांसत्पुरुषनेमाननारोनेकल्पकेतांजनजेतेमनेहेतनो उपदेशकरवोतेमांकुशक्ष
 नेमैत्रकेतां रवेनेविषेमित्रतायेजुक्तनेकारुणिककेतां पोतानेबंधननको एविजेदयातेणेसाहसवर्ततोनेकवीकेतां जी
 वईश्वरमायाब्रह्मनेपरब्रह्मनेनास्वरूपनुंजेयथार्थसमकवुंतेमांकुशक्षएसर्वेक्षणेजुक्तसाधुपुरुषजेतेवरतेछे ॥ १४

विवेक

॥३॥

विष्णुधर्मोत्तरं चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ विष्णुचक्राः स्वधर्मस्थाः प्रशांतं द्रियवृत्तयः ॥ विरक्ता आत्मनि शश्वयेते
संतः प्रकीर्त्तिताः ॥ १५ ॥ सदासंतोऽभिगंतव्यायदिनोपदिशंति ॥ यायाः स्वरकथास्तेषामुपदेशाच्च वंतिताः ॥ १६ ॥
अर्थः ॥ ॥ अने विष्णुधर्मोत्तरनामे जे ग्रंथ तेने विषे पण साधुनां लक्षण कल्यांछे जे जगवानना चक्रने पोताना धर्मने वि
षे रत्याने प्रशांत छे इंद्रियो निवृत्तियुं जे मनिकेतां शब्दस्पर्शरूपरसने गंध ए जे पंचविषय ते मयि निवृत्ति पांम्यांछे इंद्रियो
जे मनां एवा ॥ अने विरक्त केतां आलोकने परशोकना जे सर्वे जोगते मने विषे प्राप्ति ये रहितने श्रीहरिने विषे प्रीति वाखा
ने लावा छे ॥ ॥ निष्ठा जे मने एवा जे रूप ते जे तेराधुपुरुष कल्यांछे ॥ १५ ॥ अने ते साधुपुरुष
जे ते जां उपदेशन करे तो पण सदा समागम करवा जोग्य छे ॥ कम जे ते जे खरे खरा साधु रूप ते मने जे जे सहज स्वभावि
क कथा केतां ते संत जनने निरंत जे बांल बुं चांल बुं जे मबुं ने जे जे क्रिया करविते जे ते सर्वे जनने उपदेश रूप थाय छे केतां ते सं
त उपदेशन थिकरता तो पण सर्वे जनने मनो गुण लंछे एवा रुढा लक्षण वाखा ए संत छे ॥ १६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सर्वे वे
दाश्च यज्ञाश्च तपो दानानि चानघ ॥ जीवा न्नयः दानस्य न कुर्वीरं न क्लामपीति ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे विदुरजी
जे ते कहे छे जे हे अनघ केतां निर्दोष एवा हे मैत्रेय मुने सर्वे वेद न्न एवा तथा यज्ञ करवा तथा तप करवुं तथा दान देवां ए सर्वे
जे ते जीवने अन्न यदान दे केतां जीवुं ने जन्म मरण थि ॥ का विने जगवानना धाम मांसे ईजवा ते निकला जे शोख मोचा
गतेने पण न करतां हवां केतां जीवुं ने धर्म ज्ञान वैराग्य सहित जगवाननि चक्र करवीने सर्वे पाप मारग नो त्याग करवो ए
वोरुढो उपदेश करिने जगवान सन्मुख करवा ए विरित्ये जगवत मां विदुरजि जे ते जीवने अन्न यदान देवा रूप जे परोप

सार

॥३॥

कारतेनेसर्वथिअधिककेताहवा माटेसाधुपुरुषजेतेमणेजीवनेउपदेशकरवारूपजेपरोपकारतेजेतेकरवो ॥ १७ ॥
श्लोकः ॥ ॥ धर्मःपरोजीव क्षात्यधर्मस्तद्विपर्ययः ॥ यथाशक्तिततोधर्मसाधयेत्पुरुषःसुधीः ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥
अनेयमराजजेतेपणएमजकेहेताहवा जेजीवनिरक्षाकरवातेजेते धर्मछेनेजीवनिरक्षानकरवितेअधर्मछे ॥ ते
कारणपणामाटेरुढीबुद्धिवालोपुरुषजेतेपोतानासामर्थ्यप्रमाणेधर्मनेसिद्धकरेकेतां साधुपुरुषजेतेजीवने
णयिमुकावरूपजेपोतानोधर्मतेनेसिद्धकरे ॥ १८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तितिक्षवःकारुणिकाःसुहृदःसर्वदेहिनाः ॥
अजातशत्रवःशांताःसाधवःसाधुनृपणाः ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेकपित्तदेवन्नगवानजेतेपोतानमातादे
वदूतिप्रत्येजेसाधुनेप्रसंगेकरिनेजीवनोसेहेजेमोक्षथायतेसाधुनांलक्षणकहेछे ॥ हेमाततेसाधुकेहेवाछेते धैर्यकरि
नेमानअपमानसुखदुःखनारादृष्टदृष्टदृष्टाएवाछेअनेअतिशेदयावालाछे अनेसर्वजीवप्राणमात्रनास्तदके
तांहितकारीएवाछेअनपृथ्वीनेपेनथिउपनोकोईशत्रुजेमनेएवाछेअनेशांतकेतांकामक्रोधदोषादिकेकरिनेक्षो
न्ननपामेएवाछेअनेशाखेकत्यांजेसाधुनांलक्षणतेजेजेआनृपणजेमनेएवाछे ॥ १९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मय्यन
न्येनन्नावेनन्नक्तिकुर्वीतियेदृढाम् ॥ मत्कृतेत्यक्तकर्माणस्त्यक्तस्वजनबंधवाः ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ वसीसाधुके
वाछे तांअनन्यन्नावजेसर्वब्रह्मादिकदेवनोत्यागकरिनेपतिव्रतास्त्रीनिषेधमारेविषेजएकानेःतेणेकरिनेजेसाधुजेते
मारेविषेदृढनक्तिनेदृष्टेअनेनेप्रसन्नकरवानेअर्थेत्यागकर्यांछेमारेनक्तिनांविरोधिणांस्वजनेनेअ
नेमारेप्रसन्नतानेअर्थेत्यागकर्यांछेमारेनक्तिनांविरोधिणांस्वजननेबंधुजेमणेएवासाधुछे ॥ २० ॥ ॥ श्लोकः ॥

विवेक
॥४॥

मदाश्रयाः कथामृष्टाः शृण्वंतिकथयन्ति च ॥ तपन्ति विविधा स्तापानैतां न्मृतचेतसः ॥ २१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवला
तेसाधुकेवाछेतो मारा अवतारने आशरीनेरहि एवीजे मारिशुद्धकथाउंतेनेसंजसेछेनेकेहेने एवाअनेसर्वप्रकारमारे
विषेरुंछेचितजेमनुं एवाजे एसाधुते मनानानाप्रकारनातापजे अध्यात्म अधिभूतने आधेदेवतेजेतेनथीपीडापमाड
ता ॥ २१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तएतेसाधवः साध्विः सर्वसंगविवर्जिताः ॥ संगस्तेष्वयतेऽर्थ्यः संगदोषहराहिते ॥ २२ ॥
अर्थः ॥ ॥ हेसाध्विकेतांपातेव्रताएवदेवतिमातादेहगेहस्वादिदिकरुंनेविषेअज्ञाद्विष्टेपिद्विष्टेक्षांक्षीद्विष्टेहि
तएवाजेतेएसाधुतेनेविषेप्रसंगजेतेमेतेगेप्रार्थनाकरणाप्योप्यछे तेसाधुकेवाछेतोएजीवेअनेकजन्मनेविषेकरघाजे
नानाप्रकारनास्त्रीयादिकविषयनारंगतेनालागाजेदोषतेसर्वेदोषनेहरेएवानिश्वेजछे ॥ २३ ॥ ॥ मोक्षधर्मोक्तं ॥
श्लोकः ॥ ॥ अचलितमतिरुतः स्वधर्मात्पारितोषणः परावरजः ॥ अनियतशयनासनः प्रकृत्यादमनियम
व्रतसत्यशौचयुक्तः ॥ विगतजयकषायसोज्ज्वलमोहोव्रतमिदमाजगरं श्रुचिश्चरामि ॥ २४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेव
क्षि मोक्षधर्मनेबेपेपणसंतनसक्षणकल्यांछेजेजगवाननास्वरूपनेविषेछे अचलमतिजेनि एवोनेपोतानाधर्ममांथि
नपड्योकेतांपोतानाधर्मसारिपेठेपासनारोपेपणिद्विष्टे वस्त्रजेनेकेतां धातेतारेरहितनेथोडामूलवासानेअवस्यपो
तानेजोयेएट्ठांथोडांवस्त्रनेराखतोएवोनेपरने आवरनोजाणनारोकेतांपरजेसर्वनाकारणनेसर्वनानियंताएवाजे
सर्वोपरिश्रीहृष्टाहृष्टपलाहृष्टेहृष्टपलाहृष्टांजेअक्षरादिकधामनेतेहृष्टोविष्टेत्याएवाछेहृष्टकोटकतेमना
स्वरूपनेयथार्थजाणनारोनेअवरजेमायनेमायानं सर्वकार्यतेमनेपणहृष्टाहृष्टांएवातोएवो अनेअनियतपो

सार

॥४॥

[illegible]

विवंक्त
॥ ५ ॥

श्रुत्वा ॥ परिवदतु यथेष्टं मत्समक्षं तिरां वाजगतिहिवद्बहुदुःखे दुर्लभः प्रीतियोगः ॥ २५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने सदा सु
ख च छे दिन पण जे मांकतां निरंतर दिन पणे जुक्त एवो नेन थि ॥ स्वजेने विषे कंतां सदा दुःखियो एवो जे आज न नास ॥ हतेने
विषे मारिनि दाहु माटे जो कोइ प्रतिने पांमतो होय केतं मारिनि दा करिने जो को जन जे तेरा जिथा ता होय तो मारे दे खते
सां न्न दंत अथवा हुं नंद खुं न सां न्न धुं ए म मारि वां से थि पोतानि नजरमा आवे ते म सो क जे ते मारिनि दा करो केता ए मारिनि
दा कर छे ते ए करिने मारे खां ट्य आवति न थिने न्ना ए तो रा जि था य छे माटे न जरमा आवे ते म मारिनि दा करो ते नो मारे
कां ई शोक न थिके म जे घणुं क छे दुःख जे मां ए वुं जे आज गत तेने विषे निश्चे प्रीतियोग जे कां इने राजि करुं ते जे ते दुर्लभ च छे
॥ २५ ॥ ॥ एकादशे चां क्तं ॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ क्षिप्तोऽवमानितोऽसद्भिः प्रक्षब्धोऽसूयितो यवा ॥ ताडितः संनिरुद्धो
वाटस्यावापरिहापितः ॥ २६ ॥ निष्ठितो मूर्छितो वाग्निर्बहुधैवं प्रकंपितः ॥ श्रेयस्कामः ॥ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे साधु पुरुष जे ते अनेक प्रकार नां जे दुःख तेने न गणिने न गवाने न जेतो यको पोताना जी
वनो उध ॥ १८ ॥ ॥ गदशनं विषेश्री रुक्म न गवान जे ते उद्धव जिप्रत्ये के हे ता हवा ॥ जे हे उ वा जे कस्य ए ने इ छ तो ए
वो जे जन ते जे ते दुष्ट जन जे ते मणे तिरस्कार ने कस्थो ने अपमान ने कस्थो ने ठगि सिधो अथवा असूयाने कस्थो ॥ अने ताड
न कर दो टे रिया रे ते थिरो कि सिधो ने पोतानि जे जीविका ते ए र हित कस्थो ॥ अने वसि अज्ञानि जन जे ते मणे उपरध जे युं
हुं ते ए करिने परा न्न वप मा ड्यो ने न्निन्न स्थो ए विरित्ये न गवान ना स्वरूप ने विषे जे निष्ठा ते थकि ॥ १९ ॥ कारे डगा भ्यो ॥
अने ए प्रकारे कष्ट ने पां मतो ए वो थको पण जीवात्माने पर गाला ॥ १९ ॥ रूपनो विचार कर वो ते ए जुक्त ए जे मन ते ए करि

सार

11411

नेणसर्वेदुःखथकिजीवात्मा जेतनो उधारकरे ॥ २६ ॥ २७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पदापियुवतिं निक्षुर्न स्पृशेद्वारवीम
 पि ॥ स्पृशन्करीव बध्येत कारं ॥ २८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेसाः पुरुष जेतमणे सियो ने अहं न हित
 थाते सियो सं जों बुं नाह एम दसा त्रेय मुः छे ते त्ति तथा पतंगिया नि शिक्षाये करि ने यदुराजा प्रत्ये के हता वा ॥ हेरा
 ज नू निक्षु एवो जे जोग ते जेत काः नी पण जे स्त्री ते ने पगे करि ने पण न अहे अने जो अहे तो हस्ति नि पेठे बंधन ने पां मे जे मह
 स्ति जेत का गसनी हाथणी ने देस्ति ने ते नो अंग संग करवा जाय छे तो मोटा खाढ मां पढी ने बंधन ने पां मे छे ते मका नास्ति नो
 पण जो स्पर्श करे तो जोगि बंधन ने पां मे ॥ २८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नाधिगच्छेत्तास्त्रैयं प्राज्ञः कर्हिचिन्मृतमात्मनः ॥ ब
 साधिकैः रहन्त्येत गजैरन्यैर्गजो यथा ॥ २९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने प्राज्ञे विवेका एवो जे योगि ते जेत पोताना आत्मा
 नु मृत्यु रूप एवी जे स्त्री ते ने रक्षा ऐश्वर्य न जाय ने जो जाय तो बक्षे करि ने अधिक ए जेत खाना संबंधि रूप ते जेत एने मा
 रिनां खे जे महाथणी ने समीपे गयो जे हस्ति ते बक्षिया एवा जे बिजा हस्ति ते जेत मारिनां खे छे ते मए विरित्य नि जे शिक्षा ते
 मेह स्ति थकि सिधि छे ॥ २९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ दृष्ट्वास्त्रियं देवमायं तद्भावे रजितेन्द्रियः ॥ प्रक्षोभितः पतत्यंधतमस्य
 भ्रौपतंगवत् ॥ ३० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे पतंगी या थकि जे शिक्षा सिधि छे ते ते छे ॥ हेरा ज नू नथि जित्या इंद्रियो जे
 एवो जे जोग ते जेत दे जे नगवान तनि मायारूप एवि जे स्त्री ते ने जोई ने ते स्ति नाहाव चावे करि ने सो नने पां म्यो थको अ
 धतम जे नरक ते ने विषे पडे छे जे मपतंगी यो जेत अग्नि ने जो ने अग्नि नारूपे करि ने सो नाना थको अग्नि ने विषे पडे छे ते म ॥
 ॥ ३० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ योषिद्विरण्यान्न रणां बरादेद्रव्येषु मायारचितेषु ॥ प्रक्षोभितात्मा पञ्चोगबुद्ध्या

विवेक
॥६॥

पतंगवन्नश्यतिनष्टदृष्टिः ॥ ३१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेमायातेणेरथ्याएवाजेस्त्रीसुवर्णआचरणनेवस्त्रादिकपदा
गदितोहोहो नोगध्यानि द्वियेकरिनेसोचपां छे अंतःकरणजे एवोनेमूढएवोजेजोगितेजेतेपतंगीयानेपेठेन
मिगईछेज्ञानरूपीदृष्टिजेनीएवोयकोनाशपांमिजायछेमाटेस्त्रिसुवर्णधरेणानेवस्त्रादिकतेनेजो नाहनेतेमांसोचपां
मवुंनहिएविरित्यनिजेरिक्षातेमेपतंगीयाथकिद्विधिछे ॥ ३१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ किंविधया किंतपसा किंत्यागे
नश्रुतेनवा ॥ किंविक्तेनमौनेनस्त्रं चिर्यस्यमनोदृतं ॥ ३२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवक्षिऐस वार्ताछेतेछे
जेपुरुष स्त्रीयोजेतेमणेमनहरिस्त्रिधुछे ते रूपजेतेनोवद्याजएयाते गेकरिनेशुंनेदानेदेवुनेशास्त्रसांनसवांतेमणेकरि
नेपणशुं ॥ अनेएव तस्त्रादोहो पेजेरेहेनेमौनराखंतेमणे तस्त्रादोहो ॥ ३२ ॥ ॥ मेधातिथिजायासस्मृतौषो
क्तं ॥ ॥ श्लोकी ॥ ॥ नसंन्यासेस्त्रियंकांचित्पूर्वदृष्टांचनस्मरेत् ॥ कथांचवर्जयेत्तासंनपश्येस्त्रिखितामपि ॥ ३३ ॥
एतच्च पृथंमोहात्प्राणामाचरतोयतेः ॥ चित्तं विक्रियतेऽवश्यंतद्विकारात्पणस्यतीति ॥ ३४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे
मेधातिथिनेजायासक्रषिजेतेकहेने जेत्यागी रूपजेतेकोईस्त्राप्रत्येसम्यकप्रकारेबोसेनहिनेप्रथमगृहस्थाश्रममांदे
स्त्रिएविजेस्त्रीतेनेकारेयसंचारेनहि अनेतेस्त्री निकथानोत्यागकरेकेतांआबाईबहुसारीछेनेएनेसंतनेविषेबहुच
किचाबछे गविरित्येकारेयकोईस्त्रेनांवखांणकरेनहिनेचित्रामणनेविषेस्त्रिखेस्त्रिजेस्त्रिनिप्रतिमातेनेपणवेनहि ॥
अनेस्त्राबंधिजे ग्यारबांनांकेतांस्त्रिसाथेबोसवुं तथापूर्वेगृहस्थाश्रमनेविषेदेस्त्रिजेस्त्रितेनेसंचावितयातेस्त्रीनां
वखांणकरबां तथाचित्रामणनेविषे चित्रेस्त्रिजेस्त्रिनिप्रतिमातेनेजेजे विएजेथ्या लांदां तेनेमोहथकिकरतोएवोजे

सार

॥६॥

त्यागीपुरुषतेनुचितजेतेअवश्यविकारनेपांमेछे नेविकारपाम्याथकितेजोगिनुचेतजेतेन शपांमिजायछे ॥ ३३ ॥
 ॥ ३४ ॥ ॥ न मस्कंधेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ संगंत्यजेतमिथुनव्रतिनांमुमुक्षुःसर्वात्मनानवित्तजे हिरिं
 द्रियाणि ॥ एकश्वर-रहसिचित्तमनंतस्त्रोष्टुजाततद्वतिपुसाधुपुचेत्संगः ॥ ३५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेमैथुनासक्तए
 वोजेमत्स्यतेनेजो नेतपमांथिपद्यातेपछे वैराग्यनेपांम्याएवाजेसौन्नरिऋषितेजेतेजोगिपुरुषजेतेमणेमैथुननेविषे
 आसक्तएवांजेप्राणिमात्रतेजांणिनेक्यारेयजोवांनाहए-लोसताहवाजेछद्मद्वयथकिमुकवाने इछतोएवोजेत्या
 गिपुरुषतेजेतंमै ननेकरतांएवांजेपशुपक्षिआदि ॥ ॥ ए-लोसताहवाजेछद्मद्वयथकिमुकवाने इछतोएवोजेत्या
 अनेसर्वप्रकारेकरिनेसर्वेजेपांतानं द्रियोतेमनेयात्यजवादेनहिकेतांविषयनेविषेप्रवर्तवादेजनहि ॥ तारेतेसाधुपुरु
 षंकरेतोएकसोगतिकरतोसतोकेतांमायिकसोकजोगमांनयंधातोयकोएकंतमेवेसिने अनंतनेसर्वनानियंताए
 वाजेजगानतेमनेविषेपांतानामननेजोडिदेनेप्रसंगजेतेजोकरेकेतांजोजगवानविनाबिजेहेतकरं होयतोजगवां
 ननांछेव्रतजेमनेएवाजेसाधुपुरुषतेमनेविषेकरं ॥ ३५ ॥ ॥ पंचमस्कंधेवक्ति ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नकुर्यात्कर्हिचित्सख्यं
 मनसित्यनस्थितं ॥ यद्विश्रंज्जाच्चिराच्चीर्णचरन्दतपश्वरम् ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेपंचमस्कंधनेविषेशुकदेवजि
 जेतेराजापरिक्षतप्रत्येकहछेजेचंचलएवुंजेमनतेनेविषेक्यारेयपणमित्रपणुंनकरवुंकेतांविश्वासनकरवो ॥ केमजे
 बहुकासपर्यंतसंच्युएवुंजेशि वजिनेसौन्नरिआ॥ दे-हासमर्थपुरुषनुतपतेजेतेजेमननाविश्वासथाकिसि जातुंहवुं
 ॥ ३६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नित्यंददातिकामस्यच्छिद्रंतमनुयेऽरयः ॥ योगिनःकृतमैत्रस्यपत्युर्जायेबपुंश्वक्षी ॥ ३४ ॥

विवेक
॥ ७ ॥

॥ अर्थः ॥ ॥ अनेकस्थोद्येमननो विश्वासजेणे एवो जे जांगितेनुं जेमन ते जे ते काम तथा काम निके डेवर तता जे क्रोध
लोनादिक शत्रु ते मनने नित्ये प्रवेश करुना अवकाशने आपछे ॥ जेमकस्थोद्ये विश्वासजेणे एवो जे पती तेने पुंश्वली एवि
जे स्त्री ते जे ते जार पुरुषने अवकाश आपोने ते पतिने गारिने खावे छे ते ममन पण कामादिके कारे ॥ ३७ ॥ छिदे भ्रष्ट करे छे ॥
॥ ३७ ॥ ॥ स्मृत्यंतरे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पतत्यसौ ध्रुवं निक्षुर्यस्य निक्षोर्द्वयं न वेत् ॥ धीपूर्वो रितउत्सर्गो द्रव्यसंग्रह ए
व च ॥ ३८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वलिविजिस्मृतियुने विषे न्ह्युं छे जे आत्यागि पुरुष जे ते निश्च ज पडे छे केतां पोताना धर्म
मांथि पड्यो थको जरु मरिने जम पुरि मां जाय छे त कियो तो ज त्यागी पुरुषने बेवानां छे ते बेवानां ते कियो तो छे ॥ ३८ ॥ ॥
पोताना वीर्यनो पात जे ते करवो तथा द्रव्यनो संग्रह जे ते करवो एवे केतां ज त्यागि थईने पोते वीर्य पात करे छे तथा बिजापा
से करावे छे ने द्रव्यने पोतानु करिने बिजापा सेर खावे छे तथा पोते राखे छे एवो जे त्यागिते जे ते जरु मोटा कष्टने पांमे छे ॥
॥ ३८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ कांता कनकसूत्रेण वेष्टितं सकलं जगत् ॥ तासु तेषु विरक्तो यो द्विजुजः परमेश्वरः ॥ ३९ ॥
अर्थः ॥ ॥ हवे कनक कं तानो जेणे त्यागकस्थोद्ये एवा जे साधु ते मनोमहिमा केवो छे जे कनक जे सोने छे ॥ ३९ ॥
ते बे रूप जे सूत्र तेणे करिने समग्र जगत जे ते विंठा यहुं छे ॥ माटे ते स्त्रियो ने विषे ने द्रव्यने विषे जे वैराग्य वाळा छे एवो जे ते
त्यागी साधु ते तो बेनुजा वालो परमेश्वर जे ते जांणवो केतां जेम जगवान मलेने कक्ष्यं एथाय तेम ते वासाधुने समाग
मे करिने जीवुं नुकक्ष्या एथाय छे माटे ते साधु परमेश्वर जे वा छे ॥ ३९ ॥ ॥ दशमस्कंधे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ स
र्वस्वं जलदा हित्वा विरेजुः शुभ्रवर्चसः ॥ यथा त्यक्तैषणाः शांता मुनयो मुक्तकिद्विपाः ॥ ४० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने द

सार

॥ ७ ॥

शमनेविषेशुकदेवजीयैकत्वंछेजेमेघजेतेपोतानासर्वस्वनोत्यागकरिनेश्वेतछेकांतिजेमनिएवाथकाशोन्नताहवाने-
 निपेठेतोत्यागकरिछे पुत्रवित्तनेलोहदेदिइषणाजंमणेएवाअनंपापथकिमुकांणानेशांतएवाजेमुनितेजेतेजेमशो-
 जेछेतंम॥४०॥ ॥श्लोकः॥ ॥गिरयोमुमुचुःखंखंचिन्नमुमुचुःशिवं॥ यथाह्रादाह्रादंखंखंज्ञानिनोदद-
 तेनवा॥४१॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेपर्वतजेतेरुंदुंएवुंजेजलतेनेक्यारेकमुकताहवानेक्यारेकनमुकताहवा॥ केनि-
 पेठेतोज्ञानिएवाजेपुरुषतेजेतेजेमज्ञानरूपिजेअमृततेनेआप्यानासमयनेविषेआपेछेनेआप्यानासमयनहोयतो-
 थिआपतातेम॥४१॥ ॥श्लोकः॥ ॥केदारेच्यस्त्वपोगृह्णन्कर्षुकादृढसेतुनिः॥ यथाप्राणैःस्रवत्ज्ञानंतन्निरो-
 धेदृष्टोऽपिदः॥४२॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेकर्षुकजेखेडनाकरनारागुरुषतेजेतेनथिबांधिपाद्वयजेमनेएवाजेडां-
 गस्यनांखेतरतेमांथिवहिजातुंजेजलतेनेदृढपाद्वयबांधवेकरिनेरोकताहवा॥ केनिपेठेतोन्नगवाननान्नक्तएवाजेयो-
 गीतेजेतेजेमनियमविनानांजइंद्रियुंतमणेकरिनेस्रविजातुंएवुंजेज्ञानतेनेतेइंद्रियुंनेनियमेकरिनेरोकंछेतंम॥४२॥
 ॥श्लोकः॥ ॥गिरयोवर्षधाराचिर्हन्यमानानविव्यथुः॥ अचिन्नयमानाव्यरनैर्यथाधोक्षजचेतसः॥४३॥ ॥
 अर्थः॥ ॥अनेवर्षातनिजेधाराआंतमणेकरिनेहणांणाएवाजेपर्वततेजेतेपीडानेनपांमताहवा॥ जेमअधोक्षज-
 जेन्नगवानतेमनेविषेछे चितजेमनांएवाजेसाधुतेजेतेलोकेतेमणेनानाप्रकारनंजेकष्टतेणंकरिनेपराचवपमाड्या-
 थकापणपीडानेनथिपांमतातेम॥४३॥ ॥अचियुक्तजनैश्चोक्तम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥हृदयानिसतामेवक-
 ठिनार्नातिमेमनः॥ खलवागूविशिखैस्तीक्ष्णैर्निघ्नंतेनमनागपि॥४४॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेवक्षिअनुचविएवा-

विवेक
॥ ८ ॥

जे जनते मणपण कथ्युं छे जे संत पुरुषनां जल्दय जे ते कठिन छे ए प्रकारं मारु मन जे ते जाण छे ॥ शामाटे तां ते संतनां त्दय
जे ते अति शोतिखां एवां जे खल पुरुषना वचन रुपियाण ते मण करि नेल गारे यपण ने दातां नथि ते माटे केतां दुर्जन गते
वां तिखां वचन मार छे तो यपण ते साधु पुरुष जे ते ल गारे यपण पोताना मन मां क्षोन्न पां मतान थि ॥ ४४ ॥ ॥ श्लोकः ॥
दूर मुंचति बंधु मंधमिव यः संगोद्भुजंगादिव त्रासं यो विदधाति वेत्ति सदृशं रागं च क्रोधां च यः ॥ खेणे यं तृणवत् पृष्ठां प्रकुरु
ते मित्रेष्व मित्रेष्वपि स्वांतं यस्य समं संगल मिहात्रापि मर्त्यां श्रुते ॥ ४५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वल्लि जे साधु पुरुष जे
ते आंधला जे मनुष्य तेने जे मण पोताना बंधु जे संबंधि जन तेने छे ते मुके छे केतां जे मण आंधला थि छे तेरे ते मत्यागी पुरुष जे
ते पोताना संबंधि जन थि छे तेरे तेने ते मनिसाथे हेत राखे नहि ने ते मनिसाथे अंतर पुछे नहि अने नुजंग जे सर्प ए आदिक
थि जे मते मसंग जे कोइ ठेकां ए आसक्ति रहे ते थकि त्राज जे विक तेने धारण करे छे केतां जे मसर्प सह्या घने छि ते थकि
बिये ते मकोई पदार्थ ने विषेत था पोताना बंधि जन ने छे ॥ ४५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने जे जाय ते थकि निरंतर बितोरे छे ॥ ने जे रोग ने क्रो
तेने सदृश जाण छे केतां क्रो जे तेने रोग जे वादुःख दायिक सम छे ॥ अने सिनु जे सुख तेने तो त्रैणा जे जाण छे ने मित्र ने
शत्रु ने विषे पृष्ठा जे दया तेने करे छे ने जे नुमन जे ते यराय रघु सर्व कास ने विषे रहे छे एवां जे त्यागि पुरुष ते जे ते मरण धर्म जे
कछे केतां हमणे तो मरण धर्म वादु जे शरीर तेने जे कछे तो पण आलोक ने परलोक ने विषे मंगल जे कल्याण तेने पां मे छे
॥ ४५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सज्जनस्य त्दयं न वनीत यद्दंति विबुधास्तदस्मीकं ॥ अन्यदेह विलसत्परितापात्सज्जनो द्रवति
नोनवनीतम् ॥ ४६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने संत जन नु त्दय जे ते मां खण सरखुं कोमल छे ए प्रकारे विबुध जे दया पुरुष ते जे ते

सार

॥ ८ ॥

जेकहेछेतेजेतेखोटुंछेकेमजेतोविजानादेहनेविषेथतोजेपरितापतेथकिंकेतांअन्यजननुदुःखदेखिनेसंतजनजेतेद्रवि
 जायछेनेमांखणतोविजानुदुःखदेखिनेद्रवतुंनथितंमाट॥४६॥ ॥श्लोकः॥ ॥तृष्णांछिधिन्नजक्षमांजहिमदं
 पापेरींतिमारुथाःसत्यंब्रूयन्नुयाहिसाधुपदवींसेवस्वविद्वज्जना ॥ मान्यान्मानयविद्विषोप्यनुनयप्रच्छादयस्वान्गु
 णान्कीर्तिपात्रयदुःखितकुरुदयामेतस्सतांचेष्टितम्॥४७॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेवद्विसंतनांलक्षणकेछेतेकियांतांत
 मेजेतेतृष्णाजेतेनेछेदोकेतांतृष्णानोनाशकरोनेक्षमातेजेतेनेन्नजोनेमदनोत्यागकरणेपापनेविषेरतिजेप्रीतितेनेन
 करोनेसत्यजेपारकांनेपोतनांद्रोहनयायएवुंसत्यवचनबोझोनेसाधुपुरुषनीपदवीजेमारगतेप्रत्येजावोनेज्ञानिपुरु
 षनिसेवाकरो॥अनेमानवाजोग्यएवाजेमनुष्यतेमनेमानोनेपोतानाशत्रुनीपणप्रारथनाकरोनेपोतानाजेगुणतेनेढां
 कोंकेतांपोतानेमुखेकरिनेपोतानांवखांणमां करानेकीर्तिछेतेदेखीक्षाकरांकेतांपोतानासाधुपणानांजेजसतनुरक्षण
 करोनेदुःखितजननेविषेदयाजेतेनेकरोएसर्वेजेतेसंतनुआचरणछेमहेसाधुपुरुषनेपूर्वकत्यांजेलक्षणतमणेजुक्तथा
 वुं॥४७॥ ॥श्लोकः॥ ॥नघत्वेनोन्नमंतःपरगुणनुतिन्निःस्वान्गुणान्स्यापयंतः॥ पूर्वतंस्वीयमर्थसततकृतम
 हारंनयन्ताःपरार्थे॥ क्षांत्यैवाक्षेपरुक्षाक्षरमुखरमुखान्दुर्मुखान्धर्षयंतःसंतःसाश्चर्यचर्यास्त्रिभुवनत्रवनेवंदयन्त्या
 जयन्ति॥४८॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेनघपणकरिनेमोठप्यतेपांमतानेपरनेपारकागुणनांजेवखांणतमणेकरिनेपो
 तानागुणनेविख्यातकरताएवानेपरनेअर्थेनिरंतरकस्थोछे मोटाआंन्नरूपयत्नजेमणेएवासतापोतानाअर्थनेसि
 द्धकरताएवा॥अनेविजानोजेतिरस्कारकरवांतेणेकरिनेकठोरछेअक्षरजेमानेजेमतेमबोझतांएवांछे मुखजेमनां

विवेक
॥ ९ ॥

एवाजेदुर्मुखपुरुषतेमनेतापातानिक्षमायंकरिनेजपराजवपमाडताएवानेआश्रयंसहितछेआचरणजमनुकेतांपो
तानुवृत्तांतजाईनेवीजानेआश्रयथायएवुंछेवर्तवुंजेमनुएवाजेसंतजनतेजेतेत्रिचुवनजेस्वर्गमृत्युनेपाताल्लोकते
रूपीजेचुवनतेनेविषेसर्वेजनतेमनेवंदनाकरवाजोग्यएवायकाजयकारिवर्त्तेछे ॥ ४८ ॥ ॥ एकादशोक्तम् ॥
॥ श्लोकः ॥ ॥ परिग्रहोद्दिदुःखाययद्यस्थियनमंनृणाम् ॥ अनंतंमुखमाप्नोतितद्विद्वान्यस्त्वकिंचनः ॥ ४९ ॥
अर्थः ॥ ॥ हवेवद्विएकादशनेविषेअवधूतब्राह्मणजेतेसमक्षाकुररपक्षिथकिजेशिक्षालिधिछे तेनेयदुराजाप्रत्येके
हेछेहेराजनमनुप्यनेजेजपदार्थअतिशेप्रियहोयतेतेपदार्थनोजेसंग्रहतेजेतेनिश्चेजएनेदुःखनेअर्थेथायछे ॥ अनेते
पदार्थनोजेसंग्रहतेजेतेदुःखरूपछेएरित्ये जाणतोथकोजेपुरुषसर्वेपदार्थनासंग्रहनोत्यागकरिदेछेतेपुरुषजेतेअपार
मुखनेपांमेछे ॥ ४९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सामिपंकुररंजघ्नुर्वलिनोयेनिरामिपाः ॥ तदामिपंपरित्यज्यसरुखंसम
विदत् ॥ ५० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेजेममांसमहितएवाजेकुररपक्षितेनेमांसेरहितनेबलियाएवाजेविजाकूररप
क्षितेजेतेमारताहवानेज्यारेतेकुररपक्षिमांसनात्यागकरिनेएककोरेयेठोतोरमुखनेपामतोहवातेमजोगिपणपरिग्रह
नोत्य एहरेतोसुखीयोथायएविरित्यनीजेशिक्षातेमेकुररपक्षिथकिलिधिछे ॥ ५० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ग्राम्यगी
तंनशृणुयाद्यतिर्वनचरःकचित् ॥ शिक्षेतहरिणाद्द्वान्मृगयोगीतिमोहितात् ॥ ५१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेमृगलाय
किजेशिक्षालिधिछेतेनेकहेछे ॥ हेराजनवननेविषेफरतोएवायतिजेमुनितेजेतेग्राम्यगीतनेक्यारयनसांनलेअनेजो
सांनलेतोमोहनेपामतोथकोबंधननेपांमे ॥ एजेशिक्षातेनेपराधिनागीतेकरिनेमोहनेपांम्योनेबंधायोएवाजेमृगलो

सार

॥ ९ ॥

तयकिशिखे ॥ ५१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नृत्यवादित्रगीतानि पन्ग्राम्याण्योषिताम् ॥ आसांक्राडनद्वेषश्च
ऋष्यशृंगोन्मगीसुतः ॥ ५२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेस्त्रीनां क्रीडामृगगच्छापुष्पादुंदां ग्राम्यएवांजे नृत्यवाजित्रने
गीततेनेसेवताएवामृगस्त्रीनापुत्रजे ऋषितेजेते एस्त्रियुंनक्रीडामृगथकाएस्त्रियुंनेवशथईजताहवामाटेयोगितेणेपण
ग्राम्यएवांजे नृत्यगीतनेवाजित्रतेनेजोवांनहिने सांचलवांनहिएविरित्यनीजेशिक्षातेमेमृगीपुत्रजेऋष्यशृंगनामेमु
नितेथकिद्विधिछे ॥ ५२ ॥ ॥ ग्रंथांतरेच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ माघातेप्रमदं दृष्ट्वासुरांपीत्वाचमाद्यति ॥ यस्माद्दृ
ष्ट्वा दारितस्मात्तंनावलोकयेत् ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीविमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंददासशिष्यबलराम
दासमुनिनारुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याज्ञयाकृते श्रीविवेकसारसाधुलक्षणनिरूपणं नाम प्रथमं प्रकरणम् ॥ १ ॥
॥ अर्थः ॥ ॥ अनेग्रंथांतरनेविषेपणकथ्युंछे जेपुरुषजेतेप्रमदाजेस्त्रितेनेजोईनेमदनेपांमेछेनेसुराजेदारुतेनेतो
पानकरिनेमदनेपांमेछे अटेजेद्वारापणामाटेनारीजेतेपोतानिदृष्टिनेविषेछेमदजेनेएविछेजेकारणपणामाटेत्या
गिसाधुजेतेनेनारीनेक्यारेयजुवेनहि ॥ ५३ ॥ एविरित्येनिर्मलएवोजेएकांतिकधर्मतेनाप्रवर्त्तावनाराजेश्रीसहजानं
दस्वामितेमनोशिष्यएवोजेहुं बलरामदासमुनितेणेसद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वामीनिआज्ञायेकरिनेकस्योजेश्रीविवे
कसार ॥ ५३ ॥ अथतेनेविषेसाधुनांलक्षणनिरूपणकस्यां एनांमेप्रथमनुप्रकरणजेतेसंपूर्णथयुं ॥ १ ॥ ॥ अथोक्त
लक्षणसंपन्नसतांमहिम्नःसत्संगकर्तव्यतायाः संगत्यागस्यचोपपादनपराः स्मृतयः ॥ तत्रोक्तंकपिलदेवेन ॥ ॥
॥ श्लोकः ॥ ॥ प्ररंगमजरंपाशमात्मनःकवयोविदुः ॥ सएवसाधुपुरुषोमोक्षद्वारमपावतम् ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥

विवेक
॥ १० ॥

हवपूर्वकल्याणवाजेसाधुनांक्षणातेमणजुक्तएवाजेसाधुपुरुषतेमनामहिमानाप्रतिपादनकरनारातयासर्वेनेसत्संगकरवानेकुसंगनात्यागकरवानेनाकेनारातयासत्संगनामहिमानाप्रतिपादकएवाजे श्लोकतेमनेप्राकृतअर्थेसहितखुद्युतेमां ॥ हवकपिलदेवजिजेतपोतानं माताजेदवहूतितेप्रत्यंब्रह्मनी पमाडनारीजेऋगवाननेविषेऋक्तितेजेतेसाधुनेसमागमेथायएमकहेछे ॥ हेमातआजेजीवात्मातेनखापुत्रादिकनेविषेजेअतिशेसंगतेनेविवेकिसंतजेतेअजरपाशनेकेहेछेकेतांज वनेस्त्रियादिकनोप्रसंगछेते अने ॥ १ ॥ विषेपणटलतोनथिएमनेएमरहेछेनेअतिशेबंधनकरनारोछेएमकहेछे अनेतेजप्रसंगजोसाधुनेविषेजीवेकरयोहोयता मोक्षनुंजेद्वारतउघाडुंछे केतांतेवोजप्रसंगसाधुमांजोथायतोएने मोक्षथावामांप्रयासन ॥ २ ॥ वनोमोक्षथायछे कमजेएज ॥ जेवोप्रसंगकरछेतेवोएनोस्वप्नावथायछेनेतेविएनिरुचियायछे ॥ १ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सतांप्रसंगात्ममवीर्यसंविदोऽनंतिल्लत्कर्णरसायनाः कथाः ॥ तज्जोषणादाश्च पवर्गवर्त्मनिश्रद्धारतिर्नक्तिरनुक्रमिष्यति ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेएवासाधुनांप्रसंगथकिमारिकथाउंजेतेथायछेकेतांएजीवज्यारसाधुनोप्रसंगकरतारेएनेमारिकथानुंश्रवणथायछे तेकथाउंकेविछेतोमा अवतारनांजेपराक्रमतेनुंछेसर्वप्रकारेमाहात्म्येसहितज्ञानजेमनेविषेएविछेअनेहृदयने गनतेनेअतिशेसुखनेके ॥ ३ ॥ अनेतेकथाउं जे प्रितियेजुक्तसेवनकेतांसांजखुं तथकिअप गजेमोक्षतेछेमार्गनेविषेजजेनाकेत जेऋगवाननेमार्गजीवचाक्षेतोतेनोसेहेजेमोक्षथायछे एवाजेऋगवानतेनेविषेतत्कादश्रद्धाप्रीतिनेऋक्तितेजेतेअनुक्रमेकरिनेथायछे ॥ २ ॥ ॥ प्रथमस्कंधेचोक्तं ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ येषांसंस्मरणात्पुंसांसयः शुद्धातिवैगृहाः ॥ किंपुनर्दर्शनस्पर्शपादशौ

सार

119-0-11

चासनादिभिः ॥३॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेशुकदेवजीप्रत्येपरिक्षितराजाजेतेकहेछेतेशुंतोजेमोटापुरुषनेरं चास्याथकि
मनुष्यनां धरजेतेतत्काक्षपवित्रथायछे ॥ माटेतेमोटासंतनां दर्शनकरवांतथाते ॥ दोहृशंकरवोतथातेमनाचरणार
विंदधोवातथातेसंतनेआसनआप ॥ एआ ॥ दकेकरिनेपवित्रथवायतेमांशुंकेवुं ॥३॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सान्निध्यात्तेम
हायोगिन्यातकानिमहांत्यपि ॥ सद्योनश्रंतिवैपुंसांविघ्नोरिवसुरेतराः ॥४॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहेमोटायोगिआवाशुक
देवजितमारुजेसमिपपणुंतेथकि ॥ रुषजेतेमनां मोटां एवांजेपापतेजेतेपणतरतनाशपांमीजायछेतेकेनिपेठेतोअग
वाननुजेसमिपपणुंतेथकि ॥ रजेदेवतातेथकिइतरजेअरु रतेजेतेजेमनाशपांमेछेतेम ॥ ४ ॥ ॥ पंचमेवांक्तम् ॥
श्लोकः ॥ ॥ महत्सेवांद्वारमाहुर्विमुक्तेस्तमोद्वारंयोषितांसंगिसंगं ॥ महान्तस्तेसमचित्ताः प्रशांताविमन्यवः सुहृदः
साधवोये ॥५॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवल्लिपंचसमस्कंधनेविषेकत्युंछेजेहेपुत्रोमहतपुरुषनिजेसेवातेनेमोटासाधु
जेतेमुक्तिनुद्वारकहेछे ॥ अनेस्त्रीयुंनाजेसंगीतेमनोजेसंगतेनेसंसृतिनुद्वारकहेछे ॥ तेमहत्युरुषकेवाछेतोसुखदुःखनेवि
षेसमछेचित्तजेमनं एवाछेनेअतिशेशांतछेनेक्रोधेरहितछेनेसर्वजीवप्राणि ॥ एआ ॥ ॥ ॥ नेरुडां एवांजेआचरण
तेणेजुक्तछे ॥५॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ रहूगणैतत्तपरानयातिनचेज्ययानिर्वपणाद्गृहाद्वा ॥ नच्छन्दसानैवजलाग्निसू
र्यैर्विनामहत्यादरजोऽग्निषेकम् ॥६॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहेरहूगणराजाएजेअगवानवासुदेवतेनेआजनजेते
तेणेतेनेज्ययिपांमतोअनेवेदसंबंधिकर्मकरिनेनथिपांमतो ॥ अनेअन्नादिनुजेययोचितदानतेणेकरिनेनथिपांमतो
अनेगृहस्थाश्रममांरहिनेपरोपकारकरवोतेणेकरिनेनथिपांमतो ॥ अनेवेदनेअज्यासेकरिनेनथिपांमतोअनेजलअ

विवेक
॥११॥

प्रिनेमूर्यतेनिउपासनायंकरिनेनथीपांमतां तारेशांणकरिनेपांमछेतोमोटापुरुषनाचरणारविंदनारजनोजेअन्निषे
कतंणकरिनेजनजतेएवासुदेवन्नगवाननपंमछेपणतेविनाविजेकोईसाधनेकरिनेनथिपांमतो॥६॥ ॥श्लोकः॥
यत्रात्तमश्लोकगुणानुवादःप्रस्तूयतेग्राम्यकथाविघातः ॥ निषेव्यमाणेहुद्धेनुमुक्षोर्मतिसतीयच्छतिवासुदेवे ॥
॥७॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेजेमहत्पुरुषनिसेवाएकरिनेन्नगवानपमायछेतमहत्पुरुषकेवाछेतोग्राम्यकथाउंनोछे
विघातजंथकिएवोजेन्नगवाननागुणनांअ-वादजंतेजेमहत्पुरुषनेविषेनिरंतरथायछे जेन्नगवाननागुणानुवाद
जेतेदिवसदिवसप्रत्येसंव्योथकोमुमुक्षुजननेवासुदेवन्नगवाननेविषेअचक्षमतिनेकरावेछे॥७॥ ॥ग्रंथांतरेचो
क्तम् ॥ ॥श्लोकः॥ ॥यामूर्ध्निधारयेद्वस्त्रमहत्पादजक्षरंजः ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुपुण्यात्मानात्ररंशयः॥८॥
अर्थः॥ ॥अनेग्रंथांतरनेविषेपणमोटा-तनांमहीमाकत्योछे ॥जेहबस्त्रमोटापुरुषनापगधोयेधुंजेजसतथाते
मनाचरणनीरजतेनेजेपोतानामस्तकनेविषेधारणकरंछे तेपुरुषजेतेसर्वतीर्थनेविषेनलोछेनेपवित्रछेआत्माजेनो
एवोछेतेमांआनेविषेकोईसंशयजेतेनथिएमजाणवुं॥८॥ ॥श्लोकः॥ ॥यस्तुन्नागवतान्दृष्ट्वाचूत्वाच्चागवतःशु
चिः॥अच्युत्थानंनकुर्वीतअहंतनापिहिंसितः॥९॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेजेन्नगवाननोन्नक्ततेजेजेन्नगवानना
न्नक्तए-जेसाधुतेमनेदेखिनेशुचिकेतांशुद्धछे चावजेनोएवोथइनेअच्युत्थानजेसन्मुखउठवुं तेनेनथिकरतोकेतां
न्नगवाननासंतनआवतादेखिनेतेमनासंमुजावुं तथातेमनेआसनआपवुंतथातेमनेजमाडवातथातेमनिपूजाकर
वीतेनेनथिकरतोतोतणेहुंजेतेहएयोकेतां जेममनेमारेनेजेमदुखाईजाउतेमसंतनुसन्माननक तोएवोजेमनुष्यते

सार

॥११॥

॥ ज्योतिः दुस्वाइजावुंछुं एमपांते नगवानकेहेताहवा ॥ ९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ श्रीमद्भागवातार्चनं नगवतः पूजावि
 धेरुतमं श्रीवैष्णोरवमाननामरुतरं श्रीवैष्णोः धनम् ॥ तीर्थादच्युतपादजादुरुतरं तीर्थतदीयांघ्रिजंतस्मान्नित्यमतं
 द्वितो नवसतांतेषां समाराधने ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने शोचाये जुक्त एवाजे नगवानना नक्त केतां शिष्टा
 धने करिने शोचता एवाजे नगवानना संतते मनुजे पूजन करवुंते जे ते नगवाननिजे पूजा करविते थकि उत्तम छे
 ने श्रीविष्णु छे एवा न करवुंते थकि श्रीनैष्ठिक छे धन करवुंते जे ते अतिशो मोटुंछे केतां नगवाननो अपराधनुजे
 पापते करतां पण वैष्णव एवाजे संतते मनोजे अपराध करवोते नु पाप जे ते बह्मगे छे ॥ अने नगवानना चरणारविंद
 मांथिथयुं जे तीर्थते थकि पण ते संतना चरण मांथिथयुं जे तीर्थते जे ते अतिशो मोटुंछे ते कारण माटे हे नक्त जनतुं जे ते निरं
 तरते संतनुं जे सम्यक् प्रकारे आराधन करत तेने विषे आलसे रहित एवोथा ॥ १० ॥ ॥ नवमस्कंधे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥
 साधवो न्यासिनः शांता ब्रह्मिष्ठा लोकपावनाः ॥ हरंत्यघंते गंगां तेष्वस्तेत्यघनिद्धरिः ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अ
 ने नवमस्कंधने विषे नगिरथ जे ते मणै गंगाजि प्रत्येक छे जे सर्वनो त्याग करयो छे जे एवाने शांतने ब्रह्मना जाणना
 रा एवाने लोकने पवित्र करनारा एवारा ॥ पुरुष ते जे ते तमारु जे पाप तेने अंग संग थकि हरे छे केतां तमार विषे आविनेना
 सेते एवाने तमार पापने टालसे तारे तमे केश जे ते संतने पापना ह्मगे तो त्यांक हुंछुं जे ते संतने विषे तो पापने हरनारा जे
 हरिते जे ते रत्या छे माटे ते संतने तो पदमागतुं नथि ॥ ११ ॥ ॥ पंचमस्कंधे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तस्मान्नरोऽसंगसुसं
 गजातज्ञानासिनैव हविर्वक्त्रमोहः ॥ हारंतदीहाक नश्रुता न्यालब्धस्मृतिर्यात्यतिपारमध्वनः ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥

विवेक

॥ १२ ॥

हवंपंचमनेविपेजडन्नरतजेतंसंतनेसमागमेकरिनेसंसारसमुद्रतरायछेएमराजारहुगणप्रत्येकहेने ॥ तेकारणपणा
मांठनरजतेअसंगएवाजमहत् रुषतेसंघायेजेरुडोसंगतेणेकरिनेउत्पन्नथयुंजेज्ञानतेरुगीछेवास्थतेणेकरिनेछेदि
नांख्याछेदेहगेह ॥ १२ ॥ नोमोहतेजेणेएवोथको तथाजगवाननाचरित्रनेजेकहेवुंनेसांनखवुंतेणेकरिनेपांमिछे
पोतानास्वरूपनिस्मृतितेजेणेएवोथकोसंसारमार्गनापारनेपांमिनेजगवाननेपांमे ॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अहो नृज
न्माखिलजन्मशांननं किंजन्मनिस्त्वपरैरप्यमुष्मिन् ॥ नयद्विषीकेशयशःकृतात्मनांमहात्मनां वः प्रचुरः समागमः ॥ १३
अर्थः ॥ ॥ हवेराजारहुगणजेतेजडन्नरजिहत्तेहेने अहोइतिआश्चर्येसमग्रएवांजेजन्मतेमनेविषेमनुष्यनुजन्म
जेतेअतिशेरुडुंछे ॥ अनंएमनुष्यनाजन्मविनाविजाजेजन्मतेणेकरिनेशुंप्रयोजनसिद्ध ॥ ॥ तेतथास्वर्गनेविषेजेदेवा
दिकनांजन्मतेणेकरिनेपणशुंप्रयोजनसिद्धथायछे कांइनथिथातुंकेमजेजेविजाजन्मनेविषेतथास्वर्गनेविषेऋषी
केशजेवासुंदेवजगवानतेनोजेजसतेणेकरिनेशुद्धकरयुंछेअंतःकरणजेमणेएवामहात्माजेतमेततमारोसमागमजे
तेअतिशेनथि ॥ १३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ न त्वद्भुतं त्वच्चरणान्नरेणुचिर्हतां हसो न्नक्तिरधोक्षजेऽमला ॥ मौहूर्तिकाद्यस्य स
मागमाच्चमेदुस्तर्कमूलोपहतो विवेकः ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहब्रह्मनिरंतरउपास्यांएवांजेतमाराचरणारविंद
नारजतेमणेकरिनेहणार्ईगयांछे पापजेनांएवोजेपुरुषतेनेजगनाददेविषेविषेईएवीनक्तिथायछेएवार्ताकांइअद्भु
तनथिजेतमारामुहूर्तमात्रसमागमथकिमारो अविवेकजेतेनुंदेतर्ककरिनेबंधांछेमूलजेनुंएवोहतोतोपणहणार्ई
जातोहवो ॥ १४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नाहं विशंकं मुरराजवज्रान्नयक्षशूलान्नयमस्य दंडात् ॥ नाभ्यर्कसोमाऽनिल

सार

॥ १२ ॥

वित्तंपासाच्छंकेनृशंभसकुलावमानात् ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहुंजेतंड्रनुजेवज्जतेथकिशंकानेनथिपांमतोतथा
 शिवनात्रिप्रसथकिशंकानेनथिपांमतो तथाजमराजानादंडथकिशंकानेनथिपांमतोतथाअग्निसूर्यचंद्रमावायुने
 कुबेरएमनंजेअस्रतेथकिशंकानेनथिपांमतो ॥ पणब्राह्मणकुलनुंजेअपमानतेथकिहुंजेतेअतिशंकानेपांमुछुं ॥ १५ ॥
 ॥ एकादशोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मन्येन्नगवतःसाक्षात्पार्षदान्बोमधुद्विषः ॥ विष्णोर्नूतानिदोकाणांपाव
 नायचरंतिहि ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहनेविदेहराजाजतेमुनियुंजेदर्शनतेनिअतिप्रेमेकरिनेप्रशंसाकरता
 थकातेमुनिप्रत्येबोखेछेजेमधुनामेजेदैत्यतेनामारतएवाजेन्नगवानतेमनाहुंजेतेतमानेसाक्षात्पार्षदएवामानुंछु
 तारेतमेकदेशोजेपार्षदएवाजेअमेतेजेतेआइंशुंकरवाआवियेतोविष्णुजेतेमनाचूतजेपार्षदतेजे तदोक्तजेतेमनेप
 वित्रकरवानेअर्थेवीचरेछे माटेन्नगवानन पार्षदएवाजेतमेतेमुनेपवित्रकरवानेअर्थेआइंपधास्याछो ॥ १६ ॥ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ दुर्लभोमानुषोदेहोदेहिनांक्षणचंगुरुः ॥ तत्रापिदुर्लभंमन्येवैकुण्ठप्रियदर्शनं ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥
 अनेक्षणगण्डांदाशपामेएवोजेमनुष्यनेदेहतेजेतेदेहधारिजेतेमनेदुर्लभएवोछे केतांबहुजन्मनांजेपुण्यतेमणे
 करिनेप्राप्तथायछे अनेन्नगवाननीजेउपारनाक वातेनेविषेउपयोगिछेमाटेदुर्लभछे अनेदुर्लभएवोजेआमनु
 ष्यनोदेहतेनेविषेपणविकुंठाजेतेनागुत्रजएवाजेहरितेमने प्रियएवाजेतमुसरखासंततेमनुजेदर्शनतेनेजहुंजेतेदुर्लभ
 नएवुंमानुंछुं ॥ १७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अतआत्यंतिकंक्षेमं पृच्छामोन्नवतोऽनघाः ॥ संसारेऽस्मिन्क्षणाद्दोषिस
 त्संगःशेवधिर्नृणां ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेजेकारणपणामाटेतमसरखानुदर्शनदुर्लभछेतेजकारणपणामा

वि वेक

॥१३॥

टेआत्यानेकएणुं जेकक्ष्य एतेप्रत्यं अमेजेतेतमानेणुं छीयेछइयंते शमाटेतांहेदोपराहतएवाहे नियोआसंसारनेविषे
क्षएणुअर्द्धमात्रएवांपणतमांसरखासंतनोजंसमागमतेजेतेमनुष्यजेतेमनेशेवधिछे केतांपोतानेइच्छितएणुं जेफस
तेनेआपेएवोछे ॥१८॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ नरांधयतिमांयांगोनसांख्यंधर्मएवच ॥ नस्वाध्यायस्तपस्यागोनेष्टा र्त्तन
दक्षिणा ॥१९॥ ब्रतानियज्ञश्चुंदांसितीर्थानिनियमायमाः ॥ यथाऽवरुंधेसत्संगः सर्वसंगापहोहिमां ॥२०॥ ॥ अर्थः
॥ हवेश्रीकृष्णनगवानजेतेसत्संगनुजेमाहात्म्यतेनेउद्धवजिप्रत्येकहेछे हेउद्धवजिसर्वेमायिकविषयनेविषेजेआस
क्तितेनेटालेएवोजेसत्संगतेजेविरित्येमुनेवशकरेछे तेविरित्येयांगजेतेमुनेनथिवशकरतोतथासांख्यनेधर्मतेजेतेप
णमुनेनथिवशकरतातथावेदादिकनुचणवुं नणवुं नेतपकरवुं नेदं नदे तेजेतेनथिवशकरतां तथायज्ञादेवितेजेतेनेनथिवशकरति ॥ तथाब्र
ह्मदेवितेनेनियमतेजेतेपणनिश्चेनथिवशकरताकेतांजेमहुंसत्संगेकरिनेमनुष्यनेवशथावुछुंतेमतेजेसर्वयोगा
दिकतेमणेकरिनेहुंनथिवशथातो ॥१९॥ ॥२०॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ सत्संगेनहिंदेतयायातुधानामृगाः खगाः ॥ गंधर्वाप्स
रसोनागाः सिद्धाश्चारणगुह्यकाः ॥२१॥ विद्याधरामनुष्येषुवैश्याः शूद्राः स्त्रियोंत्यजाः ॥ रजस्तमः प्रकृतयस्तस्मिंस्तस्मि
न्युगेयुगे ॥२२॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेसत्संगेकरिनेजेपोतानेपाम्याछेतेनेकहेछे ॥ हेउद्धवजिदैत्यराक्षसनेमृगझांतथापक्षि
गंधर्वनेअप्सरान्तथानागनेसिद्धतथाचारणनेगुह्यकतथाविद्याधरतथामनुष्यनेविषे वैश्यशूद्रस्त्रियोनेअंत्यजएस
र्वेजेतेसतयुगादेवितेसर्वेयुगतेमनेविषेरजोगुणितमोगुणिछे स्वप्नावजमनाएवाथकासत्संगेकरिनेजनिश्चेमा

सार

॥१३॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ बहवो मत्पदं प्राप्तास्त्वाष्ट्रकायाधवादयः ॥ वृषपर्वा बलिर्बाणो मयश्चा
य बिन्नीषणः ॥ २३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वृत्रासुरने कयाधुनो च प्रह्लाद ए छे आदे जे मां ए वा जे घणा क जन ते जे ते सत्सं
गे कारे ने ज मारा स्थान क ने पं म्या छे अने वृषपर्वा बलिराजा बाणासुरने मयदानव तथा बिन्नीषण ए सर्वे पण सत्सं गे करि
ने ज मारा पदने पं म्या छे केतां वृत्रासुरने प्रह्लाद ते मने ज न्या मो हो स्थ नारद नास माग मरूप सत्संग थयो ने ज न्या त्यां थ
कि ज पोतानि माता ये त्या ग क स्था ए वा जे वृषपर्वा ते मने मुनि नास माग मरूपि सत्संग थयो अने वलिराजाने प्रह्लाद नास
माग मरूपि सत्संग थयो ने बाणासुरने शिवा जे नार माग मरूप सत्संग थयो ने मयदानव ने स चानिर्माण समय ने विषे पां
डवुं नास माग मरूप सत्संग थयो ने विन्नीषण ने हनुमान नास माग मरूपि सत्संग थयो ए प्रकारे थयो जे सत्संग ते ए करि ने ए
सर्वे मारा पदने पं म्या छे ॥ २३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ सुग्रीवो हनुमान वृक्षो गजो गृध्रो वणिक् पथः ॥ व्याधः कुन्दा ब्रजे गोप्यो यज्ञ
पत्न्यस्तथा परे ॥ २४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने सुग्रीव हनुमान वृक्षो गजो गृध्रो वणिक् पथः ॥ व्याधः कुन्दा ब्रजे गोप्यो यज्ञ
तथा ब्रजने विषे गोप्यो ने यज्ञने विषे दीक्षाने पामियुं ए विक्रपि पत्नी युं तथा विजिपण घणिक स्त्री युं ए सर्वे जे ते सत्सं गे करि
ने मारा पदने पं म्या छे ॥ केतां सुग्रीव हनुमान ने जां वुवान ते मने वृक्ष मण जी नास माग मरूपि सत्संग थयो ने ग जें द्र ते ने पू
र्व जन्म ने विषे नारद जिज्ञासु पसत्संग थयो ने जटायु जे ते ने गरुड तथा दशरथ नास माग मरूप सत्संग थयो ने ब्र
ह्मराक्षस पणाने पाम्यो जे धर्म व्याध ते ने वराह पुराण ने विषे प्रसिद्ध जे वैष्णव राजा ते नार माग मरूप सत्संग थयो ने गो
पी कायुं ये तो प्रत्यक्ष श्री कृष्ण नो सत्संग कस्यो ने ऋषि पत्नियों ने तो मथुरां ने विषे दहिदुध वेचवा जाति ए बिजें गोपी कायुं ते

विवेक
॥ १४ ॥

मनासमागमरूपसत्संगथयो एविरित्येसर्वेनेथयो जेसत्संगतेणेकरिनेजनिश्र्वतेसर्वेजेतेमारापदनेपांम्याछे ॥ २४ ॥
॥ श्लोकः ॥ ॥ तेनाऽर्थातश्रुतिगणानोपासितमहत्तमाः ॥ अब्रतातमतपसःसत्संगांन्मामुपागताः ॥ २५ ॥ ॥ अर्थः ॥
अनेनथीनएयाश्रुतियोनागणतेजेमणेनेनथि सेव्याअतिमोटागुरुपतेजेमणेनेनथिकस्यां ब्रतनेनथिकस्यांतपतेजे
मणेएवाजेएवैतेजेतेसाधुपुरुषुनासमागमरूपजेसत्संगतेथकिमुनेपांमताहवा ॥ २५ ॥ ॥ अन्नियुक्तजनोक्त
म् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अर्धौघंप्राचीनं व्यपनयति ॥ एयंप्रथयति प्रसूते सद्बुद्धिं न वनवकलाः पल्लवयते ॥ हरत्यज्ञा
नांधं दिशति च परब्रह्मपदवीं सतां संगः कल्पद्रुम इव च किं किं न तनुते ॥ २६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेअनुन्नवेजुक्तएवा
रुडापुरुषजेतेकहेछे ॥ तेभुंतोसत्संगजेतेजीवनापूर्वजन्मनोजेपापनोदगद्योतेनेटाळेछेकेतांबाहिनेनाशकरिनांखेछे
नेपुण्यजेतेनेविस्तारेछेनेरुडिएविद्विजेतेनेउत्पन्नकरेछे अनेवखितेसत्संगजेतेजननाअन्नरूपजेअंधकारतेनेह
रेछेनेपरब्रह्मदिजेएवैछे ॥ ॥ जगवांननाधाममांजावानोजेमारागतेनेदेखाडेछे ॥ ॥ त्संगरूपजेकल्पवृक्षतेजेतेभुं
भुंनथि विस्तारतोकेतं जेमकल्पवृक्षतलेजाइनेजेजेइच्छेतेतेसिद्धथायछे तेमसत्ससंगेकरिनेजेजेइच्छेतेतेसिद्धथा
यछे ॥ २६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ जाड्यंधियो हरति सिंचति ॥ चिसत्यं मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ॥ चेतः प्र
सादयति दिक्षु तनोति कीर्त्तिसत्संगतिः कथय किं न करोति पुंसां ॥ २७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवखिसंतनोसमागम
जेतेबुद्धिनुजजडपणुतेनेहरेछेनेवचननेविषेसत्यपणुजेतेनेसेचनकरेछे नेमाननिउन्नतिजेअधिकपणुतेनेदेखाडेछे
केतांबरायस्थसत्संगकरतोनेखरेखरासर्वेसत्संगनानियमपायतो एवाजेमनुष्यतेनुसर्वेजनजेतेसारिपेठेसन्मानक

सार

॥ १४ ॥

રહે ॥ અનેવલિતેસત્સંગજેતેપાપજેતેનેનાશકરેછેનેચિત્તજેતેનેશુદ્ધકરેછે નેસર્વેદિશાનેવિષેકીર્તિજેતેનેવીસ્તારેછે
 માટેસત્સંગજેતે રુપજેતેમનેશુંશુંનકરેતેકહોકેતાંમનુષ્યમેવિષેસર્વેરુઢાગુણજેતેસત્ રુપનેસમાગમેકારનેઆવેછેને
 સર્વદેહાધારાંમેછે ॥ ૨૮ ॥ ॥ સ્કાંદિચોક્તમ્ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ ચાતુર્વર્ણ્યસતાંસંગંકુર્યાન્નત્વસતાંકચિન્ ॥
 મુક્તિપ્રદોલ્લિસત્સંગઃ સંગોનિરયપ્રદઃ ॥ ૨૯ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ અનેસર્વેનેસત્સંગકરવોને સંગનોત્યાગકરવો
 એમવારુદેવમાહાત્મ્યમાંકહ્યુંછે જેબ્રાહ્મણક્ષત્રિવૈશ્યનેશૂદ્રાણ્યારેયવર્ણનાજેમનુષ્યતેજેતેસાધુજનનોજેસમાગમતે
 નેકરેપણઅસતમનુષ્યનોજેસંગતેનેતોક્યારેયનકરે ॥ કેમજેસત્સંગજેતેમુક્તિનેપમાડેવોછે નેકુસંગજેતેનરકનેપ
 માડેવોછે કેતાંસત્ રુપનેસંગેકરિનેધણાકજોવજન્મનુષ્યકાઠનેઝગવાનનાધામનેપાંમેછે નેઅસત્યુરુપનેસં
 ગેકરિનેધણાકજમપુરિમાંજાયછે ॥ ૨૯ ॥ ॥ હંસગીતાયાંચોક્તમ્ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ યદિસંતંસેવતેય
 ઘરંતંત્રાજેત્યાદેવાત્તેનમેવ ॥ વાસોયથારંગવશં પ્રયાતિતથાસતેષાંવશમન્યુપૈતીતિ ॥ ૩૦ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ હવે
 જેવામનુષ્યનોસંગકરેતેજેવોપોતેરંગનોકરનારોપણથાયછે એમહંસગીતામાંદેખેજેજોસંતનેસેવેનેજોઅસત્યુરુપને
 સેવેનેજોત્યાદેવાત્તેસેવેનેજોચોરનેસેવેતોતેસેવાકરનારોમનુષ્યજેતેતેમનાવશપણનેપાંમેછે ॥ કેતાંજેસંતનોસમાગમ
 કરેછે તેસંતજેવોથાયછેનેજેદુર્જનનોસમાગમકરેછે તેદુર્જનજેવોથાયછેનેજેચોરનિસોબત્યકરેછેતેમનુષ્યચોરનિ
 પેઠેતોચોરિકરેછેતેકેનિપેઠેજેમવશજેતેરંગનાવશપણનેપાંમેછેતેમા ॥ કેતાંજેમધોધુ સ્વછેતેનેજોગલિનારંગમાંબોલે
 તોકાલુથાયછેનેજોકસુંબાનારંગમાંબોલેતોલાલથાયછે નેજોહલદરમાંબોલેતોપિલુથાયછેનેજોગુલાવિરંગમાંબો

विवेक
॥ १५ ॥

[illegible]

सार

119400

॥ अने जे मसमर्थ एवा जे अग्निते नो सारि पेंठे आश्रयने करतो एवो जे मनुष्य ते निटाढ्यने अंधकार जे तेना शपां मे छे ते म
 सा निसे वा करतो एवो जे पुरुष तेने जन्म मरण लिखे छे ॥ ३४ ॥ ॥ कापल गीतायां चो
 म् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यद्यसद्भिः पथि पुनः शिश्रोदररुतो यमैः ॥ आश्रितोरमते जंतुस्तमो विशति पूर्ववत् ॥ ३५ ॥
 अर्थः ॥ ॥ अने वसि कुसंगे करि ने नरक नि प्रामि थाय छे ने शुभ गुण नो नाश थाय छे मोटे संगन करवो एम कपिल गीता
 मां कर्तुं छे जे आजो वजे ते वेद मार्गने विषेर त्यो थको पण जो शिश्रु इंद्रियने जिह्वा इंद्रिय तेना सुखनी प्राप्तीने अर्थे कस्था
 छे उद्यम जे मणे एवो जे अधर्म सर्गने विषेर हे नारा असत् पुरुष तेने जे दोरहिने ते असत् पुरुषे स्थापन कस्यो जे इंद्रियोना विष
 य सेवन रूप ॥ ३५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ यद्यसद्भिः पथि पुनः शिश्रोदररुतो यमैः ॥ आश्रितोरमते जंतुस्तमो विशति पूर्ववत् ॥ ३५ ॥
 ॥ श्लोकः ॥ ॥ सत्यं शौचं दयामौनं बुद्धिर्ज्ञाः श्रीर्यशः क्षमा ॥ शमो दमो जगश्चेति यत्संगायाति संक्षयम् ॥ ३६ ॥
 ॥ अर्थः ॥ ॥ केम जे सत्य शौच दयामौन बुद्धि ज्ञा शोभा कीर्ति क्षमा शम दम ऐश्वर्य ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ तेष्वशांतेषु मूढेषु खंडि
 तात्मस्वसाधुषु ॥ संगन कुर्याच्छोच्येषु योषिणी ढास्य गेषु च ॥ २७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ माटे एवा जे ते असत् पुरुष तेना संगने
 मुमुक्षु जे तेन करे ते असत् पुरुष केवा छे तो अशांत केतां लो दुप छे ने मूढ केतां विपारेत छे ॥ ३७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ नतथा
 स्य न वेन्मोहो बंधश्चान्य प्रसंगतः ॥ योषि त्संगाद्यथा पुंसो यथा तत्संगि संगतः ॥ ३८ ॥ ॥ इति विमलैकांत धर्म प्रवर्त

विवेक
॥१६॥

कथ्रीमहजानंदस्वामि शिष्यवलरामदासमुनिनासद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याज्ञयाकृतंसाधुमाहात्म्यसत्संगकर्त
व्यताकुसंगत्यागनिरूपणं नाम द्वितीयं प्रकरणम् ॥ २॥ ॥ अने आज जीवतेने स्त्रीयुंना प्रसंग थकित था स्त्रीयुंना संगिजे
असत्पुरुष तेना प्रसंग थकिजे वुं बंधन थाय छे ने जेवो मोह थाय छे तेवो अन्य जेद्रव्यादिक पदार्थ तेना प्रसंग थकिन थि था
तां कम जेद्रव्यादिक नो लोचने उपार्जन तेतो शिखव्यां आवडे छे ने स्त्रीनिकामना तो मनुष्य देहने विषेत था पशुपक्षि आदि
कना देहने विपेशिषव्या विना देखाय छे माटे ए अति बंधन कारि छे ॥ ३८॥ ॥ एविरित्ये निर्मल एवो जे एकं तिक धर्म तेना
प्रवरता वनारा जे श्रीमहजानंदस्वामी तेमना शिष्य एवो जे हुं वलरामदास निते ए सद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वामिनि आ
ज्ञायं करि ने कस्यो जे विवेक सारना मे ग्रंथ तेने विपे संतनु महात्म्य तथा सत्संग करवा ने कुसंगन करवा ए निरूपणना मे वि
जुं प्रकारण जे तेथ युं ॥ २॥ अथ देहस्वरूप निरूपण पराः स्मृतयः ॥ तत्रोक्तं शारीरकसंज्ञे ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वसाशुक्रम
सृङ्मज्जामूत्रं विट्कणत्वक्कल्लाः ॥ श्लेष्माश्रुदूषिकास्वेदाद्वा दशैते मलानृणामिति ॥ १॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे देहनु स्वरूप
निरूपण करनारा जे श्लोक तेमने अर्थे सहित लिखुं छे ॥ तेमां शारीरकसंग्रहना मे जे ग्रंथ तेमां शरीरना बार प्रकारना मे
लकल्या छे ते किया तो एक कास जानुमांस बिजुवीर्य त्रिजुरुधिरचोथिम ज्वापांच मुमुत्र छठि विष्टा सात मोकां ननो मेल
ने आठ मोत्वचानो मल अने नवमि लिंछने गलफाने दशमां ने त्रनां आंसुने अगीयारमाचि बडाने बार मोपर सेवो ए बार
प्रकारना मे लजे ते मनुष्यना देहमां छे ॥ केतां जे देहने विपे जीव अति शे मोह पांम्यो छे ते देह तो ए बार प्रकारना जे मल तेनो
ज नरे लो छे ॥ १॥ ॥ ग्रंथांतरे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यदिनामास्य कायस्य यदंतस्तद्वहिर्नवेत् ॥ दंडमा

सार

॥ १६ ॥

दायलोकोयंशुनःकाकांश्ववारयेत् ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेविजाग्रंथनेविषेपणदेहनुस्वरूपकत्युंछेजेआशरी
 रनेमांहिजेरत्युंछेतेजोबास्यक्षिकोराहोयकेतांजोबास्यदेखायतोआमनुष्यसर्वेहायमांदाकडिळाक्षिनेकुतरांनेकाग
 डाजेतेमनेहाकत ॥ केतांदेहनोनखथितेशिखापर्यंतजेमांहिलोआगतेजोबास्यकरुणेततोतरांकागडानेमांस्युते
 च्यारेकोरफरतांअमतांफरततेनेदाकडिलेइनेमारततोयकोयमनुष्यनेतेजंपवाद्योतनहि एवोआदेहनकारोछेमांटेते
 मांमोहपांमवुंनहि ॥ २ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सर्वाऽशुचिनिधानस्यरुतघ्नस्यविनाशिनः ॥ १ ॥ शरीरकस्यापिकृतेमूढाःपापा
 निकुर्वते ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ केमजेसर्वेअपवित्रवस्तुनेरेवानुच्छिन्नकनेकस्यागुणनेनजाणतुनेविशेषपणेकरि
 नेनाशपांनवानोछेस्वप्नाजेंनोएवुंछेआशरीरतेनेअर्थःदुजनजेतेपापजेतेमनेकरेछे ॥ केतांएवातुच्छशरीरमांमो
 हपांमिनेतेनापोषणनेअर्थेपशुपक्षिनिहिंसाकरविनेमद्यमांसनुअक्षणकरवुं नेपरस्त्रीनोसंगकरवोनेचोरिकरविनेम
 नुष्यमारवुंएआदिकपापकर्मनेकरेछेएवाजेमनुष्यतेमनेमोटाएरुषजेतेमणेमहाःखंकत्याछे ॥ ३ ॥ ॥ विदुरनी
 तौच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नवद्वारमिदंवेदमत्रिस्थूणंपंचभूमिकम् ॥ क्षेत्रज्ञाधिष्ठितंविद्वानयोवेदसपरःकविः ॥ ४ ॥
 अर्थः ॥ ॥ अनेवद्विदेहनुजेस्वरूपतेनेविदुरजिजेतेकेहेताहवाजेहेराजनूनवछेइंद्रियोनांछिद्ररूपद्वारजेनेविषेएवुं
 जेआदेहतेगृहतुल्यछे तेकेवुंछेतोअविद्याकामनेकर्मएत्रण्यछेयांचक्षानिपेठ्यधारनारातेजेनाएवुंछेअनेशब्दस्पर्श
 रूपरसनेगंधएपंचविषयरूपछेपांचभूमिकातेजेनेविषेएवुंछेअनेक्षेत्रज्ञजीवात्मातेणेआशस्युंछेएवुंजेआदेहरूप
 गृहतेनेजेविवेकीरुषजेतेक्षेत्रपणेजांणेछेनेपोतानेक्षेत्रज्ञपणेजांणेछेतेपुरुषजेतेसर्वथिउत्कृष्टज्ञानिछे ॥ ४ ॥ ॥ ए

विवेक
॥ १७ ॥

कादशचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यदस्थिनिर्निर्मितवंशवंशस्थूणं त्वचारो मनस्वैः पिनद्धम् ॥ क्षरन्नवद्वारमगार
मेतद्विष्णुमूत्रपूर्णमदुपैतिकान्या ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने एकादशस्कंधमां पणते कट्युंछे जे अस्थिजे हाडकां
ते मणे करि ने रच्याछे थरद्विष्णुमूत्रपूर्णमदुपैतिकान्या ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने एकादशस्कंधमां पणते कट्युंछे जे अस्थिजे हाडकां
मने नखते मणे करि ने ठां क्युं एवुं ने मलने क्षरतांछे नवद्वारे जे ने विषे एवुं ने विष्ठाने मूत्रे करि ने पूरण एवुं जे आपुरुषनादे हरू
पघरते ने हुं विना बिजि कोण स्त्री जे ते पति द्विये करि ने सेवे छे हुं जसे वुंछुं माटे मुने धिकार छे ॥ ५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥
देहं मनोमात्रमिमंगृहीत्वाममाहमित्यंधधियो मनुष्याः ॥ एषोह मन्यायमिति भ्रमेण दुरंतपारे तमसि भ्रमंति ॥ ६ ॥ ॥
॥ अर्थः ॥ ॥ अने एकादशस्कंधमां पणते कट्युंछे जे अस्थिजे हाडकां ते मणे करि ने ठां क्युं एवुं ने मलने क्षरतांछे नवद्वारे जे ने विषे एवुं ने विष्ठाने मूत्रे करि ने पूरण एवुं जे आपुरुषनादे हरू
मात्रे करि ने थयो जे आदे हते ग्रहण करि ने अने आहुं जे ते राजाने बुद्धिमानने धनाढ्य एवो छुं ने बिजो जे गुणहीन एवो
आद रिद्र ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने एकादशस्कंधमां पणते कट्युंछे जे अस्थिजे हाडकां ते मणे करि ने ठां क्युं एवुं ने मलने क्षरतांछे नवद्वारे जे ने विषे एवुं ने विष्ठाने मूत्रे करि ने पूरण एवुं जे आपुरुषनादे हरू
श्लोकः ॥ ॥ कायं मलीमसः कायो दौर्गंध्याद्यात्मकोऽशुचिः ॥ कृणुणाः सौमनस्याद्याद्यध्यासो विद्यया कृतः ॥ ७ ॥
अर्थः ॥ ॥ अने अतिशो मलिनने दुर्गंध्याद्यात्मकोऽशुचिः ॥ कृणुणाः सौमनस्याद्याद्यध्यासो विद्यया कृतः ॥ ७ ॥
जे आदे ते जे ते कयां अने देहने विषे सुगंधपणुं ने सुकुमारपणुं ए आदिक जे रुडा गुण ते जे ते कयां थि होय न ज होय माटे निश्चे
मलिन एवुं जे आशरीर ते ने विषे सारा पणानो जे अध्यास ते जे ते अज्ञान जे ते ए कस्यो छे ॥ ७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ त्वद्भां
सरुधिरस्त्रायुमेदोमज्जास्थिसंहतौ ॥ विष्णुमूत्रपूये रमतां किमीणां कियदंतरं ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ एविरित्येवि

सार

॥ १७ ॥

ષ્ઠામયજેસ્ત્રીનોદેહતેનેવિષેઆસક્તેવોજેપુરુષતેનિનિંદાકરેછે જેત્વકમાંસરુધિરનાઢિયુંમેદમજ્ઞાનેહાઢકાંસર્વેનો
 સમૂહરૂપઅનેવિષ્ઠામૂત્રનેપાચજેમાંનસ્યુંછે એવોજેસ્ત્રીનોદેહતેનેવિષેઆલિંગન ॥ ૮ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ પુરારથેર્હમપ
 વિઃનાજેકિઢાતેમાંશોન્નેદજેતેછેકાંઈઅંતરાયનથિ ॥ ૮ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ પુરારથેર્હમપ
 રિષ્કૃતૈશ્વરન્મતંગજૈર્વાનરદેવસંજિતઃ ॥ સૌવકાલેનદુરત્યયેનતેકલેવરોવિટ્કૃમિન્નસ્મસંજિતઃ ॥ ૯ ॥ ॥ અર્થઃ ॥
 હવેદેહનુજેતુચ્છપણુંતેનેમુચુકુંદરાજાકહેછે જેનરદેવછેનામજેનુંકેતાંવિજાસર્વેનરનેદેવનીપેઠેપૂજવાયોગ્યએવોજે
 રાજાથયોનેસુવર્ણેકરિનેશણગાર્યાજેરથઅથવાહાથીતેનીઉપસ્યવેસીનેફરતોએવોપ્રથમહોયનેતેનોતેજજેરાજાનો
 દેહતેજેતેદુરત્યયકેતાંકોઈથીઉલ્લંઘાયનહિએવોજેકાલતેણેકરિનેમૃત્યુનેપાંમેછે અનેમૃત્યુપામ્યાપછેજોતેદેહનેજના
 વરસ્વાઈજાયતોવિષ્ઠાથઈજાયછે નેજોપૃથવીઉપસ્યપડ્યોરેહેછેતોકિઢાથઈજાયછેનેજોલાકઢાંનેવિષેઅગ્નિયેકરિને
 બલેછેતોરાખથઈજાયછે ॥ ૯ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ ત્વક્શ્મશ્રુરોમનઃકેશપિન્દ્રમંતર્માસાસ્થિરક્તકૃમિવિટ્કફ
 પિત્તવાતમ્ ॥ જીવચ્છવંન્નજતિકાંતમતિર્વિમૂઢાયાતેપદાન્નમકરંદમજિઘ્રતીક્ષ્ણીતિ ॥ ૧૦ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ અને
 વક્ષિહેન્નગવન્બાહેરથિતોત્વચાઢાઢિમુછમુવાલાનઃસ્વનેમાયાનાકેશાદૃલેક ॥ ૧૦ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ અને
 કારુધિ કરમિયાવેષ્ટાન્નકફાન્નનેવાયુતેણેજુક્તેવોનેજીવતોથકો મહાતુલ્યએવોજેપુરુષતેનેજોઈનેઆતોમા
 રોપતિછે એવિરિત્યનીછે ॥ ૧૦ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ અને
 તેતેપુરુષનેન્નજેછે કેતાંસેવેછેપણજેસ્ત્રીતમારાચરણારવિંદનાસુગંધનેસુંઘનારીછેનેતમારામહિમાનેજાણનારીછેતે

विवेक
॥ १८ ॥

तां एवां गच्छाद्विद्वज्जुष्टपुत्रपुत्रेन नथी न जतीतेतोतमनेन जज्ञे मादेदुपण एविरित्येतमारोमहिमाजांणीनेतमने
जज्ञे जुष्टं ॥ १० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ देवसंज्ञितमप्यंतेरुमिविद्वस्मसंज्ञितं ॥ नूतधुक्तलुतेस्वार्थं किं वेदनिरयोयतः
॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने जे देहने छे ज्ञानादे छे ते देहने छे तो नरदेव नूदेव एरित्यनां छेनां मजेन एवो होय तो य
पण जे देह ते जे ते मरण समय मं ॥ ११ ॥ ॥ नक्षत्र कर्ण कर्ण होय तो विष्टाय जाय छे ॥ ने बासे तो एवो छे अ
मयो पड्योरहे तो किडा पडि जाय एवो देह छे ते देहने अर्थे जे पुरुष नूत प्राणिना द्रोहने करे छे ते पुरुष जे ते शुं पोताना अर्थने
जां छे नथि जां एतो ते नूतनो द्रोह के वो छे तो जे द्रोह थकि ए पुरुष ने नरक नि प्रामि थाय छे ॥ ११ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥
देहः किमन्नदातुः स्विनिपेक्षुर्मातुरेव च ॥ मातुः पितुर्वा बलिनः क्रतुरग्नेः शुनोपि वा ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने आज
देह ते जे ते शुं अन्नना देनारा नां छे के पिता नो छे ॥ के माता नो छे ॥ के माता नो पिता जे नानो ते नो छे ॥ के को कबलियो होय
ते नो छे ॥ के जे एवे चातो लिधो होय ते नो छे ॥ के अग्नि नो छे के अथवा श्वान नो छे ॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ एवं साधा
रणं देहमव्यक्तप्रज्ञवाप्ययं ॥ कोविद्वानात्मसाल्लत्वाहंति जंतून् तृतेऽसतः ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ ए प्रकारे साधारण ए
वो ने माया ये करि ने छे उत्पत्ति स्थिति ने नाश जे नो एवो जे आदेह ते ने आत्मानि पेठे मानि ने असत पुरुष विना बिजो एवो को
ए विवेकि पुरुष जे ते ए देहने अर्थे जंतूने मारे छे नथि मारतो ॥ १३ ॥ ॥ सप्तमे चोत्तम ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ इदं
शरीरं पुरुषस्य मोहजं यथा पृथग्जैतिकमीयते गृहम् ॥ यथोदकैः पार्थिवतैजसैर्जनः कासेन जातो विकृतो विद्वद्वि
॥ १४ ॥ ॥ इति श्री विमलैकांत धर्मप्रवर्तक श्री सहजानंद स्वामि शिष्य बलरामदास मुनिना सद्गुरु श्री गुणातीतानंद स्वा

सार

॥ १८ ॥

म्याज्ञयाकृतेविवेकसारदेहस्वरूपनिरूपणं नाम तृतीयं प्रकरणम् ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने देहनुजे ॥ ॥
 पणुं नेनाशपांमवापणुं तेः समस्कंधमांकल्युं छेजे आपुरुषनुं जेशरीरतेजे ते मोहमंथिय छे केतां अनादिकासनुं जे जी
 न्द्रु ॥ ॥ तेणे करिने पोते आत्मानि संघाथे एकपणे करिने मां न्युछे ने वस्तुगते तो जीवात्मा थकि जु दुछे ॥ ते के निपेठे तो
 जेम घरने विषेर त्यो जेम नुष्यते थकि मृत्तिकादिके करिने रच्युं जे घरते जे ते जु दु ॥ ॥ यछे ते म ॥ अने जलना परमाणुं ये
 करिने थयो जे परपोटे ते जेम नाशपा मे छे ने पृथविना परमाणु ये करिने थयो जे घट अ ॥ ॥ द ॥ ॥ दार्थ ते जेम न शपां मे छे
 ने सुवर्णना परमाणु ये करिने थयो जे कुंडल आदिक पदार्थ ते जेम नाशपां मे छे ते म क ले करिने पंचभूतना विकारमां थिय
 यो एवो जन जेम नुष्यनो देह ते जे ते विकारने पांमतो थको नाशपा मि जाय छे ॥ केतां जाडो पातलो पुष्ट दुबलो कालो गोरो
 रूपवान कुरूपवान आंधलो बुलो वेरो बोबडो बालजवान ने वृद्ध इत्यादिक विकारने पांमतो एवो मनुष्यनो देह जे ते काले
 करिने उत्पन्न थाय छे ते नाशपां मे छे ने जीवात्मा तो जन्मतो यन थिने मरतो यन थि एतो सदा अच्छेय अच्चेय अजर अमर
 ने अविनाशि छे ॥ १४ ॥ ॥ एविरित्ये निर्मल एवो जे एकांतिक धर्म तेना प्रवर्त्तक एवा जे श्री सहजानंद स्वामि ते मनो
 शिष्य एवो जे हुंबल रामदास मुनितेणे सदुरु श्री गुणातीतानंद स्वामि नि आज्ञाये करिने करयो जे श्री विवेकसार नामे ग्रंथ
 तेने विषे देहनुस्वरूपनिरूपण कल्युं तेना मे त्रिजुं प्रकरण जे ते संपूर्ण थयुं ॥ ३ ॥ ॥ अथ श्री हररे कान्तिक नक्त लक्षण प्रति
 ॥ ॥ स्मृतयः ॥ ॥ तत्र नवमस्कंधे अंबरीपराज लक्षणान्युक्तानि ॥ ॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ अंबरीपो महाजागः सप्त
 द्वीपवतीं महीम् ॥ अव्ययांच श्रियं ब्रह्मा विभवं चातुलं चुवि ॥ १ ॥ मेनेऽति दुर्लभं पुंसां सर्वतत्त्वप्रसंस्तुतम् ॥ विद्वान्

विवेक
॥ १९ ॥

विचवनिवाणं तमां विशनित्युमान् ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवं श्रीहरिना जं एकांतिक चक्रतं मना लक्षणं प्रतिपादन
करनाराजं श्लोकं ते मने अर्थं सहितं लिखुं ॥ ते मां न व मस्कं धने विषे अंबरीषराजानां लक्षणं कथां छे जे महाभाग्यशा
स्त्रि एवा अंबरीषनामेराजा जे ते सात छे द्वीप जे ना ए विजे पृथ्वी तेने पां मिने ॥ अने पृथ्वी तेने विषे नाशन पां मे ए विजे नां ना
प्रकार निराज समर्द्धि तेने पां मिने ने कोय नि उपमान देवाय एवुं जे ए श्वर्य तेने पां मिने ने पुरुष ने अति शो दुर्लभ एवुं जे ते सर्वे
तेने स्वप्न तुह ॥ १ ॥ ॥ केम जे विचव जे ए श्वर्य तेना नाशन जे जां ए तो ए वा जे पुरुष ते जे ते ए श्वर्य करिने अथवा जे ए श्व
र्य ने ना शे करिने मोहने पां मे छे ॥ केतां नां ना प्रकार नि जे राज्यादिक समर्द्धि तेने ना शवंत जां ए तो थ को पण पुरुष जे ते सम
र्द्धि युं नि प्राप्ति ये करिने मोहने पां म्यो थ को उन्मत्त ये ने को इ ने गण तो न थि अथवा ते समर्द्धि युं ना श पां मे तो ते नि वां शे मुळाई
ने मर छे ॥ १ ॥ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वासुदेव जगवति तद्रक्तेषु च साधुषु ॥ प्राप्तो न्नावं परं विश्वं येने दंष्ट्रो ष्वस्मृत
म् ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने अंबरीषराजा तो वासुदेव जगवान ने विषे ने ते जगवान ना चक्र ए वा जे साधु पुरुष ते म
ने विषे परम ज्ञावने पां मता हवा ॥ केतां जगवान ने जगवान ना साधु नि अति मे ए ग रे ने सेवा करता हवा ॥ ने जे ज्ञावे क
रिने केतं जगवान ने साधु ने विषे जे अति शे ज्ञावते ए करिने ते अंबरीषराजा जे ते ए आसर्वे विश्व जे ते अति शे ज तुच्छ मां
नी तुं हवुं ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सर्वै मनःरुध्नपदं विंद्योर्दं सिवै कुंठ गुणानुवर्णने ॥ करौ हरेर्मदिरमार्जनादि
षु श्रुतिं विद्वत्पुत्रोदये ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ते अंबरीषराजा जे ते पोतानु जे मन तेने जगवान ना चरणार वि
दने विषे करता हवाने पोतानां जे वचन ते मने जगवान ना गुणनु जे वर्णन करवुं तेने विषे करता हवा ॥ अने पोताना हस्तने

सार

॥ १९ ॥

जग- । ननामंदिरनेविषेपुंजोवाखवोतथाखिपवुंएआदिकक्रियानेविषे करताहवाकेतांपोतानेसेवकजनतोघणाक
 छे तोयपणहरिनामंदिरमाजेपुंजोकाढवोतथाखपनादिबद्धि॥६॥ पोतेजकरताहवा श्रुतिजेपोतानाकांनतेनेजग
 वाननिक॥ नाउदयजेजगवाननिकथावुंथातिहोयतेसांजलवितेनेविषेकरताहवा॥४॥ ॥श्लोकः॥ ॥मुकुंदलि
 गालयदर्शनेदृशैतद्धृत्यगात्रस्पर्शेऽगसंगम्॥घ्राणंचतत्पादसरोजसौरजेश्रीमत्तुल्यस्यारसनांतदर्पिते॥५॥ ॥अर्थः॥
 ॥ अनेतेअंबरीषराजाजेतेजगवाननिमूर्त्तियोनेरेवानांजेमंदिरतेमनादर्शननेविषेनेत्रनेकरताहवाकेतांपोतानीआं
 ख्युंयेकरिनेजगवाननांमंदिरनेतेमंदिरनेविषेरहिजेजगवाननिमूर्त्तियुं तेमनांदर्शनकरताहवानेजगवाननाजेजक्त
 तेमन गात्रनास्पर्शनेविषेपोतानाशरीरनोसंगजेतेनेकरताहवा केतांजक्तजननेअतिशेहेतेकरिनेमलताहवा ॥ अने
 नारि काजेतेनेशोन्नायेजुक्तजेतुलसितेनोतेजगवाननाचरणारविंदनेविषेजेसुगंधतनेविषेकरताहवा केतांपोतानि
 नारि कायेकरिनेजगवाननाचरणारविंदनेकंठनेविषेचढ्यां एवांजेतुलसिनेपुष्पनाहारतेनासुगंधनेलेताहवानेजग
 वाददेष्टुंएवद्वंजेअन्नतेनेविषेरसनानेकरताहवाकेतांजगवाननेजमाड्युं एवुंजेअन्नफलररा॥६॥ एवुंजेदेष्टुं
 ताहवापणजगवा- नेधस्यांदिवाष्टंईं एवुंजेदेष्टुं॥५॥ ॥श्लोकः॥ ॥पादौहरेःक्षेत्रपदानुसर्पणेशिरोदृषी
 केशपदान्निवंदने॥ कामंचदास्येनतुकामकाम्ययायथोत्तमश्लोकजनाश्रयारतिः॥६॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेवक्षिते
 अंबरीषराजाजेतेपोतानाजेपगतेमनेजगवाननाक्षेत्ररूपजेस्थानकतेप्रत्येचाखिनेजावु तेनेविषेकरताहवानेपोता
 नुजेमस्तकतेनेऋषिकजेइं द्रिगुंनेनानियंताएवाजेजगवानतेमनाचरणारविंदनेवदनाकरवितेनेविषेकरताहवा ॥

विवेक
॥२०॥

कामजेषु पचंदनादिके करिने नगवाननिसेवा करवितेने नगवानने राजिकरवाने अर्थे करता हवा पण विषय नोग
नेपांमवानि इच्छायें करिने न करता हवा के मजे तो उत्तम श्लोक जे नगवान ते मना नक्त जनने आश्रिने रहिए विप्रीति जे
ते जे प्रकारे थाय ते म करता हवा केतां नगवानना एकांतिक नक्त जन जे ते जे म सेवाये नगवानने राजिकरिने जपो तेरा
जि थाय छे पण विषय नोग नेपांमिने राजि थाता नथिते म अंबरी पराजा पण सेवाना फल रूप जे नगवान नि प्रसन्नता ते
णे करिने पांते प्रसन्न थाता हवा पण विषय नोग नि प्राप्ति ये करिने प्रसन्न थाता हवा ॥६॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ गृहेषु
दारेषु सुते पुत्रं धुपु द्विपोत्तमस्य दनवाजिपत्तिषु ॥ अक्षय्यरत्ना नरणा युधादिष्वनंतकोशेष्वकरोदसन्मतिम् ॥७॥ ॥
अर्थः ॥ ॥ अने ते अंबरी पराजा जे ते पांता नां धरं स्त्रीयुं ते पुत्र ते मने विषे असत्य पणानि बुद्धि करता हवाने श्रेष्ठ एवा जे हाथि
रथ घोडाने पादा ते मने विषे पण असत्य पणानि मति करता हवा ॥ अने कोइ दिवस नाशन पांमे एवां जे रत्न धरां णाने आयु
धन आदिक अपार एवा जे द्रव्य ना चंडार ते मने विषे पण असत्य पणानि बुद्धि करता हवा केतां ए सर्वे नाशवंत ने तुच्छ छे ए
म जां एता हवा ॥७॥ ॥ सप्तमे नृसिंहं प्रति प्रह्लाद वचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मामां प्रलोचयाम्यसक्तं कामेषु तैर्वरैः ॥
तत्संगं नीतां निर्विण्णो मुमुक्षुस्त्वामुपाश्रितः ॥८॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ नागवतना सप्तमस्कंधने विषे नृसिंहं प्रति
प्रह्लाद कह छे हे नगवन् पंचविषयना जे नोग ते मने विषे स्वप्नावे करिने आसक्त एवा जे हुं ते मुने विषय नोग रूप एवा जे व
रतेणे करिने ते मे लोचा वां मां अने हुं तो ते पंचविषयना संगथ कि नयने पांम्यो छुं अने ते विषयने विषे दोष दृष्टिये करिने ते थ
कि वैराग्यने पांम्यो छुं अने ते विषयना संगथ कि मुकावाने इच्छूं छुं ने एवा थ कोत मारा शरणने पांम्यो छुं ॥८॥ ॥ श्लोकः ॥

सार

॥ २० ॥

नृत्यलक्षणजिज्ञासुर्नक्तंकामेष्वनोदयत् ॥ नवान्संसारबीजपुद्गदयग्रंथिषुप्रभुः ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ तारेतमेके
 शोजेशुंहुं नक्तनेलांजावुं एवोद्धृतो एवातंतमेनयितारैकवाद्योतोरनेमाग्यएविरित्येकहेताएवाजेतमेतेतमारोतो
 विजोअन्निप्रायछे तेपोतानानक्तनुं जे लक्षणतेनेजांणवानेइच्छताथकातेनक्तनेपंचविषयनेविषेप्रेरताहवातेविष
 यतोकेवाछेतोसंसारनाबीजरूपछेकतांचोराशिद्वाराखजात्यनादेहनेविषेजन्ममृत्युनापमाडनाराछे ॥ अनेवलिकेवा
 छेतोजिवनाल्लदयनेग्रंथीनीपेठेबांधनाराछे ॥ ९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नान्यथातेऽखिलगुरोघटेतकरुणात्मनः ॥ यस्तु
 आशिषआशास्तेननृत्यःसतुवैवणिक ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहेसमग्रनागुरुएवाचगवानकरुण ॥ १० ॥ ॥
 जेनिएवाजेतमेतेतमारैनक्तनेपंचविषयनाचोगनेविषे प्रवरताववुंघटेनहिकेतांतमेअतिशेदयाबुछोमाटेपोताना
 नक्तनुंअवलुथायएमतोतमेकरोजनहितथापिजेतमेएमकहोछोतेतोपोतानानक्तनुंजेनिष्कामपणुंनेसकामपणुंते
 नेजांणवासारुंकहोछोअनेवरमाग्यएविरित्येज्यारेतमंनक्तप्रत्येकहोछो तारेजेनक्ततमथकिपंचविषयनाचोगरू
 पिमनोरथनेइच्छेतेतमारोनक्तनयितेतोवांणियाजेवोछे जेमवाणीयोहोयतेवेपारकरेछेतेलाचपांमव ॥ १० ॥ ॥
 छेतेमतेनक्तजेतमनेनजेछेतेतमथिच्छेजेविषयसुखतेनेपांमवानेनजेछेमाटेएतोविषयनोनक्तछेपणतमारो
 नथो ॥ १० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ आशासानोनवैनृत्यःस्वामिन्याशिषआत्मनः ॥ नस्वामीनृत्यतःस्वाम्यमिच्छ ॥ योरा
 तिचाशिषः ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहेप्रचोपोतानेअर्थेजेपंचविषयचोगसंबंधिमनोरथतेनेजेनक्तपोतानास्वामि
 पासंथिइच्छेतेनक्तनंकवायअनेपोतानानक्ततथकिपोतानास्वामिपणानेइच्छताथकोजस्वामिते नक्तनामनोर

विवेक
॥ २१ ॥

यत्नं प्राप्य छेत्ते न स्वाभिपणनं केवाय ॥ ११ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अहंत्वकामस्त्वद्भक्तस्त्वं चाम्यनपाश्रयः ॥ नान्यथेहाव
योरर्थो राजसेवकयोरिव ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहं न गवन्हुंतो निष्काम एवौ तमारो न कछूं ॥ अनेतमे जेमारा स्वा
मितेने पण कोई निअपेक्षानथिअने जेमारा जाने राजानाचा करने परस्पर एकेक निअपेक्षा छे ते ममारें ते मारें नथिकेता
जेमारा जानाचा कर राजानिचा करी करे छे ते धनादिक पदार्थने अर्थे करे छे अने तेरा जापण एमजाणे छे जे आचा कर हो
यतो मारिमोट परहे एमजाणिने तेचा करने राखे छे ने तेने धनादिक पदार्थने अर्थे करे छे तेरा जापण एमजाणे छे जे आचा कर हो
तमपासे इच्छतो नथिअने तमारि पण एमनर्थी जे प्रह्लाद जे वामांटा मोटा मुने न जे छे तेणे करिने मारिमोटाई याय एम
नर्थी के मजे तमो तो पूर्ण काम छो अने न कृति उपस्य दयाये करिने तेने सेवानुं अंगीकार करो छे तेने तेने प्रसन्न थाओ छो ॥
॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यदि रासी शमेन हृदयं स्त्वं वरदं नमः ॥ कामानां हृदयं संरोहं न वतस्तु वरम् ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः
हे वरना देवावाला मध्यं श्रेष्ठं हे समर्थ जो तमे मुने विषय नो गण एवामनवांछित वरने आपता हो तो तमथ किहुं एवरमा
मुंहुं जे नारायण हृदयने विषे एपंच विषयना नो गणि ईच्छा जे उपजे नहि एवरमा गुंहुं ते तमे रूपा करिने मुने आपा ॥ १३ ॥
॥ श्लोकः ॥ ॥ इन्द्रियाणि मनः प्राण आत्मा धर्मा धृतिर्मतिः ॥ श्रीर्क्षीस्तेजः स्मृतिः सत्यं यस्य नश्यंति जन्मना ॥ १४ ॥
अर्थः ॥ ॥ अने हृदयने विषे पंच विषयना नो गणि ईच्छा जे उपजे करिने जीवनी ईच्छा शपां मे छे तथा मन तथा प्रा
ण तथा देह तथा धर्म तथा धीरज्य तथा बुद्धि तथा शोभा तथा ज्ञात तथा ज्ञात तथा तेज तथा स्मृति तथा सत्य ए सर्वे नाश पां मे छे केतां
हृदयमां विषय नो गनी इच्छा उपजे नहि ईन्द्रियं आदिक सर्वे विषय नो गणि प्राप्तिना जतनमां प्रवरते तारे तेने नाश

सार

112911

थयांजांणवाअनेविषयजोगनीप्रामिनाजतननोत्यागकरिनेतमारिअक्तिनेविषेप्रवरतेतारेएनेसुफलथयांजांणवां
 ॥१४॥ ॥श्लोकः॥ ॥विमुंचतियदाकामान्मानवोमनसिस्थितान्॥तर्ह्येवपुंडरीकाक्षजगवत्त्वायकल्पते॥१५॥
 अर्थः॥ ॥हेपुंडरीकाक्षकेतांकमलसरखांछेनेत्रजेनांएवाहेजगवन्मननेविषेरहिणविजेपंचविषयजोगनिइच्छा
 ओतेमनेज्यारतमारोअक्तसर्वेप्रकारेत्यागकरेछे तारेजजगवद्भावनेअर्थेकलपायछेकेतांतमारासाधर्म्यपणानेपां
 मेछेअनेतमेजेमपूर्णकामछोतेमतेअक्तपणपोतानेपूर्णकाममानतोथकोअखंडतमारिसेवानेविषेवरतेछे ॥१५॥
 चतुर्थेजगवदितरश्रेष्ठपदेच्छयास्वमनसिखिन्नोध्रुवांवक्ति॥ ॥श्लोकः॥ ॥समाधिनानैकजनेनयत्पदंदिदुःसनं
 दादय ऊर्ध्वरेतसः॥मासैरहंषड्विरमुष्यपादयोश्छायामुपेत्यापगतःपृथङ्मतिः॥१६॥ ॥अर्थः॥ ॥हवेजगवतना
 चतुर्थस्कंधनेविषेजगत्तादृशनाबिजाश्रेष्ठपदनिइच्छायेकरिने पोतानामनमांखेदपांमताथकाध्रुवजीजेतेकेहेछेजे
 नैष्ठिकब्रह्मचारिएवारनक॥दकजेतेअनेकजन्मेकरिनेथयुंजे जगवाननिमूर्तिनेविषेपोतानाचित्तनुएकाग्रपणुंतेणे
 करिनेजगवाननापदनेपांमताहवाएवाजेआजगवानतमनाचरणकमलनिछायाकेतां गरुडजिउपस्थबेसिनेमुने
 दर्शनदेवानें पधार्यातेसमयमांमाराउपस्थपडिजेतेजगवाननाचरणारविंदनिछांयातेनेछमासेकरिनेहुंजेतेपांमि
 नेप्रथकछेमतिजेनिएवोथकोपोतोहवोकेतांआलोचननिइच्छायेकरिनेजगवानथिविमुखथयोजेहुंतेमुने
 धिकारछे॥१६॥ ॥श्लोकः॥ ॥अहोवतममानात्म्यमंदजाग्यस्यपश्यत॥जवच्छिदःपादमूलंगत्वायाचेयदं
 तवत्॥१७॥ ॥अर्थः॥ ॥केमजेअहोइतिआश्रयनेवतइतिखेदेमंदजाग्यवालोजेहुंतेमारुंअज्ञानिपणुतोतमे

वि वं क
॥ २२ ॥

जुवांते कियुंता जन्ममरणनाछेदना राजे जगवान ते मना चरण कमलनास मिपने पांमिने नाशवंत ने तुच्छ एवुं जे आलो
कनु विषय सुख तेने मागतो हवा ॥ १७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मयैतत्प्रार्थितं व्यर्थं चिकित्सं वगता युषि ॥ प्रसाद्य
जगदात्मानं तपसा दुःप्रसादनम् ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वलि जगवान पासे जे मे मायिक सुख माग्युं ते मु
ने मागतां पणन आवड्युं माटे मारु मागवुं ते खां दुछे एम ध्रुव जिक हे छे जे सर्व जग तना आत्मा एवाने दुःखे करिने पण राजि
न थाय एवा जे जगवान ते मने मे जे ते एत प करिने प्रसन्न करिने एज माग्युं के तां ह मारा कुल मां कोय जे पदने न पांम्यो होय
एवुं जे मायिक पद तेने मारे पांम वुं छे एवि इच्छा ये करिने जे मे त प करिने प्रसन्न थयाने चक्र जदो छे ए ए
थिरहित करिने पोतानि से वारूप महा सुख ना आपनारा जे जगवान ते मने पांमिने पण मागि छे मां टप्य निमन मां इच्छा
रूप जे मारि प्रार्थना ते जे ते व्यर्थ छे ते के निपे छे तो जे म आविर युं छे आवर दा जे नु एवो जे मनुष्य तेनु सारा वैद्य पासे ओस
धकराव वुं ते म ॥ १८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नवच्छिदमया चेहं नवं ज्ञाग्य विवर्जितः ॥ स्वाराज्यं यच्छतो मौढ्या
न्मानो मे निक्षिप्तो बत ॥ ईश्वरात् क्षीण पुण्येन फलीकारा निवाधनः ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ज्ञाग्ये रहित ए
वां दुं जे ते जन्म मरण ना कापनारा एवा जे जगवान ते मना पासे जन्म मरण ने मागतो हवा ॥ अने पोताना चक्र जनने पो
ताना स्वरूप नु जे सुख तेने आपता एवा जे जगवान ते पासे थि मारु जे मूर्ख पणु ते हेतु माटे मान जे आलो कनि मोटा इ ते जे ते
वत इति खेदे मे जे ते ए मा गिति हवि ॥ ते के निपे छे तो जे म निर्धन एवा मनुष्य जे ते पाता उपस्थराजि थयो एवो जे चक्र वर्ति
राजा ते पासे थि नाश पणने पांम्युं जे पोतानु ज्ञाग्य ते ए करिने कुस किये सहित एवि जे कण चिते ने मागे ते म ॥ १९ ॥ ॥

सार

॥ २२ ॥

श्लोकः॥ ॥ नूनं विमुष्टमतस्तव मायया ते ये त्वां न वाप्ययविमोक्षणमन्यहेतोः ॥ अर्चतिकल्पकतरुंकुणपोपन्नो
ग्यमिच्छन्ति यत्स्पर्शजं निरयेऽपि नृणाम् ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने जीवने जन्ममृत्युथिमुकावनारानेकदृष्टक्ष
रूप एवाजेतमेतमने जे जन अन्य जे विषय सुख तेहे माटे पूजे छेने अतिशनकारो जे देह तेणे करिने नो गवाय एवुं जे
विषय सुख तेने इच्छे छे माटे निश्चे जे ते मनुष्य जे ते तमारि माया ये करिने चोरायि गइ छे बुद्धियां जे मनि एवा छे केम जे पंच
विषय ना संबंधे करिने थयुं जे एते लोक जे वने नरकने विषे पण मले छे ॥ २० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यानि र्दतिस्तनु नृ

तां तव पादपद्मध्यानाद्भवज्जनकथाश्रवणेन वा स्यात् ॥ सा ब्रह्मणि स्वमहिमं न्यपि नाथमात्रं किं त्वंतद्वाप्तिदुःखितात्प
ततां विमानात् ॥ २१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने सकाम न्रावे करिने न जनारा जे मनुष्य ते मने स्वर्गादि सुख निप्राप्ति था
य छेने निष्कामि जनने तो ते सुख निप्राप्ति थाति नथि एम जो तमे केहेता होतो हे न गवान् त्यां दुंक दुंदुं हेना थ देह धारि जे ते
मने तमारा चरणारविंद नु जे ध्यान करवुं ते मां थि जे सुख थाय छे ने तमारा नृक्त जन नि कथानु जे सां नृवु तेणे करिने जे
सुख थाय छे ते सुख जे ते पोतानो छे महिमा जे मां एवुं जे ब्रह्म ते मने विषे पण नथि तारका लरूपि जे खडग तेणे करिने छे दि
नां स्तुं जे विमान ते थ किहे ठ पडता एवा जे स्वर्गादि कलांक मारि नारा सकाम जन ते मने ते सुख न होय ते मां शुं केवुं ॥ २१ ॥

श्लोकः ॥ ॥ नृक्तिं मुहुः प्रवहतां त्वयि मे प्ररंगो नूयादनंतमहताममदाशयानाम् ॥ येनां जसोद्वणमुरुव्यसनं न
वाब्धिनेष्ये नृवदुणकथाऽमृतपानमत्तः ॥ २२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ ते माटे हे अनंत तमार विषे नृक्ति जे तेन वारं वार क
रताने निर्मल छे अंतःकरण ते जे मनां एवा जे मोटा साधु पुरुष ते मनोखरं खरो समागम जे ते थावां ॥ केम जे जे मां टा पुरु

विवेक

॥ २३ ॥

पनेप्रसंगेकरिनेतमारागुणनिकथारूपिजेअमृततेनेपानेकरिने मत्तकेतांतमारागुणनेचरित्रनिकथारूपजेअमृततेनुं
कांनेकरिनेजेपानकरवुंतमांअतिशेअसक्तएवोहुंजेतेवहुंछेदुःखजेमांनेअतिअयंकरएवोजेसंसाररूपिसमुद्रतेनेअ
नायासेकरिनेतरिजायिश ॥ २२ ॥ ॥ तत्रविदुरंप्रतिमैत्रेयवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नवैमुकुंदस्यपदारविंद
योरजोजुषस्तातत्रवाद्दृशजनाः ॥ वांछंतिदृष्टुं तथ्यमात्मनोयदृच्छयालब्धमनःसमर्द्धयः ॥ २३ ॥ ॥ अर्थः ॥
हवेमैत्रेयमुनिजेतेविदुरजिप्रत्येकहेछे हेतातकेतहेविदुरअगवाननाचरणारविंदनुजेरजतेनेसेवताएवाजेतमसर
खाजनतेजेतेअगवाननुजेदासपणुकेतांदासजावेकरिनेअगवाननिसेवाकरवितेविनाबिजोकांईपोतानोअर्थजेप्र
योजनतेनेइच्छतानथिकेतांईश्वरइच्छाएवतेमह्युंतेणेकरिनेछेमननेविपेसमर्द्धिजेमनेएवाछे केतांजेवुंतेवुंमह्युं
तेणेकरिनेपोतानामनमांसंतोपराखिनेदेहनिरवाहकरताथकाअगवाननिएकांतिकअक्तिकरेछेएवातमसरखाअग
वाननाएकांतिकअक्तछेमाटेधुवजिपणअन्यपदार्थदेइच्छादेवुछमांनिनेअगवाननिअक्तिनेअगवाननाएकांतिक
अक्तनोसमागममागताहवा ॥ २३ ॥ ॥ वासुदेवमाहात्म्येमरुतदेववचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अक्ताएकांतिकास्ते
क्षरपरमपदेसेवयातेतुहीनंवासैश्वर्यादिनेच्छंत्यतिशयितसुखंतापिकैवल्यमोक्षं ॥ तद्युक्तंत्वात्मनोपिश्वपचकुलज
नुर्मानयंत्युत्तमंवैतंत्वामेकांतधर्माश्रयणमुपगताः श्रीमहापूरुषंस्मः ॥ २४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेवासुदेवमाहात्म्यने
विषे ॥ मरुतदेवजतेनारायणजेतेमनिस्तुतिकरेछे हेअगवन्तमाराएकांतिकएवाजेअक्ततेजेतेतोतमारुअक्षरछेना
मजेनुंनेसर्वथकिश्रेष्ठएवुंजेधामतेनेविषेतमारिसेवायेकरिनेरहितएविसाक्षोक्त्यमुक्तितथासाष्टिमुक्तितथासारूप्यमु

सार

॥ २३ ॥

क्तिते मनेन नथि इच्छता तथा अतिशेछे सुख जेने विषे एवो जे कै वदय मोक्ष तेने यपण नथि इच्छता अने तमारि जे सेवा तेणे जु
कएवु तो पोतानु श्वपचना कुलने विषे जे जन्म तेने यपण श्रेष्ठ माने छे माटे एकांतिक एवो जे धर्म तेना आधारने लक्ष्मी जिते
माणे जुक्तने महापुरुष एवा जेतमे ते तमने अमे जेतने श्रेष्ठ पांम्या छइये ॥ २४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्रियतया अधिक या त्ददि चिं
तनं विदधते तव ये न्नुविते विन्नो ॥ न परमेषु सुखं न दिवः सुखं न कमयंति धरैक नरेशताम् ॥ २५ ॥ ॥ अर्थः ॥ हवे दुर्गा
जे ते स्तवन करे छे हे विन्नो न्नुविने विषे अधिक एवि जेतमारे विषे प्रियता तेणिये करिने जे जन पोताना त्ददयने विषे तमारुं
चितवन करे छे ते जे ते ब्रह्मना स्थान कनु जे सुख तेने नथि इच्छता तथा देव लोक नु जे सुखने प्रथविनु चक्रवर्त्ति जे राज्य तेने
नथि इच्छता ॥ २५ ॥ ॥ षष्ठे इंद्रं प्रति वृत्रासुरवचनः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पुंसां किं त्रैकांतधियां स्वकानां याः संपदो दिवि
न्ममौरसायाम् ॥ नराति यद्वेष उद्देग आधिर्मदः कलिव्यसनं संप्रयासः ॥ २६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे जागवतना छठा स्कंध
ने विषे इंद्र प्रत्ये वृत्रासुर कहे छे हे इंद्र हमारा स्वामी जे जगवान ते जे ते जे समर्द्धियुं स्वर्ग लोकने विषे छे ते जे समर्द्धियुं पृथवि
लोक मां छे ते जे समर्द्धियुं रसातल मां छे ते समर्द्धियुं ने पोताना एकं तिक नक्त जनने नथि आपता ॥ केम जे जे समर्द्धिये क
रिने परस्पर वेर जे ते थाय छे ते जे समर्द्धिने नाश करिने मनने विषे उद्देगने पिडा जे ते थाय छे ते जे समर्द्धिने जागे करिने मोटा
पुरुषने पणन गणवापण जे ते थाय छे ते जे समर्द्धिने अर्थ परस्पर कदह जे ते थाय छे ते जे समर्द्धिये करिने व्यसन जे ते जुग
दुरम बुं तथा मृगया करवि तथा परस्त्रिना संग करवा तथा दारुमघने जाग्य ते मनुपान करवु तथा मांस खावु ए आदिक ना
ना प्रकार नां फल थाय छे ते जे समर्द्धियुं ने पांमवाने अर्थे संप्रयास जे रात्य दिवस दश परदेश आथ डबुं ने कोइ कनिचा करि

विवेक
॥ २४ ॥

करविडित्यादिकदाग्वडांथायछे माटेअपारदुःखेजुक्तजेतेसमर्द्धियुंतेमनेसुखदायकएवाजेअगवानतेपोतानाएकां
तिकअक्तनेंदतानथि ॥ २६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ त्रैवर्गिकायामविघातमस्मत्पतिर्विधत्तेपुरुषस्यशक्र ॥ ततो
ऽनुमंयोअगवत्प्रसादायादुर्लभोऽकिंचनगोचरोऽन्यैः ॥ २७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ तारपोतानाएकांतिकअक्तने
अगवानसुंआपेछेएमजातुंकेहेतोहोयतोहेइंद्रत्याहुंकहुंछुंहेशक्रहेमारापतिजेतेपोतानापुरुषनेकेतांपोतानाएकांति
कअक्तजननेधर्मअर्थनेकामनेअर्थजेप्रयासतेनुंजेनाशकरवापणुंतेनेआपेछे ॥ अनेतेधर्मअर्थनेकामपांमवाने
अर्थजेप्रयासतेमंथिजेनिवर्त्तिपांमवितेणेकरिनअगवाननिप्रसन्नताजेतेअनुमानकरवाजोग्यछेकेतांधर्मअर्थने
कामपांमवामाटेज्यारेअक्तजनप्रयासनकरेतारेतेनाउपस्यअगवानराजिथयाएमजाणवुंकेमजेएविजेअगवान
निप्रसन्नताजेतेनिष्कामिएवाजेअक्तजनतेमनेजपांमवाजोग्यछे नेअन्यजेसकामिजनतेमणंतेप्रसन्नतापांम
विघणिदुर्लभछे ॥ २७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अहंहरेतवपादैकमूलदासानुदासांचविताऽस्मिञ्चयः ॥ मनः
स्मरेतामुपतेर्गुणांस्तेगृणीतवाक्कर्मकरोतुकायः ॥ २८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेतेवृत्रारुरजेतेएविरित्येइंद्र
नेपोतानोअचिआएहेनेअगवाननिप्रार्थनाकरेछे हेहरेहुंजेतेतमारांचरणकमलछेआश्रयकरवारूपजेमनेए
जेतमाराएकांतिकदासजनतेमनो दासजेतेथायिशकेतांतमाराचरणकमलनिसेव दासहुंछेयांथिमद्वेपणतमाराच
रणारविंदनासेवकएवाजेएकांतिकअक्तजनतेमनोदासमुनेरुपाकरिनेकरो ॥ अनेमारुमनजेतेप्राणनानाथएवाजे
तमेतेतमारागुणेनजनिरंतरसंचाररेछे ॥ रेवांणिजेतेतमारागुणनुजनिरंतरगानकरोनेमारुशरीरजेतेतमारीसेवाने

सार

॥ २४ ॥

करो ॥ २८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ननाकपृष्ठं न च पारमं पृष्ठं न सार्वभौमं न रसाधिपत्यम् ॥ न योगसिद्धीरपुनर्न वंवासमंज
 सत्वाविरहप्यकांक्षे ॥ २९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेतमेहो जेतारे दामपणानुसुं प्रयोजनछे विजामोटां स्थानरूपफल
 हुंतुने आपिस एमजोतमेकेताहोतोत्यं कहुंछुं ॥ हेसमंजसकेतां सर्वसौभाग्यनाचंडारतमाने मुकिने स्वर्गलोक उपस्थर
 लुंजे ध्रुवपदतेने हुंजे तेनथि इच्छतोने ब्रह्मानलोकनेनथि ॥ छतोने सर्वपृथविनुचक्रवर्तिराजापणुतेनेनथि इच्छतोने रसा
 तल्लोकांकनु अधिपतिपणुतेने पणनथि इच्छतो ॥ अने नानाप्रकारनिष्ठांगयोगे करिने पमाय एविजे सिद्धियुंते मनं पण
 नथि ॥ छतोने चारप्रकारनोजेमोक्षतेने पणनथि इच्छतो ॥ २९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अजातपक्षा इव मातरं खगास्तन्यं
 यथावत्सतराः क्षुधार्ताः ॥ प्रियं प्रिये वय्युषितं विषण्णमनोऽरविं दाक्षदिव दक्षते त्वाम् ॥ ३० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ तारे शुंइ
 छे छेतो हे कमलनयननथि आविपांखुं जेमने एवां जे पक्षिनां नांवाच्यां ते जे ते परतं चने पुढादिक विजां पक्षिये पिडा
 ने पमाख्यां थकां जेमपोतानि माताने इच्छे छे ते मत्रिविधितापे करिने बलतुं एवुं मारुमन जे ते तमारि मूर्तिनां दर्शन करवा
 ने ॥ छे छे ने दामणे करिने बांध्याने च्छे करिने पिडातां एवां जे अतिशेनां नांवा छे हां ते जेमपोतानि माना आंचक्षमांथि
 निसलुंजे दुधतेने इच्छे छे ते मकर्म करिने बंधनने पांभ्युं एवुं मारुमन जे ते तमारां दर्शनने इच्छे छे अने पोताना पतिने वियोगे
 करिने पीडाने पांमति एविजे पतिव्रतास्त्री ते जे ते जेम परदेश गये जे पोताना पतितेने पामवाने इच्छे छे ते मतमारे वियोगे
 करिने खेदने पांमतुं जेम मारुमन ते तमने जोवाने इच्छे छे ॥ ३० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ममां त्तम श्लोकजने
 पुंसख्यं संसारचक्रे भ्रमतः स्वकर्मभिः ॥ त्वन्मायया त्मात्मजदारगे हेष्वासक्तचित्तस्य न नाथ नृयात् ॥ ३१ ॥ ॥

॥२५॥

तं ननु गानकरेच्छे तथा कोऽङ्कगाण्डानिपेठेऽलोकय किं वा स्य एवोयकोऽतिनृत्यकरेच्छे ॥३३॥ ॥२॥ अलोकः ॥ ॥ न कामकर्म

॥ २५ ॥

बीजानां यस्य चेतसि संभवः ॥ वासुदेवैकनिर्लयः सर्वज्ञागवतोत्तमः ॥ ३४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने जे चक्रनाचित
 ने विषे काम जे विषय अने ते विषयने अर्थ जे कर्म करवां ते मनि जे वासनायुं ते मनी जे उत्पत्ति ते जे ते जे चक्रनाचित ने विषे
 न्याय एवो अने वासुदेव ते जे छे एक ध्याने करि ने पांमवानुं स्थान कते जे ने एवां जे चक्र ते जे ते जे गवानना जे चक्र ते मने
 ध्ये निश्चे उत्तम चक्र छे ॥ ३४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ त्रिचुवनविचवहेतुः ॥ प्यकुंठस्मृतिरजितात्मसुरादिभिर्विमुग्धा
 त् ॥ न च क्षतिं न गवत्पदं ॥ इति ॥ वनिमिषाद्दमपि सर्वैश्च वाग्र्यः ॥ ३५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने नथि कुंठित थई स्मृ
 ति जे नि एवो अने अजित जे हरिते मने विषे छे मन ते जे मनां एवा जे देवता तथा ऋषि आदिक ते मने पण खोखवा जोग्य ए
 वुं जे चक्र गवान चरण कमल ते थकि त्रिचुवन जे स्वर्ग मृत्यु ने पाताल ते ना विचव जे खांन पांनादिक जोग ते मने अर्थ पण
 खवने नि ॥ ३५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ एतद्विषयं पण चक्षुषो नथि एवो जे चक्र ते जे ते वैष्णव जे ते मने मध्ये मुख्य छे ॥ ३५ ॥ ॥ श्लोकः ॥
 न गवत उरु विक्रमांघ्रि शाखानखमणिचंद्रिकया निरस्ततापे ॥ हृदिकथमुपसीदतां पुनः सप्रचवति चंद्र इवादि तेऽर्क
 तापः ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने अध्यात्म अधिभूत ने अधिदैव ए जे त्रण ताप ते जे मां गे एवो जे हृदय ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥
 विषे ते एवो जे चक्र ते जे ते चक्र गवानना चरणारविंद थकि के मन चक्षुष्य मान थाय एम जात मे के हेता हो तो हेरा जन्तु
 ने त्यां हुं जे ते कहुं छुं ते सुं तो चक्र गवान जे ते मनां मोटां छे विक्रम ते जे नां एवां जे चरण ते मनि शाखारूप जे आंगलियु ते मना
 नखरूपिया जे मणि ते मनि जे शीतल कांतिते ए यंटा हृदय छे ताप ते जे नां एवां जे पांता ने पांम्या एवा जे चक्र जन ते मनु हृदय
 ते ने विषे ते चक्र गवान ने पांम्या एवा जे चक्र जन ते मने जे संसार नां ताप ते जे ते पाछो के मथाय छे शुं नथि जथा तां ते म ॥ ३६ ॥

विवेक
॥ २६ ॥

श्लोकः ॥ ॥ विसृजति हृदयं नयस्य माक्षादरिवशाच्चिहितोप्यघौघनाशः ॥ प्रणयरशनयाधृतांघ्रिपद्मः सन्नवति
न्नागवतप्रधानउक्तः ॥ ३७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ एप्रकारेन्नागवतन्नक्तनां जे समग्रक्षणे तेनु जे केंबुं तेणे करिने जन
कराजानां जे प्रश्रुतेनां जे उत्तरतेने कहिने हवें ते उत्तम एवां जे चक्रतेनु जे असाधारण लक्षण तेने कहें छे ते सुतो कोई कज
न जे तेणे परवशपणे करिने हेनारायण इत्यादिक जे नाम ते मणे करिने बोझाव्याथकापण पापना जे समूह तेना नाशना क
रनारा एवाने चक्रजन जे तेणे प्रेमरूपि जे दारडितेणे करिने धारण करयां छे चरण कमल ते जे मनां एवा जे प्रत्यक्ष चक्रगवा
न ते जे ते जे चक्रनु हृदय जे तेने नथि मुक्ता एवां जे चक्रते जे ते चक्रगवानना जे चक्रते मने मध्ये मुख्य कथां छे ॥ ३७ ॥ वि
ष्णुपुराणे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ न सुखं देवराजस्य न सुखं चक्रवर्तिनः ॥ यादृशं वीतरागस्य मुनेरेकांतवा
सिनः ॥ ३८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे एकांतिक चक्रने समग्रवानिरीत्य विष्णुपुराणे ने विषे केहे छे जे चक्रगवान विनास
वपदार्थने विषे प्रीतिये रहितने एकांतने विषे छे निवास जेने केतां एकांत्य मांवे सिने श्रीहरिनु ध्यान करतो एवा जे वैराग्य
वान मुनितेने जे प्रकारनु सुख छे तेवु सुख तो सर्व देवनो राजा जे इंद्र तेने नथिने सर्व पृथ विना जे चक्रवर्तिराजा तेने पणन
थितारे विजादेव मनुष्यने तो क्यांशि जहोय ॥ ३८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ गर्भे व्याधौ श्मशाने च पुराणे जायते मतिः ॥ सा चैव
चत्सदा तिष्ठेत्कोन मुच्येत बंधनात् ॥ ३९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ माटे गर्भवासनां दुःख जोईने जे विगर्भने विषे जीवने बुद्धिथा
य छे ने देहने विषे रागे करिने थै इ जे पीडा तेने विषे जे विबुद्धिथाय छे ने मृदावलतां जोईने मशां मां जे विवैराग्ये जुक्त मनु
ष्यनि बुद्धिथाय छे ने पुराणे ने विषे केतां कथा के छे सां च छे ते समय मां जे विज्ञान वैराग्य धर्मने चक्रिये जुक्त बुद्धिथाय

सार

॥ २६ ॥

छे ॥ तेविनेतेविजतेबुद्धिजंतेजोसदाकाक्षरहंतांकोणमनुष्यजन्ममरणनावंधनथकिनमुकायसर्वमुकाय ॥ ३९ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ बंधमोक्षविज्ञागज्ञोबुद्धाचेन्मोक्षणेच्छया ॥ उपायान्वेषणेयुक्तः कोनमुच्येतबंधनात् ॥ ४० ॥ ॥ अर्थः ॥
 ॥ अनेबंधनेमोक्षनाविज्ञागनेजांणनारोकेतांएमकस्याथि जन्ममरणथाशेनेएमकस्येजन्ममरणथिमुकावाशेएम
 जांणतो एवोजेमनुष्यतेजेतेबंधमोक्षनाविज्ञागनेजांणिनेमोक्षनिइच्छायेकरिनेतेजन्ममरणथिमुकायानाउपाय
 नुजेखोलवुंतेनेविषेयुक्तकेतांतेजन्ममरणनावंधनथिद्युत्यानाउपायनेकरतो एवोजेमनुष्यतेजेतेबंधनथकिकोणन
 मुकाय ॥ ४० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तत्कर्मयन्नबंधायसाविद्यायाविमुक्तये ॥ आयारायाऽपरंकर्मविद्याऽन्याशि
 द्यनैपुणम् ॥ ४१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ माटेतेजकर्मजेतेजांणवुंतेकियुंतोर्जावनावंधननेअर्थेनथायतेकेतांजेकर्मक
 स्याथिजीवनेबंधननथाय तेनुजनामकर्मजेतेजांणवुंतेमुक्तिनेअर्थेजेविद्यातेजविद्याकेतांजेविद्यान्नणिनेजीवज
 न्ममरणथिमुक्तयेनेजगवाननाधामनेपांमेतेनुजनामविद्याजेतेजांणवि ॥ अनेअ लोकनिजेमाटप्यनेपंचविषयनुं
 सुखपांमवानेअर्थेजेबिजुकर्मकरवुंतेतोकेवलप्रयासनेअर्थेछे केतांजगवाननिचक्तिविनाजेबिजुकर्मतेतोकेवल
 कुसकाकुट्यजेवुव्यच्छेनेपोतानिमुक्तिनाउपजोगमांनआवि एविजेबिजिविद्यातेजेतेशिष्यजेपोतानिचातुरितेनु
 डापणजांणवुं ॥ ४१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नात्यक्कासुखमाप्नोतिनात्यक्काविंदतेपरं ॥ नात्यक्काचात्रयः शेतेस
 र्वत्यक्कासुखीचवेत् ॥ ४२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेपंचविषयनोत्यागकस्याविनाजीवजेतेसुखनेपांमतोनथिनेत्या
 गकस्याविनापरमात्मानास्वरूपनेजांणतोनथि ॥ अनेत्यागकस्याविनानिर्जयसुतोनथि माटेसर्वनोत्यागकरिनेजी

विवेक
॥ २७ ॥

वजेतेसुखीथायछे ॥ ४२ ॥ ॥ पंचमेऋषजदेववचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नायंदेहोदेहज्जाजानृलोककष्टान्कामानर्हते
विदुजांय ॥ तपोदिव्यं पुत्रकायेन सत्वं शुद्धोद्यस्माद्ब्रह्मसौख्यं त्यजतम् ॥ ४३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवं श्रीऋषजदेवजगवानजे
तेपोताना ॥ त्रप्रत्येकहेछे हेपुत्रोऽनारलोकनेविषेजेदेहधारिजीवनेआमं ॥ व्यदेहप्राप्तययोछेतेदेहेजेतेआतेकष्टनादे
नारानेविष्टानाखानाराजेचुंडतेमनेपणछेएवाजेविषयजोगतेमनेजोगववाजोग्यनथि ॥ नेआमनुव्यदेहतोउत्कृष्टए
वुंजेतपतेकरवाजोग्यछे जेतपेकरिनेंआजीवनुंअंतःकरणजेतेशुद्धथायछे नेजेशुद्धअंतःकरणथयाथकिअनंतएवुं
जब्रह्मसुखतेजेतेपमायछे ॥ ४३ ॥ ॥ पंचमेजडजरतवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नतस्य तत्त्वग्रहणाय साक्षाद्वरी
यः ॥ एतच्चः समासन् ॥ स्वप्नेनिरुक्त्या गृहमेधिसौख्यं नयस्य हेयानुमितं स्वयं स्यात् ॥ ४४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेपं
चमनेविषेज ॥ जरतजिजेतेरद्वुगणराजाप्रत्येकहेछेहेराजारद्वुगणजेउपनिषदछे तेनेविषेतोहिंसानोरागद्वेषादिकेरहि
तए ॥ जेद्वुगणद्वेषेते ॥ न्यक्प्रकारछे तोयपणजेपुरुषने ॥ हस्याश्रमसंबंधिजेसुखतेजेतेस्वप्नेदृष्टातेकरिनेपोताने
जाणेजत्यागकरवाजोग्यनथि ॥ पुंतेपुंतेद्वेषे ॥ श्रेष्ठएविजेतेउपनिषदरूपवांणितेजेतेसाक्षात्कारतत्त्वनुग्रहणक
र ॥ तेनेअर्थेनथिथाति ॥ केतांजे ॥ रुपनेपंचावेषयनारु ॥ द्द्वेषेते ॥ एतच्चः ॥ एतच्चः ॥ एतच्चः ॥ रुपजेतेउपानेषदनेसांजद्वेषेनेजणछे
तोपणतेनेआत्मस्वरूपं ॥ साक्षात्काराद्वेषेते ॥ एतच्चः ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ तत्रप्रह्लादवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ हरिर्हि साक्षा
द्भगवान् शरीरिणामात्मा लषाणामि ॥ तोयमीप्सितं ॥ हित्वा महांस्तं यदि सज्जते गृहे तदामहत्त्वं वयसादंपतीनां ॥ ४५ ॥
अर्थः ॥ ॥ हवेप्रह्लादजिकहेछे जेजक्तजननिपीडानाहरनाराएवाजेराक्षातजगवानतेजेतेदेहधारिमात्रनाआ

सार

॥ २७ ॥

त्माच्छे केतांजीवनरूपछेजेमऊषजेमीनतेमनेवांछितएवुंजेजलतेजलजेतेआत्माछे तेमएवाजेन्नगवानतेनोत्याग
 करिनेजोगृहनेविषेआसक्तथायछे ॥ तोतेपुरुषअतिशेमांठोकेवातोहोयतोपणतेनिजेमोठ्यपतेजेतेअवस्थायेकांने
 जछेपणज्ञानादिकेकरिनेनथि ॥ जेमठंपतिजेस्त्रीनेरुषतेमनिजेमोठ्यपतेअवस्थायेकरिनेजकेहेवायछेतेम ॥ ४५ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ यथैहकाष्मिककामक्षंपटःसुतेषुदारेषुधनेषुचितयन् ॥ शंकैतविद्वान्कुक्षेवरात्ययाद्यस्तस्ययत्नः
 श्रमएवकेवलं ॥ ४६ ॥ ॥ अर्थः ॥ हेन्नगवन्आलोकनेपरलोकसंबंधिजेकांमसुखतेनेविषेक्षंपटएवोजेअ
 निजनतेजेतेपुत्रस्त्रिनेधनतेनेविषेजोगक्षेमनेविचारतोयकोजेमनुंडोएवोजेआदेहतेनानृत्युंथकिशंकानेपांमेछे ॥ ते
 मज्ञानिथकोपणजोशंकानेपांमेतोतेनोजेजलतेजेतेकेवलश्रमजछे ॥ ४६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तन्नःप्रज्ञात्वंकुक्षे
 वरार्षितांत्वन्माययाहंममतामधोक्षज ॥ त्रिधामयेनाशुवयंसुदुर्निदांविधेहियोगंत्वयिनःस्वप्नावमिति ॥ ४७ ॥
 अर्थः ॥ तेकारणपणामाटेहेप्रज्ञाहेअधोक्षजतमारंविषसहजवासनारूपएवोजेयोगतेनेतमेजेतेजअमनेआपो ॥
 जेयोगेकरिनेअमेंजेतेतमारिमायातेणेअमाराकुत्सितदेहनेविषेअर्पणकरिणविजेअहंममतातेनोतत्कादत्यागकरि
 ये ॥ तेअहंममताकेविछेतोतमारविषेजेयोगकदातेविनाजेविजाउपायतेमणकरिनेसर्वप्रकारेत्यागकरवानेंअर्थेअ
 शक्यएदिछे ॥ ४७ ॥ ॥ ग्रंथांतरेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ लब्ध्यानीष्टानिवस्तूनिप्रदातुंहरयेमुदा ॥ तूर्णयस्यमनोह
 षंसन्नक्तोज्ञानिनांवरः ॥ ४८ ॥ ॥ इतिविमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यबलरामदासमुनिनासद्गु
 रुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याज्ञयाकृतेश्रीविवेकसारएकांतिकन्नक्तलक्षणनिरूपणं नामचतुर्थप्रकरणम् ॥ ॥ अर्थः ॥

विवेक

॥ २८ ॥

हवेग्रंथांतरनेविषेज्ञानिचक्रनुक्षणकेहेछे जेपोतानेप्राप्तथयाएवं जेआलेखेवालाएलएतेपदेआदिकेनेतका
सउतालांनगवाननेआपवानेअरेजेचक्र मनजेतेराजिथायछेतेचक्रजेतेज्ञानिचक्रनेमध्येश्रेष्ठजाएवो ॥ ॥
॥ ४८ ॥ ॥ एविरित्येनिर्मलएवोजेएकांतिकधर्मतेनाप्रवर्तकएवाजेश्रीसहजानंदस्वामितेमनोशिष्यएवोजेहुंबल
राः ॥ १५ ॥ नितेणेसदुरुधीपुण्णादीबाह्यद्विष्टाह्येष्टादेष्टो एवोजेविवेकसारनामेग्रंथतमेएकांतिकच
क्रनांक्षणनिरूपणकस्यांएनामेचो प्रकरणजेतेसंपूर्णथयुं ॥ ४ ॥ ॥ अथमनुष्यदेहस्यचगवद्भजनोपयोगित
यातच्छ्रेष्ठत्वाच्चिवाचिकाःस्मृतयः ॥ तत्रपंचमेदेवतावचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अहोअमाषांकेमकारिशेचनं
प्रसन्नएषांस्विदुःखंहरिः ॥ ॥ लब्धंनृपचरताजिरेमुहंदेखौएएहंहाहिनः ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेमनु
ष्यदेहजेतेनुचगवाननिचक्रिनेविषेउपयोगमंआववापणुंछे माटेतेमनुष्यदेहनाश्रेष्ठपणानाकेहेनाराजे श्लोकेतम
नेअर्थसहितलिखुंछुं ॥ तेमांनगवतनापंचमनेवंपेदे जाजेतेकेहेछे ॥ अहोतिआश्रयंनगवाननीसेवानाउपजा
गमंआवे एवुंजेमनुष्यनेविषेजन्मतेजेतेआचरतखंडरूपआंगणमांजेजातेपणोपांम्युंछे ॥ एआलेखेवालेपणे
शुंपुण्यकरुंहरिजे एयेकरिनेअमनेमनुष्यजन्मप्राप्तथयुंअथवाशुं एमनेसाधनविनानाजपोतेचगवानप्रसन्न
थाताहवाजेएमनेमनुष्यनुंजन्मप्राप्तथयुं ॥ केमजेएप्रकारनुंजेपुण्यतेनुंदुष्करपणुंछे माटेचगवानप्रसन्नथयाविना
मनुष्यनुंजन्मप्राप्तथायनहि ॥ अनेजेचरतखंडनेविषेमनुष्यनाजन्मनिअमनेतोकवसस्पहावर्तेछे पणप्राप्तनथिया
तुं ॥ १ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ किंदुष्करैर्नःक्रतुचिस्तपोव्रतैर्दानादिचिर्वाद्युजयेनफल्गुना ॥ नयन्नारायणपादपंक

सार

॥ २८ ॥

जस्मृतिः प्रमुष्टातिशयैर्द्रयोत्सवा ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन्दुष्कर एवाजे तनेदांनादिकते मणे करिने जे
अमने तुछ एवा स्वर्गनि प्राप्तिथई ते मणे करिने पण शुंफस थयुंकां इ नथि थयुं ॥ केम जे जे स्वर्गनि विषे नारायण नाचरण क
मसनि तिजे तेन थिकां जे अतिशे ॥ द्रयोना जे विषय आंग ते था कते ॥ तिजे तेना शपां छि ॥ छि हवि ॥ २ ॥ ॥ श्लोकः ॥
कल्पा ॥ पांस्यान जया ॥ नर्चवात् क्षणा ॥ पांजारत नूज योवरः ॥ क्षणेन मर्त्येन कृतं मनस्विनः संन्यस्य संयं त्यज्यं पदं
हरेः ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ॥ स्व ॥ जं जं छे ॥ द्रयोना जे विषय आंग ते था कते ॥ तिजे तेना शपां छि ॥ छि हवि ॥ २ ॥ ॥ श्लोकः ॥
तेथा ॥ अस्पष्टे आवरदा जे माने ॥ छे म ॥ व्यते मने आचरत खंड रूप पृथ विनि प्राप्तिथई ते जे ते श्रेष्ठे ॥ शाहे तु मां टतो
मरण धर्मे जुक्त ए ॥ पण जे आचरत ॥ नो वेपे म ॥ व्यनुं देह ते एं कारने ॥ धार एवा जे ॥ रुष ते जे ते क्षण मात्र कास मां ज असं
स्य जन मन जे कर्म ते मनो त्याग ॥ नि अचय ए ॥ जे हारे नुं धां म ते ने सम्यक् प्रकारे पां मे छे ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नयत्र वै
कुंठक या सुधापगान साधवो जगवतास्तदाश्रयाः ॥ नयत्र यज्ञेशमखामहोत्सवाः सुरेशा लोकोपिनवै ससेव्यतां ॥ ४ ॥
॥ अर्थः ॥ ॥ अने वै कुंठ एवा जे वा ॥ देव जगवान ते नि कथा ॥ प जे अमृतानि नदि ॥ ते जे ते जे नो वेपे नथि तथा ते कथारूप
अमृतानि नदियुं नो छे ॥ आश्रय जे मने एवा जे जगवान नासाधु ते जे ते जे ने विषे नथि ॥ तथामोटा छे उच्छव जे मने विषे एवि
जे जगवानाने ॥ जाउं ते जे ते जे ने विषे नथि ॥ तेवो जे ब्रह्मानो लोक होय तो ते पण न सेववो केत ॥ तसो कने विषे नरे हेवुं ॥ ४ ॥
श्लोकः ॥ ॥ प्राप्ता नृज ॥ दि त्विह ये ॥ जं जं छे ॥ द्रयोना जे विषय आंग ते था कते ॥ तिजे तेना शपां छि ॥ छि हवि ॥ २ ॥ ॥ श्लोकः ॥
इवयांति बंधनं ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ज्ञान ने ते ॥ ज्ञान ने अर्थे जे क्रियाउं अने ते क्रियाउं ने अर्थे जे द्रव्य ते मणे करिने पूर

रः ॥ तूर्णं यतेतनपतेदनुमृत्युयावन्निःश्रेयसायविषयः खलु सर्वतः स्यात् ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेधीरएवोजपुरुषतेजे
 तेअतिदुर्लभं एवोनेनाशवंतएवोथकोपणपोतानेइच्छितएवोजेपुरुषार्थतेनेपमाडेएवोजेआमनुष्यदेहतेनेबहुजन्म
 नेअंतेपांमिने ॥ अनेसमीपछेमृच्छेएवुंजेआमनुष्यनुशरीरतेजेदलामांनाशनपांमेतेदलामांजतत्कलपोतानाक
 ह्याएनेअर्थेयत्ननेकरेपणविषयनेअर्थेप्रयासनकरेकेमजेतेमायिकविषयतोएजीवात्माजेजेयोनिनेपांमेछे त्यांत्यां
 सर्वत्रनिश्वेप्राप्तयायछे ॥ ८ ॥ ॥ एकादशेउद्भवंप्रतिजगवद्वचनः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ स्वर्गिणोप्येनमिच्छंतिलोकंनिर
 यिणस्तथा ॥ साधकंज्ञानचक्रिज्यामुन्नयंतदसाधकम् ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेज्ञाननेचक्रिनुसाधनएवोजेमनुष्यदे
 हतेनेवखांणताथकाशीद्वयजगवानजेतेउद्भवजीप्रत्येकेछे ॥ हेउद्भवजिस्वर्गलोकन जंजनतथानरकलोकनेविषेरे
 हेनाराजेजनएसर्वेजेतेआमनुष्यलोकनेइच्छेछे ॥ केमजेतोएमनुष्यलोकजेतेज्ञाननेचक्रिजेतेनोसिद्धकरनारांछेने
 स्वर्गनेनरकएवेयलोकजेतेज्ञाननेचक्रितेनेसिद्धकरेएवानथिमाटे ॥ ९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यःप्राप्यमानुषंलोकंमुक्तिद्वार
 मपावतम् ॥ गृहेषुखलुः कस्तमारुह्युतंविदुः ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवल्लियदुराजाप्रत्येदत्तात्रेयमुनिकेछे ॥ हेरा
 जनुउघाहुंमुक्तिनुंद्वारएवुंजेमनुष्यनुदेहतेनेपांमिनेजेमनुष्यजेतेएकपोतपक्षिनिपेठ्येघरनेविषेआसक्तयायछे तेमनु
 ष्यनेमोटासाधुजेतेजगवाननाधामनेपांमिनेपाछोपड्योएवानेजांछे ॥ १० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नृदेहमाद्यंसुलजंसुदु
 र्लभं पुं सुकल्पंगुरुकर्णधारम् ॥ मयानुकूलेननचस्वतेरितंपुमान्चवाब्धिनतरेत्सआत्महा ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवं
 अतिदुर्लभंमनुष्यदेहपांमिनेजेमनुष्यपोतानामोक्षनोउपायनथिकरतांतेनेआत्महत्यारोकेहेछे ॥ हेउद्भवजिनावरूप

विवेक
॥ ३० ॥

जमनुष्यदेहतेनेपांमिनेजेपुरुषजन्ममरणरूपीजसमुद्रतेनेनतरंतेपुरुषजंतेआत्महत्यापोछंतेमनुष्यदेहकेवांछेतोपणे
कउपायेकरिनेनपमायएवांछेतोपणईश्वर उपायेकरिनेप्राप्तथयांछंनेकस्यांणनांजेसर्वसाधनतेमनुमूसछंकेतांआ
मनुष्यदेहकेवांछेतोपणईश्वर उपायेकरिनेप्राप्तथयांछंनेकस्यांणनांजेसर्वसाधनतेमनुमूसछंकेतांआ
जहुंतेमेतेणेचाक्षवारूपाक्रियानेविषेयेगोएवांछे ॥ ११ ॥ ॥ योगेश्वरः प्रातेजनकवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ दुर्ल
जमानुषोदेहोदेहिनाक्षणचंगुरः ॥ तत्रापि दुर्लजमन्येवैकुण्ठप्रियदर्शनम् ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेनवयोगेश्वरप्र
त्येजनकरजातेदेहेहे ॥ जक्षणमात्रमांशपांमेएवोजमनुष्यनोदेहतेजेतेदेहधारजेतेमने दुर्लजएवांछेदेता
बहुजन्मनांजेपुण्यतेमणेकरिनेप्राप्तथायछे ॥ अनेजगवाननिजेउपासनाकरवितेनेविषेउपयोगीछंमांटेदुर्लजछे ॥
अनदुर्लजएवांछेदेतादुष्टदेहतेविषेपणविंठाजेतेनापुत्रएवाजंहरितेमनेप्रियाजेतमसरखासंततेमनुजेदर्श
नतेनेजहुंजेतेदुर्लजएवुंमानु ॥ १२ ॥ ॥ दशमेश्वरः प्रतिमुचुकुंदवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ दध्वाजनोदुर्लजम
त्रमानुषंकथंचिदव्यगमयत्नतानघापादारविंदनजजत्यसन्मतिगृहांधकूपेपतितोयथापशुः ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेद
शमनेविषेमुचुंदराजाजंतेदेहजगवानप्रत्येकहेछे ॥ हेअनधंकेतांनिर्दोषतिंएवाजगवनूआजनजेतेआजर
तदेहेविषेदुर्लजनेसर्वअंगेरंपन्नएवुंजेआमनुष्यदेहतेनेप्रत्येकस्याविनाकोईकरीत्येतमारिरूपायेकरिनेपामीने
तमाराचरणारविंदनेनथिजजतोकेमज असत्यएवुजेपंचविषयसंबंधिमायिकस्वतेनेविषेछे ॥ जिजेनीएवांजन
थयांछेमांटेतमाराचरणारविंदनेनथिजजतो ॥ अनेतेविषयमुखनेपांमवासारुघररूपजेअंधकूपतेनेविषेपडेछेनेम

सार

॥ ३१ ॥

हादुःखनेपां मेछेकेनीपेठेतो जेमपशुजेतेतण मांलो जाइनेअंधकूपनेविषेपडेछेनेमहादुःखनेपां मेछे तेमएज नीपण
 संस्थाथायछे ॥ १३ ॥ ॥ श्रीकृष्णप्रतिशिववचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ देवदत्तमिमं सव्वानृसोकमजितेंद्रियः ॥
 यो नाद्रियेत त्वत्पादौ स शोच्यो त्यात्मवंचकः ॥ १४ ॥ ॥ इति विमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यबक्षरा
 मदासमुनिना सद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याज्ञया कृतेश्रीविवेकसारमनुष्यदेहदुर्लभतानिरूपणं नाम पंचमं प्रकरणम्
 ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेश्रीकृष्णचगवानप्रत्ये शिवजिजेतेकहेछे ॥ हेदयादो सर्वजीवनेयथायोग्यकर्मफलना आपना
 राएवा ॥ देव्यर्तिजेतमेतेतमेतेणे आप्योजे आनरनो देहतेनेपां मिने पणजे पुरुषजेतेन थिजित्यां पोताना इंद्रियो जेणे ए
 वोथकोत माराचरणकमलनेनथी आदरकरतो केतां इंद्रियो संबंधिमायी कपंचविषयना सुखनेइच्छतो थको धर्मसहि
 ततमारी चकिनेन थिकरतो ते पुरुषजेते मोटा पुरुषने शोककरवा योग्यछेने पोताना जीवना चुंडानो करनारोछे ॥ १३ ॥
 एप्रकारे देहप्राप्ते जे एव तिक धर्मतेना प्रवर्त्तावन राएवा जे श्रीसहज जंतुतापी देहलो धेप्यएवो जे बस ॥ १४ ॥
 मुनितेणे सद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वामिनि आज्ञाये करिने कस्यो एवो जे आविवेकसारना मेग्रंथतेने विषे मनुष्यदेहनुश्रे
 ष्ठपणाने रूपणकर एना मेपांचमुप्रकरण जेते संपूर्ण थयुं ॥ ५ ॥ ॥ विप्राणां धर्ममहिम्नोरन्निवाचिकाः स्मृतयः ॥ त
 च नवमेपरं रामं प्राते जमदाग्नेवचनः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वयां ह ब्राह्मणास्ता तक्षमयार्हणतांगताः ॥ यया श्लोक
 गुरुर्देवः पारमेष्ठ्यमगात्पदः ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे ब्राह्मणनोजे धर्मने माहमातेना केहेनार छे ॥ श्लोकते मने अ
 र्थे सहित बुद्धां बुद्धुं ॥ तेमां नवमस्कंधने विषे परशुरामजिप्रत्येजः दग्निजेतेकहेछे ॥ हेतात ब्राह्मण एवा जे आपणते आ

विवेक
॥३१॥

पण जे ते क्षमाये करि ने निश्चेज सर्व लोक ने विषे पूज्य पणाने पांम्या छई ये ॥ अने जे क्षमाये करि ने लोक नागुरु एवा देव जे
ब्रह्मा ते जे ते सर्व थि श्रेष्ठ एवुं जे ब्रह्म लोक रूपि स्थान ते ने पांमता हवा ॥ १ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ क्षमयारोचते क्ष्मीर्ब्रा
ह्मी सौरी यथा प्रज्ञा ॥ क्षमिणामाशु जगवांस्तुष्यते हरि रीश्वरः ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने क्षमाये करि ने ब्रह्मानि ब्र
ह्मी जे ते शोचें छे ते कनिषे ठां जे मर्यनिकांति जे ते शोचें छे ते म ॥ अने सर्व जन नां दुःख नाहर नाराने सर्व ने नियम मं रा
खनारा एवा जे जगवान ते जे ते पण क्षमा वाळा जे जन ते मना उपस्थित काक्षराजि थाय छे ॥ २ ॥ ॥ सम मे नारद वच
नम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ संतुष्टस्य निरीहस्य स्वात्मारामस्य यत्सुखम् ॥ कुतस्तत्कामलोचनेन धावतोऽर्थे हयादिशः
॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे ज्ञागवतना सम मन विषे नारद मुनि जे ते कहे छे ॥ जे सदा काक्ष संतोषे जुक्त छे मन जे नु एवो
जे विप्र ते ने सर्व दिशा यां जे ते सुख रूप थाय छे के तां संतोष वाळा मनुष्य ज्यां जाय त्यां निरतर महासुखे छे ते छे ॥ ते कनि
षे ठां जे म पगर खां पेरि ने चाख तां जे जन ते ने कां कराने कांटा आदिक थि सुख जे ते वतें छे के तां ते ने कां कराने कांटा वागता
न थि मांटे ते सुखि रे छे ते म ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ असंतुष्टस्य विप्रस्य तेजो विद्या तपो यशः ॥ सवन्तीन्द्रिय द्यौ ह्ये
न ज्ञानं चैवावकार्यते ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने न थि संतोष जे ने एवो जे ब्राह्मण ते नु जे ते ज विद्या तप ने यश ते जे
ते विषय ने विषे जे इन्द्रियां नु अति शोळां दुप पण ते ए करि ने स्व विजाय छे ने ज्ञान जे ते वे राई जाय छे के तां विषय ने विषे जे अ
ति शो आसक्ति ते ए करि ने असंतोषि एवो जे ब्राह्मण ते नु ते ज आदिक सर्वे नाश थै जाय छे ॥ ४ ॥ ॥ अष्टमं शुक्र देव वचन
म् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पुंसोऽयं संस्तुते ह तुर संतोषोऽर्थकामयोः ॥ यदृच्छयोपपन्नेन संतोषो मुक्तये स्मृतः ॥ ५ ॥

सार

॥३१॥

अर्थः॥ ॥ हवेऽष्टमस्कंधनेविपेश्रीशुकदेवजिजेतेकेहेछेजेदोऽन्नेकामनेविपेजेपुरुषनेआसंतोषेरहितपणुतेजेते
 जन्ममरणनुहेतुछे ॥ अनेईश्वरईछायेकरिनेजेमद्युतेणेकरिनेजेपुरुषनेसंतोषतेजेतेमुक्तिनेअर्थेकत्थाछे ॥ ५ ॥ ॥
 श्लोकः॥ ॥ यहच्छाखाचतुष्टस्यतेजोविप्रस्यवद्धते ॥ तत्प्रशाम्यत्यसंतोषादंनसेवाशुशुक्षणिः ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः॥
 केमजेईश्वरईछायेकरिनेमद्युतेणेकरिनेसंतोषेजुक्तएवोजेब्राह्मणतेनुतेजजेतेदिवसदिवसप्रत्येवधिनेपामेछे ॥ अ
 नेतेतेजजेतेअसंतोषपणायजित्कालशमिजायछे तेकेनिपठतोजेमअग्निजेतेजस्नेकरिनेओझाईजायछेतेम ॥ ६ ॥
 एकादशेश्रीरुघ्नवचनम् ॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ ब्राह्मणस्यहिदेहोयंक्षुद्रकामायनेष्यते ॥ रुच्छ्रायतपसेचेहेप्रेत्यानंतसु
 खायच ॥ ७ ॥ ॥ अर्थः॥ ॥ हवेऽष्टमस्कंधनेविपेश्रीरुघ्नचगवानजेतेउद्धवजिप्रत्येकेछे ॥ हेउद्धवजिब्राह्मणनोजेआदेहतेजेते
 आलोकनेविपेतुछएवाजेकामनोगतेनेअर्थेनयि इच्छांतारशानेअर्थेइच्छाछेतोआलोकनेविषंतोरुछनामेजेतप
 करवुं तेनेअर्थेनेमरिनेपरलोकनेविपेअनंतप्रकारनांजेसुखनोगववांतेनेअर्थेइच्छाछे ॥ ७ ॥ ॥ मोक्षधर्मपुत्रोक्त
 म् ॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ नक्रुध्यत्संप्रहृष्यच्चमानितोऽमानितश्चयः ॥ सर्वचूतेष्वन्नयदस्तं देवा ब्राह्मणं विदुः ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः॥
 अनेमोक्षधर्मनेविपेपणब्राह्मणनुदक्षणकत्थुंछे जेकोइयंपूज्याअथवाअपमाननेकस्याएवाथकाजक्रोधनकरेनेरा
 जिपणनथायकेतं जेअपमानेकरिनेक्रोधनेनपांमेनेसन्मानेकरिनेराजिपणनथाय ॥ अनेसर्वचूतप्राणिमात्रनेविपे
 जेनिर्जयपणुंजेतेनोदेनारोएवोजेजनतेनेदेवताजेतेब्राह्मणएवानेजांछे ॥ ८ ॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ जीवितंयस्य
 धर्मार्थधर्मोह्यर्थमेवच ॥ अहोरात्राश्वपुण्यार्थतंदेवा ब्राह्मणं विदुः ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अनेजेनुंजीववापणुंजेते

विवेक
॥ ३२ ॥

धर्मपात्रवानेअर्थेछेनेधर्मनुजेपात्रवापणुंतेजेतेजगवानेनेप्ररन्नकरवानेअथछे ॥ अनेरात्रिदिवसजेतेपुण्यनेअ
र्थेछेकेतरात्रिदिवसमांजेनिरंतरपुण्यकरवाकरेछेतेनेदेताजेतेब्राह्मणएवानेजांणेछे ॥ ९ ॥ ॥ सनत्सुजातीयेचो
क्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ धर्मश्चसत्यंचदमस्तपश्चत्यमात्सर्यंकीर्तिरिदक्षानसूया ॥ यज्ञश्चदानंचधृतिःश्रुतंचम
हाव्रताद्वादशब्राह्मणस्य ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसनत्सुजातनामेकापेयेकरेसोजेग्रंथतेमांकरेछेजेधर्म
तथाकोइवावनेदुःस्वनायाएवुं सत्यवचनयेद्ववापणुदयासंयुंतेद्ववापणुदयापोदानेदिहि जोगेनेविषेसंको
चकरवापणुतथामत्सररेहितपणुं तथाचुंडाकाममांजाजपांमवापणुतथासुखदुःख ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेपराशरमु
णनेविषेदोषनआरांणकरवापणु तथायज्ञकरवापणुतथादानदेवापणुतथाधारज्जापणुतथाशास्त्रज्ञ
॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेपराशरमु
ध्याजपोहोमःस्वाध्यायःपितृतर्पणम् ॥ देवतापूजनंचेतिषट्कर्माणिदिनेदिने ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेपराशरमु
नियेब्राह्मणनांछोनित्यकर्मजेतेकत्यांछे ॥ जेस्नानकरवुंतथासंध्यानोजपकरवोतथाहोमकरवोतथान्नणवुंनणाववुं
तथापित्रिनुतर्पणकरवुं ॥ तथादेवतानिपूजाकरवीएछोकरमजेतेब्राह्मणनेदिवसेदिवसेकरवानांछे ॥ १४ ॥ ॥ आ
चारमखेसंध्याप्रकारश्चोक्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ उत्तमातारकोपेतामथ्यमाक्षुमतारका ॥ अभ्यासःसंध्यातःसं
ध्यात्रिधामता ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेआचारमयूखग्रंथनेविषेविप्रनेसंध्याकरवानोप्रकारजेतेकत्योछेजेता
रायेजुक्तेतांत ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेआचारमयूखग्रंथनेविषेविप्रनेसंध्याकरवानोप्रकारजेतेकत्योछेजेता

सार

॥ ३२ ॥

केतांताराआगतां संध्याकारे एवापि जेसंध्यातेजेतेमध्यमकहिछे ॥ अनेसूर्येसहितकेतांसूर्यउग्याकेडेसंध्याक
 रिपरवारेएजे संध्यातेजेतेअधममानिछेएविरित्येप्रातःकालनिसंध्याजेतेत्रणप्रकारनिमानि ॥ १२ ॥ ॥ स्कां
 देनारदंप्रतिनारायणवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अध्यापनं याजनं च विशुद्धाच्च प्रतिग्रहः ॥ विप्रस्य जीविकाप्रो
 क्ता तत्र त्यात्वापदिता ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेस्कंदरां एनेविषेब्राह्मणनिजेजीविकादारे देदाइदजिप्रत्ये
 नारायणजेतेकेछे ॥ जेअणववुंतथायज्ञकराववोतथाविशेषपणेकरिनेपवित्रएवोजेमनुष्यतेथकिदानसेवुंएअथ
 एवाएनेजीववानिजेदरितेजेतेकहिछे तेमांपवित्रजनथकिप्रतिग्रहकरवोएजेछेदित्तितेतोआपत्कालमां
 कहिछे ॥ १३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ याजनेऽध्यापनेवापि दोषदीर्घाः ॥ यस्तस्यान्यापि विहिता वृत्तिरस्ति चतु
 र्विधा ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेयज्ञकराववोनेअणवतेनेविषेपणजेदोषनोजोनारोकेतांयज्ञकराव्याथितथा
 अणव्याथिजेपेदारथायतेणेकरिनेजेदेहनिर्वाहनेकरतोएवोजेब्राह्मणनेमध्येश्रेष्ठब्राह्मणतेनिबिजिपणच्यारप्रकार
 निवृत्तिजेतेकहिछे ॥ १४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ शिखोच्छ्रान्त्ययात्राचशास्त्रीनंचोचिता रुषिः ॥ श्रेयसीपूर्वपूर्वा
 त्रज्ञातव्याद्विजसत्तमैः ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ तेकेईतोक्षेत्रमां एवालोएवादेहाद्यां थिदांणाविंणिद्याववात
 थापोतानेजोयेएटमुनित्यमागिद्यावतथापोताने घटितखेदएवाएप्रकारनिवृत्तिजेतेउत्तमएवाजेब्राह्मणते
 मनिछे ॥ अनेतेनांपणब्राह्मणनेमध्येश्रेष्ठएवाजेब्राह्मणतेमणेएकविजाथिपूर्वनिवृत्तिजेतेश्रेष्ठजाणवि ॥ १५ ॥
 ॥ ग्रंथांतरेचोक्तम् ॥ ॥ देवोमुनिर्द्विजोराजावैश्यशूद्रविडालकाः ॥ पशुमर्त्येद्यश्च चांडालो विप्रादशविधाः स्मृताः ॥

विवेक
॥३३॥

॥३६॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ माटेग्रंथांतरनेविपेयत्तिनेचंदेकरिनेविप्रपणदशप्रकारनाकल्याछेतेकियाताएकदेवतयामु
नितथाद्विजतयाराजातथावैश्यतथाशूद्रतथाविडालक ॥ तथापशुतयाम्बेछतथाचांडालएदशप्रकारनाब्राह्मणज
तेकल्याछे ॥३६॥ ॥ पंचमेस्वपुत्रायतिक्रपन्नदेववचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नब्राह्मणैस्तुल्येनूतमन्यत्प
श्यामिविप्राः किमतः परंच ॥ यस्मिन्वृत्तिः प्रदुतं श्रद्धयाहमभ्रामिकामंनतथाग्निहोत्रे ॥३७॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे
पंचमनेविपेपोतानेदक्षणेसहितजेब्राह्मणतेनुमाहात्म्यतेनेपे तानापुत्रजेतमनेक्रपन्नदेवन्नगवानजेतेकेहेछे ॥ हेपु
त्रोदुंजेतेब्राह्मणतेणेतुदयएवाविजाकोईनेनथिजोतोतोतेब्राह्मणथकिश्रेष्ठएवानेतोशुंदेखुंनदेखुं॥ केमजेजेब्राह्मणने
विपेमनुप्यतेमणेअद्वायंकरिनेहोम्युंएवुंजेअन्नादिकतेने दुंजेतेजेमयथेष्टपणेजमुद्युंतेमअग्निहोत्रनेविपेहोम्युंजेअ
न्नादिकतेनेनथिजमता ॥३७॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ धृतातनूरुशतीमंपुराणीयेनेहसत्त्वंपरमंपवित्रम् ॥ शमोदमःस
त्यमनुग्रहतपस्सितिक्षानुन्नवश्चयत्र ॥३८॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसुंदरनेसनातनएविजेवेदरूपमारिमुंतेजेते
आलाकनेनेजेद्वाराएतेमणेधारिछेअनेपरमपवित्रएवोजेसत्त्वगुणने शमदमसत्यअनुग्रहतपस्सितिक्षानेअनुन्न
वएजेआठगुणतेजेतेजेब्राह्मणेनेविपेरत्याछे ॥३८॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मतोप्यनंतात्परतः परस्मात्स्वर्गापवर्गाधिपतेर्न
किंचित् ॥ येषां किमुस्यादितरेणतेषामकिंचनानांमयिन्नक्तिन्नाजां ॥३९॥ ॥ इतिविमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजा
नंदस्वामिशिष्यवल्लभदासमुनिनासद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याज्ञयाकृते श्रीविवेकसारेब्राह्मणदक्षणाहात्म्य
निरूपणं नामषष्ठप्रकरणम् ॥६॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेस्वर्गनेमोक्षतेनोअधिपतिनेपरजेअक्षरतेथकिपणपरनेअ

सार

॥३३॥

नंतएवोजेपुरुषोत्तमहुंतेमुंथकिपणजेब्राह्मणुंनेकांईमागवाजोग्यनथि ॥ तांतेब्राह्मणुंनेविजुंजेराज्यादिकतेणे ॥ १ ॥
 १. प्रयोजनछेकांईपणनथितेब्राह्मणकेवाछेतानथिहुंविनाविजुंकांईधनजेमनेएवानेमारेविषेअक्तिनाकरनाराएवा
 छे एवाजेब्रह्मणतेथकिविजुंकांईअतिशेअष्टएवुंहुंजेतेनथिदेखतो ॥ १९ ॥ ॥ एविरित्येनिर्मलएवोजेएकांतिक
 धर्मतेनाप्रवर्तकएवाजेश्रीसहजानंदस्वामीतेमनाशिष्यएवोजेहुंवलरामदासमुनितेणेसद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वामि
 निआज्ञायेकरिनेकस्योएवोजेविवेकसारनामंग्रंथतेनेविषे ब्राह्मणनांलक्षणनेमाहात्म्यनिरूपणकस्युंएनामेछतुंप्रक
 रणजेतेसंपूर्णथयुं ॥ ६ ॥ ॥ अथधर्मज्ञानस्वरूपादिप्रतिपादिकाःस्मृतयः ॥ तत्रधर्ममूलसदाचारलक्षणमुक्तंका
 शीखंडे ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ विद्वेषरागरहिताअनुतिष्ठंतियमुने ॥ विद्वांसस्तंसदाचारंधर्ममूलंविदुर्बुधाः ॥ १ ॥
 ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेधर्मनुजेस्वरूपतेनेप्रतिपादनकरनाराजे श्लोकतेमनेअर्थेसहितलिखुंछुं ॥ तमांधर्मछेमूलजेनु
 एवोजेसदाचारतेनुलक्षणजेतेकाशीखंडनेविषेकस्युंछे ॥ जेपरस्परवैरनेपदार्थनेविषेजेआसक्तितेणेरहितएवाजेज्ञा
 नवानपुरुषतेजेतेजेनेपाळेछेकेतांजेधर्मनुआचरणकरेछे ॥ तेनेडायापुरुषजेतेधर्मछेमूलजेनुअथवाधर्मनुमूलए
 वोसदाचारजेतेनेजांणेछेकेतांकेहेछे ॥ १ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्रथमंधर्मसर्वस्वंप्राक्तायन्नियमायमाः ॥ अ
 तस्तेष्वेववैयलःकर्तव्योधर्ममिच्छता ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेजेकारणपणामाटेनियमनेयमजेतेधर्मतेज
 छेसर्वद्रव्यरूपजेमांएविरित्येप्रथमथिजकल्याछेतेकारणपणामाटेधर्मनेइच्छतोएवोजेमनुष्यतेणेतेनियमनेयमपा
 लवातेनेविषेयलजेतेकरवो ॥ २ ॥ ॥ तेचोक्ताएकादशेअगवतोद्धवंप्रति ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अहिंसास

विंवक
॥३४॥

त्यमस्तेयमसंगोद्वारसंचयः॥ आस्तिक्यं ब्रह्मचर्यं च मौनं स्यैर्यक्षमात्रयम् ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ते अहिं
सादिक जे वारय मने शौचादिक जे वार नियम ते जे ते एकादशने विषे न गवाने उद्धव जिप्रत्ये कत्या ॥ जे हे उद्धव जिप्रत्ये क
मवचने करि ने कोई जिव निहिंसा जे ते न कर विने पोतानो तथा पार के द्रोहे र हित एवुं सत्य बोखवुं ने चोरि न कर विने मायिक
पदार्थ ने विषे आसक्ति न राखव ने अकार्य ने विषे लज्जा ने पदार्थ नो संचय न करवो ॥ अने सत शाखना वचन ने विषे आस्ता
पणु ने पोताना धर्म प्रमाणे ब्रह्मचर्य राखवुं ने मौन पणु ने स्थिरता पणु ने समर्थ थका क्षमाराख विने मारि उपासना ये करि
ने नियम पणु एबार जे ते यम कत्या छे ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ शौचं जपस्तपो होमः श्रद्धातिथ्यं मदर्चनम् ॥ तीर्था
टनं परार्थे हातुष्टिराचार्यसंवनम् ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने देहे करि ने ने मने करि ने पवित्र रहे ॥ एबे प्रकार नु शौच
ने जप करवो तथा तप कर ॥ ने होम करवो ने सत शाखने विषे श्रद्धा राख विने अतिथि निसेवा कर विने मारु पूजन करवुं ॥ त
था तीर्थ प्रत्ये जावुं ने परने अर्थे क्रिया कर विने संतोष रहवो ने पोतान आचार्य जे ते मनि सेवा कर वि एबार जे ते नियम क
त्या छे ॥ ४ ॥ ॥ ग्रंथांतरे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सुखमेप्सितं लोके सर्वेषामपि देहिनाम् ॥ तन्मूलं तु स्मृतो
धर्मस्तरक्षेद्यत्नतस्ततः ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ग्रंथांतर ने विषे पण धर्म पाखवानु कलुं छे जे आलोक ने विषे सर्वे जे
देह धारि प्राणि मात्र ते मने सुख जे ते छि त छे ॥ अने ते सुख नु मूल तो धर्म जे ते कत्या छे ते माटे दाख डे करि ने म
मने ते धर्म जे ते निरक्षा कर वि ॥ ५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ न जातु कामान्न च यान्न लोनाद्दमं जत्या ॥ ॥ तिस्या ॥ पेहे तो ॥ ६
अर्थः ॥ ॥ अने विषय नो गनि इच्छा हे माटे पण क्यारं य धर्म नो त्याग न करवो ने न य हेतुं माटे के तांतुं तारो धर्म मुकि दे ने

सार

॥३४॥

हितोमारिनांखिश् एतद्वै विवरावेतोयपणतेविकेकरिणे एता नो धर्मनमुकवाने लो जहेतु माटे केतांतु धर्मने मुकिदेतो
 आटखारूपैयातुने आपिये एमकोइककहेतांतेरुपैया आदिकने लो जे करिने पण धर्मनो त्यागन एतो अने पोताने जाव
 वामाटे पण धर्मनो त्यागन करवो ॥६॥ ॥ पराशरगीतायांचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ धर्मादपेतं यत्कर्म यत्तपस्यान्म
 हाफलम् ॥ न तत्सेवेत मेधावान् ॥ इति मिहोच्यते ॥ ७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने पराशरगीताने विषेक लुंछे जे धर्म थकि प
 ड्यु एवु जे कर्म ते कर्म जे ते जो पण मोटु छे फल जे मां एवु होय तोय पण ते कर्मने डायो पुरुष जे तेन करे केम जे आलोकने विषे
 धर्म रहित जे कर्म करवुं तेने पोतानु करे एतं थिकेता ॥ ७ ॥ ॥ दशमे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अन्योपि धर्म रक्षायै देहः
 संभ्रियते मया ॥ विरामायाप्यधर्मस्य काले प्रचवतः क्वचित् ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने दशमस्कंधने विषे क लुंछे जे कोइ
 क समयने विषे उत्पन्न थातो जे अधर्म तेना नाशने अर्थे तथा धर्मनो रक्षा करवाने अर्थे हुं जे ते बिजो अवतार पण धारण क
 रुं ते अवतार धारण करिने अधर्मनो नाश करवुं ते धर्मनो रक्षा करवुं ॥ ८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ब्रह्मन् धर्मस्य कृताऽहं कर्ता
 तदनुमोदिता ॥ तच्छिक्षयन् लोकमिममास्थितः पुत्रमाखिदः ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेना दर्जा प्रत्ये श्रीरुद्र नगवान कहे छे हे
 ब्रह्मन् पुत्र हे नारद हुं जे ते वर्णाश्रम संबंधि जे धर्म तेनो काछुं ते तेना आचरण नो करनारोछुं ते धर्मनु जे आचरण करे ते
 ने जो ने जे प्रसन्न थाउं एवो छुं तेम ते आलोकने जे धर्म शीखाववो तेने अर्थे हुं जे ते ते धर्मने आश्रय छुं पण ते तेम जे
 णिने मनमांखेदनेन पं मे ॥ ९ ॥ ॥ हारितस्मृतौ च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अपहाय निजं धर्मं शत्रुना दत्तः ॥ ते हरे
 र्दोषिणो ज्ञेया धर्मार्थं जन्म यद्वरे ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने धर्मन थि पासता एवा जे जन ते तो नगवान ना द्वेषि छे एमहा

विवेक
॥ ३५ ॥

सार

रितस्मृतिमांकृत्युंछे ॥ जेपोतानां जेधर्मतेनो त्याग करिने हेरुधन हेरुधन एविरित्येकेनाराछे केतं परस्त्रिनो संगन करवा
इत्यादिक जेपोतानां धर्मतेन तो पाक्षतानथिने मुखे करिने तो हेरुधन हेरुधन एमन्नजन करेछे एवा जे मनुष्यतेने तो जगवा
ननाशत्रुजांणवापणन्नक्तनजांणवाकमजेतां जकारणपणामाटे धर्मनुजे स्थापन करवुं तेने अर्थे जगवाननां जन्मजे
तेछे केतां धर्मपालवां एजजगवाननुगमतु तेनेतां करतानथि नेउपरथि ठालि चत्तिकेरेछे माटे ते जगवाननाशत्रुजांण
वा ॥ १० ॥ ॥ तत्त्वनिबंधेच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ स्वधर्माचरणं शक्त्या विधर्माच्च निवर्त्तनम् ॥ इन्द्रियाश्च विनिग्राहः सर्वथान
त्रयंत्यजेत् ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने तत्त्वनिबंधने विषे गोस्वामिये पणत्रणवानां नो क्यारेय त्यागन करवा एमकृत्युंछे
ते कियां तो एकपोताना सामर्थ्यप्रमाणे करिने वर्णने आश्रमने घटित एवो जेपोतानां धर्मतेनु आचरण करवापणुने बि
जुं परस्त्रियुं नासंग करवा तथा मद्यमांसनुं नक्षण करवुं तथा जुगदुरमं एआदिक जे अधर्म तेथ किनिवर्त्तिपां मवाप
णुं नेत्रिजु इन्द्रियोरूपि जे घोडा ते मने पंचविषयमांथि नियममां राखवापणुं एजे त्रणवानां तेनो सर्व प्रकारे करीने क्यारेय
त्यागन करे केतां अमारा आश्रित जे तेपोताना धर्मने पाले अधर्म मार्गे क्यारेय न चालेने इन्द्रियोरूपि घोडाने नियममां रा
खेपण विषयमां छुटान मुके ॥ ११ ॥ प्रथमे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तपःशौचं दया सत्यमिति पादाः प्रकीर्तिताः ॥
अधर्माश्चैस्त्रिणां स्मयसंगमदैस्तव ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे प्रथमस्कंधने विषे धर्मने अधर्मनु स्वरूप जे ते
ने परिक्षितराजा जे ते धर्म प्रत्येक हेछे ॥ जे तपशौच दयाने सत्य एच्यार धर्मना पग जे ते कट्याछे ते मां हे धर्म तपशौचने दया
एजे तमारा त्रणपग ते जे ते तो विस्मय तथा विषयने विषे जे आसक्ति तथा मद एजे त्रण अधर्मना पग ते मणे नां गिनां स्या

॥ ३५ ॥

छे ॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ इदानीं धर्मपादस्ते सत्यं निर्वर्तयेद्यतः ॥ तं जिघृक्ष्य धर्माऽयमनृतं नैधितः कलिः ॥ १३ ॥
अर्थः ॥ ॥ अने हे धर्म हमणां कलियुगने विषेतमारो सत्यरूप जे पगते जे ते व ते छे ने जे सत्यरूप जे पगते ए करिने ॥ इदानीं धर्मपादस्ते सत्यं निर्वर्तयेद्यतः ॥ तं जिघृक्ष्य धर्माऽयमनृतं नैधितः कलिः ॥ १३ ॥
रा आत्माने धारि रत्ना छे अथवा धर्मवाला पुरुष जे ते तमने धारे छे ॥ ते जे तमारो सत्यरूप जे पगते ने जुठु बोझ वुंते ए करिने
वर्धि पांमतो एवो जे कलिरूप अधर्म ते जे ते ग्रहण करवाने इच्छे छे ॥ १३ ॥ ॥ एकादशे जनकं प्रतियोगेश्वर वचनम् ॥
श्लोकः ॥ ॥ धनं च धर्मैकफलं यतो वै ज्ञानं स विज्ञानमनुप्रशांति ॥ गृहेषु यं जंतिकले वरस्य मृत्युं न पश्यंति दुरंतवीर्यम् ॥ १४ ॥
॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे एकादशने विषे जनकराजा प्रत्ये योगेश्वर जे ते धन जे तेने धर्मने अर्थे नथि वावरता एवा जे पु
रुष ते मने काल निविकछे एम के छे जे धर्म थकि विज्ञाने सहित एवु ज्ञान जे तेने निश्चे थाय छे अने ते जे ज्ञान तेने निके डे अतिशे शां
ति जे ते थाय छे ए विरित्ये ज्ञानादिक नु कारण एवा जे धर्म ते जे छे मुख्य फल ते जे नु एवुं जे धन तेने जे घरांने विषे जोडे छे कतां
न गवान तथा न गवान ना न जे ते मने अर्थे वावर वा जो ग्य एवुं जे द्रव्य तेने पोता नि लोकने विषे आवरु वधारवाने अर्थे
ना त्यजा त्यने विषे खरचे छे ने न गवानने अर्थे नथि वावरता एवा जे अज्ञानि पुरुष ते जे ते अतिशे छे सामर्थ्य ते जे नु एवा जे
पोताना कले वरनो मृत्यु तेने नथि जोता के तां ते मनुष्य एम नथि जां एता जे अमे मरि जासुं ॥ १४ ॥ ॥ एकादशे ज्ञानस्वरूपा
दिक मुद्गवं प्रति न गवान् वक्ति ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ केवल्यं सात्विकं ज्ञानं रजो वै कल्पिकं तु यत् ॥ प्राकृतं तामसं ज्ञानं मन्निष्ठं
निर्गुणं स्मृतम् ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे ज्ञान नुं जे स्वरूपादिक तेने एकादशने विषे न गवान जे ते उद्भव जि प्रत्ये कहे छे ॥ हे उ
द्भव जि शुद्ध एवुं जे जीव नु स्वरूप जां एवुं ते जे ते सात्विक ज्ञान कल्युं छे ने मायिक एवा जे देव मनुष्यादिक न दते मनु जे पृथक

[illegible]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

11 3E H

नेपोतानास्वरूपनुविज्ञानकहिनेहवेपोतानुसर्वनेविषेअन्वयव्यतिरेकपणेकरिनेवर्तवारूपजेविज्ञानतेनेकेहेछे ॥ हेउ
 द्वजिआजगतनिउत्पातियगमोहोयनेजगतनशथाशेतेसमयनेविषेअन्वयव्यतिरेकपणेकरिनेरुछेनेआज
 गतनिस्थितिमयनेविषेसृज्यजेवैराजपुरुषतेयकिसृज्यजेब्रह्मादिकविश्वतंप्रत्येजंअंतर्यामिपणेकरिनेअन्वयपणा
 नेपांमेछेअनेपाछोकरिनेतेजगतनोप्रलयथयेसतेजेव्यतिरेकपणेकरिनेशेषरहेछेतेजस्वरूपजेतेसतछेकेतांआजग
 तनिस्थितेसमयनेविषेअन्वयपणेकरिनेअन्वयव्यतिरेकपणेकरिनेदिव्यमूर्ति
 मानरेहेछेनेजगतनोप्रलयथयाकेपणपोतानाधाममांरेउछेजेनेअन्वयव्यतिरेकपणेसमजवोतेनेपणतमेजे
 तेविज्ञाद्विज्ञाणो ॥ १८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ योविद्याश्रुतसंपन्नआत्मनानुमानिकः ॥ मायामात्रमिदंज्ञात्वाज्ञानं च
 मयिसंन्यसेत् ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हेउद्वजिज्ञाननेशास्त्रतेमणेसंपन्नएवोजेआत्माज्ञानिपुरुषतेजेतेपरोक्ष
 ज्ञानेरहितथकोआजगतजेतेनेमायामात्रएवुंजांणिनेज्ञानजेतेनेसम्यक्प्रकाशेविषेमुकेकेतांज्ञानेकारनेमारोअ
 नुचवकरेपणनाशवंतएवुंजेजगततेनोअनुचवकरेनहि ॥ १९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ज्ञानिनस्त्वहमेवेषः स्वार्थहेतु
 श्वसंमतः ॥ स्वर्गश्चैवापवर्गश्चान्योर्थोमदोद्वेष्टः ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ केमजेज्ञानिन्नजेतेनेतोपोतानेइ
 छितएवोजेस्वार्थनेहेतुतेरूपजेतेहुंजमानवाजोग्यछुं ॥ अनेएवोद्वेष्टतेरूपपणहुंजमानवाजोग्यछुंपणमारावि
 नातेज्ञानिन्नजेतेनेबिजोपदार्थजेतेप्रियनथि ॥ २० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ज्ञानविज्ञाद्विज्ञाः पदंश्रेष्ठंविदुर्मम ॥
 ज्ञानीप्रियतमोऽतोमेज्ञानेनासौविचरतिमां ॥ २१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेज्ञाननेविज्ञानेकरिनेसारिपेठेसिद्धथया

विवेक
॥ ३७ ॥

एवाजमाराएकांतिकज्ञाने जे ते मारुं श्रेष्ठ एवंपद जे मारुं ब्रह्मपुरधाम तेने पां मेळे ॥ अने अज्ञानि नक्त जे ते ज्ञाने करिने
मुने धारण करे छे माटे ज्ञानि नक्त जे ते मुने अति शेवा लोछे ॥ २१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तपस्तीर्थजपोदानं पवित्राणीतरा
णि च ॥ नासं कुर्वन्ति तां शुद्धिं या ज्ञान कलया कृता ॥ २२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे ज्ञान जे तेने श्रेष्ठ पणु के हे छे ॥ हे उद्धव जित
पतीर्थ जपने दांन अने विजं पण जे पवित्र वस्तु ते सर्वे जे ते मारा स्वरूप नु जे ज्ञान तेनो लेश तेणे करि ए वि जे शुद्धि ते शुद्धि जे
तेने संपूरण नथि करतां कितं मारा स्वरूप ना ज्ञान नो लेश तेणे करि ने जे मोक्ष रूपी सिद्धि थाय छे ते सिद्धि ने तो ते तप आदि क
एकेय करवान थि समर्थ थातां ॥ २२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तस्माज्ज्ञानेन सहितं ज्ञात्वा स्वात्मानमुद्धवः ॥ ज्ञानविज्ञान
न संपन्नो न जमां न क्ति न्नावितः ॥ २३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ ते कारण पण माटे हे उद्धव जि ज्ञान ने विज्ञान ते मणे जुक्त ने मारि
न क्तिये करिने शुद्ध था एवा ते जे ते पोतानो अंतर्था मि एवो जे हुं ते मुने ज्ञाने सहित जांणि ने नजो ॥ २३ ॥ ॥ श्लोकः ॥
ज्ञानविज्ञानयज्ञेन मामिष्ट्वात्मानमात्मनि ॥ सर्वयज्ञपतिं मां वै संसिद्धिं मुनयोगमन् ॥ २४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
सर्वे मुनि जे ते पण ज्ञान जे प्रकृति पुरुषादिक नारूप ने जांण वं ने विज्ञान जे मारा स्वरूप ने यथार्थ पणे समजवुं ते रूपी जे ज
ज्ञ तेणे करि ने सर्वे यज्ञ नोपति ने जीवने विषे अंतर्था मि थ नो ह ततो एवो जे हुं ते मुने यजि ने संसिद्धि जे सर्व प्रकारे करि ने पां
मवा जो ग्य जे हुं ते मुने पां मता हवा ॥ २४ ॥ ॥ चतुर्थे रुद्र वचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ श्रेयसामिह सर्वेषां ज्ञानं निः
श्रेयसं परम् ॥ सुखं तरति दुष्पारं ज्ञानं नौर्व्यसना एवम् ॥ २५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे चतुर्थे ने विषे ज्ञान जे श्रेष्ठ पणु ते
ने रुद्र जे ते के हे छे ॥ हे राजन् आलोक ने विषे सर्वे कल्याण नां जे साधन ते मने मध्ये ज्ञान जे ते सर्वोपरि श्रेष्ठ कल्याण नुसा

सार

॥ ३७ ॥

धनछे ॥ केमजेआसंसाररूपिसमुद्रतरवानेअर्थेज्ञानरूपछे नावजेनेएवोजेपुरुषतेजेतेदुखेकरिनेनतरायएवोजेना
 नाप्रकारनाछेदुःखजेमांएवोजेसंसाररूपीसमुद्रतेनेसुखेकरिनेतरेछे ॥ २४ ॥ ॥ सप्तमबाखकान्प्रतिप्रह्लादवर्च
 नम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ज्ञानंतदेतदमलंदुरवापमाहनारायणोनरसखः किलनारदाय ॥ एकांतिनां न्नगवतस्तद
 किंचनानं पादारविंदरजसाप्लुतदेहिनां स्यात् ॥ २५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेसप्तमनेविषेबाखकप्रत्येप्रह्लादजिजेते
 ज्ञानिपुत्रारंपराकेहेछे ॥ हेबाखकोतमेएमकेहेताहोजेअज्ञानतमेक्यांथिपांम्यातोत्यांहुंतमनेकहुंछुं जेदुःखेकरिने
 पणनवमायनेनिर्मलएवुंजेएज्ञानतेज्ञानजेतेनेनरनासखाएवाजेनारायणतेजेतेनिश्चैनारदजिनेकेताहवानेतेनारद
 जियेमुनेकहुंछेतेमेतमनेकहुं ॥ अनेतमेएमनजंणशोजेअज्ञानसर्वेनेक्यांथिथायकेमजेतेज्ञानजेतेतोअकिंचन
 एवाजेन्नगवाननाएकंतिनत्तमेमनाचरणारविंदुछे रजतेनेविषेजेनाथाकेतं न्नगवाननाएकंतिनत्तनिसे
 वाकरताएवाजेदेहधारिजीवतेमनेथायछे ॥ २५ ॥ ॥ ग्रंथांतरेच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ज्ञानंधर्मोद्भवंसाक्षाज्ज्ञा
 नाद्वैतस्य संभवः ॥ वैराग्यात्परमं ज्ञानं परमार्थप्रकाशकम् ॥ ज्ञानवैराग्ययुक्तस्य योगसिद्धिर्द्विजोत्तमाः ॥ २६ ॥ ॥
 अर्थः ॥ ॥ अनेवद्विज्ञाननित्यत्तिनेज्ञाननिप्राप्तिग्रंथांतरनेविषेकहिछे जेज्ञानजेतेकेवुछेतो धर्मपाखवाथकिछेउ
 त्यत्तितेजेनिएवुंछेनेसाक्षातएवुंजेएज्ञानतेथकिवैराग्यनित्यत्तिजेतेछे अनेवैराग्यथिपणश्रेष्ठनेपरमअर्थनुप्रकाश
 करनांएवुंज्ञानजेतेछे माटेहेबाखणनेविषेश्रेष्ठएवाब्राह्मणोज्ञाननेवैराग्येयुक्तएवोजेमुमुक्षुदेखेछेहोपदिशिजे
 तेथायछे ॥ २६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नां नाज्ञानविज्ञाने मोक्षस्याधिगमां न वेत् ॥ न विना गुरुसंबंधाज्ज्ञानस्याधिगम

विवेक
॥३८॥

स्तथा ॥ २७ ॥ ॥ इति विमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यबलरामदासमुनिना सद्गुरुश्रीगुणातीतानंद
दस्वाम्याज्ञयारुते विवेकसारे धर्मज्ञानस्वरूपादि निरूपणं नाम सप्तमं प्रकरणम् ॥ ७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ज्ञान
ने विज्ञान विना जीवने मोक्ष निप्राप्ति जे ते जे मन थियाति ते मगुरुना संबंध विना केतां सारा ज्ञानि गुरु कस्या विना ज्ञान नि
प्राप्ति जे ते याति न थि मां ज्ञान पं मवाने अर्थे गुरु जे ते रारा ज्ञान वा ला करवा ॥ २७ ॥ ॥ ए विरिं लिं लिं द एवो जे एकां
तिक धर्म तेना प्रवर्त विनारा जे श्रीसहजानंद स्वामि ते मनो शिष्य एवो जे हुंबलरामदास मुनि ते ए सद्गुरु श्रीगुणातीतानंद
स्वामि नि आज्ञा ये करि ने कस्या एवो जे विवेक सार तेना मे ग्रंथ तेने विषे धर्म ने ज्ञान नं स्वरूपादिक निरूपण कस्या तेना मे
सात मुं प्रकरण जे ते संपूर्ण थयुं ॥ ७ ॥ ॥ अथ वैराग्य प्रतिपादिकाः स्मृतयः ॥ तत्रोक्तं प्रश्नो विदुः ॥ ॥ श्लोकः ॥
यः स्वकात्परतो वेह जात निर्वेद आत्मवान् ॥ त्रिदिव्य हरिं गेहात्प्रव्रजेत्सनरोत्तमः ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे वैराग्य
ने प्रतिपादन करणारा जे श्लोक ते मने अर्थे सहित हुं जे ते लिखुं छुं ॥ ते मां प्रथम स्कंध ने विषे विदुरजिये धृतराष्ट्र प्रत्ये कथुं
छे ॥ हेराज आत्मज्ञानि एवो जे गुरु ते जे ते पोतानि मे ले अथवा कोइ कने उपदेश करि ने आलोकने विषे उपज्यो छे वैरा
ग्य ते जे ने एवो थ को जे पोताना हृदय ने विषे नगवान ने धारि ने पोताना घर थ किचा लिनि कसे ते पुरुष जे ते नर ने मध्ये उत्तम
जाणवो ॥ १ ॥ ॥ स्कांदोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ इत्थं प्रज्ञोः काश शक्त्या लयैरेतैश्चतुर्विधैः ॥ असद्गुत्वाऽखिलां
तत्रारुचिर्वैराग्यमुच्यते ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने स्कंद पुराण ने विषे वैराग्य नु लक्षण कथुं छे जे ए प्रकारे नगवान नि
काश शक्तिये करि ने थया एवा जे नित्य प्रलय नैमित्तिक प्रलय प्राकृत प्रलय ने आत्यंतिक प्रलय एव्यार प्रकार ना जे प्रलय

सार

तेमणेकरिने समग्र असत्यजाणिनेकेतांसर्वेमायिकएवाजेलोकजोगादिकतेमनेनाशवंतनेकाकविष्टातुह्यतुच्छस
 मज्जिनेसर्वेलोकजोगादिकमांजेअरुचितेजतेवैराग्यकहियेछये ॥ २ ॥ ॥ विदुरनीतौचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥
 महाबलान्पश्यमहानुजावान्प्रशास्यन्मिधनधान्यपूर्णाम् ॥ राज्यानिहित्वाविपुलांश्चजोगान्गतान्नरेंद्रान्वशमंत
 कस्य ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेविदुरनेद्विद्वेष्टेविदुरजियेजीवनेराग्यपांमवानेअर्थेकत्युछे ॥ हेराज मोटुछे
 बलजेमनुनेमोटोछेमहिमाजेमनोएवाजेमोटाराजातेजेतेधने करिनेधान्येकरिनेपूर्णएवीजेपृथवीतेनिशिखाकरिने
 नेपछेतेपृथवीनाराज्यनोत्यागकरिनेतथामोटाजेजोगतेमनोत्यागकरिनेकाखनेवशयैजाताहवातेनेतुजेतेजो ॥ ३ ॥
 ॥ श्लोकः ॥ ॥ नृत्तं पुत्रं दुःख पुष्टं मनुष्या उल्लिप्य राजन् स्वगृहान्निर्हरंति ॥ तं मुक्तकेशाः करुणं रुदंतश्चितामध्याकाष्ठमि
 व क्षिपंति ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हेराज नदुःखेकरिनेपणकस्योएवोजेपुत्रतेजारेमरिजायछेतारेतेनेमनुष्यजेतेपो
 तानाघरथकिछेटेइमशानमांबालवालेईजायछेने तेमनुष्यजेतेदूखछेइशजेमनानेकरुणायेसहितजेमहोयतेमरो
 ताथकातेपुत्रनेचितनामध्यनेविषेकाष्टनिपेठेनांखिदेईनेबालिदेछे ॥ ४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अन्योधनं प्रेतगतस्य
 जुंक्ते वासांसि चाग्निश्च शरीरधातून् ॥ द्वाच्यामयं सहगच्छत्यमुत्र पुण्येन पापेन च वेष्ट्यमानः ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥
 अनेमारंगयोएवोजेपुरुषतेजेधनतथावसतेनेबिजोजोगवेछे अनेतेनाशरीरनाजेत्वचामसादेकधातुतेनेअग्नि
 अथवापक्षितेजोगवेछेअनेएजेपुरुषतेपुण्यनेपापतेणेकरिनेवीटांणोथकोतेपुण्यपापेसहितपरलोकेनेविषेजायछे ॥
 ॥ ५ ॥ ॥ एकादशेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तस्यानिर्वणं चित्तायागीतं शृणु यथा मम ॥ निर्वेद आशापाशानां पुरुष

विवेक
॥३९॥

स्ययथात्यसिः॥ नत्तं गाजातनिर्वेदोदहबंधं जिहासति॥६॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अने एकादशने विषे कंठे हे पाण्डु जडु वै
राग्ये जुक्त छे चित्त जे नुं एवी जे ते पिंगला ते नुं जे गीत ते ने जे ते मुथ किय थार्थ पणे सांचल्या अने ए रुपने आशारूप जे पाश
तेने छेदवाने विषे वैराग्य जे ते तरवा ॥६॥ ॥ केम जे नथि उत्पन्न थयो वैराग्य जे ने एवो जे रुप ते जे ते देहना बंधन ने त्या
ग करवाने नथी इच्छतो॥६॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ नूनं मे न गवान्प्रीतो विष्णुः ॥ निर्वेदो यं दुराशायाय मे
जातः ॥७॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अने शुभ्र एवुं जे कांई कर्म तेणे करि ने विष्णु एवा न गवान जे ते मुनं निश्चे प्रसन्न
थया जे कारण पणामाटे दुष्ट छे आशा जे ने एवी जे हुं ते मुने सुखना आपनारो एवो जे आवैराग्य जे ते उत्पन्न थयो छे माटे
मारु मां दुःखाग्य छे ॥७॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ मैवस्युर्मदं चाग्यायाः क्लेशानिर्वेदहेतवः ॥ येनानुबंधं निर्वृत्य पुरुषः ॥
ति॥८॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अने जो हुं चाग्य हीन हउं तो वैराग्य ना हेतु एवा जे क्लेश ते जे ते मुने न होय अने जे वैराग्ये करि ने पुरुष
जे ते देहगेहादिक रूप जे बंधन ते नो त्याग करि ने शांति ने पां मे छे ॥८॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ तेनोपाकृतमादाय शिरसा ग्राम्यसं
गताः ॥ त्यक्त्वा दुराशाः शरणं ब्रजामितमधीश्वरम् ॥९॥ ॥ अर्थः॥ ॥ एकारण पणामाटे ते न गवान तेणे कस्यो एवो जे
वैराग्य रूप उपगार ते ने मस्तक वते ग्रहण करि ने हुं जे ते ग्राम्य एवा जे नरने विषय ते ने विषे रहि एवि जे दुष्ट आशा ते मनो त्या
ग करि ने सर्वना नियंता एवा जे न गवान तेना शरण ने पां मिछूं ॥९॥ ॥ वृद्ध चाणक्यो वदति ॥ ॥ श्रुतं यन्न
विरघ्यात्त धर्माय न शांतये ॥ किं तेन पठितेनापिका कवा शितमेव तदिति ॥१०॥ ॥ अर्थः॥ ॥ हवे चाणक्य ऋषि जे
ते वैराग्य रहित जे न एला ते मनि निंदा करे छे ॥ जे शास्त्र नु जे न एवा पणु ते जे ते जे न एवा नाराने वैराग्य पां मवाने अर्थे तथा

सार

॥३९॥

धर्मपाक्षवानेऽर्थे तथा शांतिपांमवानेऽर्थे नथिथातुं केतांशास्त्रपुराणनेऽन्तरादिकग्रंथतेमनेऽणिनेपणजेनाग्रं
रमांवैराग्यधर्मनेशांतिआदिकसारागुणनथि आवताते तेजेऽणवापणुतेणेकरिनेतेऽणनारानेशोक्षात्रथयोकांइ
नथयोतारेतेचातुरिकरिनेरुदुबोसवाशिख्यातेशुंक्षात्रनहि तातेजेऽणवापणुतेजेतेतोकाकनुजेबोसवापणुतेजेबु
जछेकेतंऽणिनेवैराग्यादिकसारागुणतोशि ज्ञानाहं नेउपस्थथिचतुरायेकरिनेबोसवाशिख्यातेतोकेवलकाकचा
रिजांणवि॥१०॥ ॥ग्रंथांतरेषुचोक्तम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥दोषदर्शीऽनवेत्तत्रयत्ररागःप्रवर्तते॥अनिष्टवद्भि
तंपश्येत्तथाक्षिप्रं विरज्यते॥११॥ ॥अर्थः॥ ॥माटेग्रंथांतरनेविषेपणवैराग्यपांमवानिरितिजेतेकहिछे॥जेप
दार्थनेविषेपोतानेअतिशेआसक्तिजेतेथायतेपदार्थनेविषेवैराग्यनेपांमवानेइच्छतोएवोजेपुरुषतेजेतेदोषनोजो
रोथाय॥अनेतेजेपदार्थतेनेनिश्चेकेवलदुःखरूपनेतुच्छएवुंजुवे॥तारेतेप्रकारेजोनारोजेपुरुषतेजेतेपदार्थमांथित
त्कासवैराग्यनेपांमेछे॥११॥ ॥श्लोकः॥ ॥नास्तिविद्यासमंचक्षुर्नास्ति सत्यसमंतपः॥नास्तिरागसमंदुःखं
नास्ति त्यागसमंसुखम्॥१२॥ ॥अर्थः॥ ॥माटेविद्यासमानविजुनेत्रजेतेनथिनेपोतानेनेपारकोद्रोनथायए
वुंजेसत्यवचनबोसतेसमानविजुतपजेतेनथि॥अनेपदार्थनेविषेजेप्रीतितेसमानविजुदुःखजेतेनथिनेबंधनकारि
सर्वपदार्थनोत्यागकरवोद्वेष्टानाबेजुसुखजेतेनथि॥१२॥ ॥श्लोकः॥ ॥जोगेरोगत्रयंसुखेक्षयत्रयंवित्तेऽग्नि
नूनृद्वयंदास्येस्वामिन्नयंजयेरिपुन्नयंवशेऽप्योषेद्वयम्॥मानेखानिन्नयंगुणेखक्षत्रयंकायेरुतांताद्वयंसर्वनाम
त्रयंसखेन्नजततोवैराग्यमेन्नयन्॥१३॥ ॥अर्थः॥ ॥हवेवैराग्यनुंजेनिर्जयपणुतेनेवैराग्यवानएवोजेपुरु

विवेक
॥४०॥

पतेपोतानामित्रप्रत्येकदेहं हेमित्रनानाप्रकाराजं जोगतेन विपरागनां नयजेतेरत्यां छेने सुखने विषेनाशपणानि वि
कछेकेतां जे सुखे छे ते रखेनाशनपां मे एम सुखमां पण नयछे नेधनने विषे अग्निनोतथार छानो छे ते रखे
ने दासपणाने विषे स्वामिनिधिक जे ते छे ने जयने विषे हां मा वलिया शत्रुनिधिक जे ते छे ने सारा कुलने विषे व्यभिचारादि
कदोषवादि जे स्त्रीयो ते थि छे ते ॥ अने मोक्षपने विषे पणको कपोतानुमान नंग करे ते एकां नेपोतानामन
मां खेदपां मवापणु ते निधिक जे ते छे ने सारा गुणने विषे खलपुरुषनो नयजे ते छे ने देहने विषे काय थकि नयजे ते छे हबे के
टलांक गणावु सर्वेना मरूपने लोकने जोग सर्वे ठां ए नयजे ते छे माटे हे सखे अन्नय एवो जे वैराग्य तेने जतमे जे ते सेवो
केतां सर्वे मायिक सुखनो त्याग करिने जगवानना सुखने अर्थे निर्जय एवो जे वैराग्य तेने तमे पां मोतो महा सुखिया थाशो
॥ १३ ॥ ॥ दश मे चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नेह चात्यंत संवासः कर्हि चित्केन चित्सह ॥ राजन्स्वेनापि देहेन किमु
जायात्मजादिभिः ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने दशमने विषे पण वैराग्यपां ॥ ॥ हि छे हे राजन् धृतराष्ट्र ॥
संसारने विषे जीवने क्यारे यकोय संघाते नित्ये जे लुरे वापणु जे ते रे हे तु नथि ॥ अने वलिपोतानो जे देह ते संघाते पण नित्ये
जे लुरे वापणु नथि रेतु तो स्त्रीपुत्रादिक संघाते न रहे एम ते शुकुं बुंछे ॥ १५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ एकः प्रसूयते जंतुरेक एव प्र
क्षीयते ॥ एको नृत्तुं ह्यन्येनैव प्रसूयते ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने हे धृतराष्ट्र ॥ ॥ जे जो जन्म छे ॥
ने एक जो मरी जाय छे ॥ अने पोते कस्युं जे पुन्य तेने एक जो जोग वेछे ॥ ने पोते कस्युं जे पाप तेने पण पोते एक जो जोग
गवेछे ॥ १७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अधर्मापचितं वित्तं हरंत्यन्येऽप्यप्यपि मेधसः ॥ संजो जनीयापदेशैर्जलानीबजसौ

सार

॥४०॥

कसः॥ ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने अस्पृष्टे बुद्धिजे नि एवां जे मूढपुरुष तेनुं अधर्म करिने जे सुं कसुं एवुं जे धन ते
 ने बिजा जे पुत्र दिजे ते जे ते चरण पोषण करवा योग्य छे एरित्य ने मिशे करिने हरि जाय छे ॥ जे मज ददे विदेह्यो जे पश्य
 तेनु जीवरूप जे जस तेने ते मत्स्यना पुत्र हरि छे ते म ॥ १६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पुष्पाति यान धर्मेण स्वबुद्ध्या त
 मपंडितं ॥ तेऽकृतार्थं प्रहि एवं ति प्राणारायः सुतादयः ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने हे धृतराष्ट्र आजो व जे ते जे ने एतो
 मारो छे ए विबुद्धिये करिने अधर्म व ते पोषण करे छे ए जे ते ए धन ने पुत्रादिक ते जे ते अविद्वान् ए जे ए पुरुष तेने अकृ
 तार्थ एवाने जत जे दे छे ॥ १७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ स्वयं किं विषमादाय तैस्य क्तो नार्थको विदः ॥ असिद्धार्यो विश
 त्यं धं स्वधर्मविः स्वस्तमः ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने पे ताना स्वार्थ ने न जां एतो एवो ॥ ने पोतानो जे धर्म ते य कि वि
 मुख एवो ॥ ने अपूर्ण छे ॥ ते य जे ने एवो जे ए पुरुष ते जे ते पुत्रादिक ना पोषण करिने थयु जे पाप तेने पोते ज ग्रहण करीने ते
 पुत्रादिके त्याग करी सतो अधर्मा मसनर ॥ ते छे ते श करे छे ॥ १८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तस्माद्व्यो क भिमं राजन् स्वप्नमा
 यामनोरथं ॥ वीक्ष्याऽऽत्मात्मात्मात्मात्मा मः शांतो न व प्रज्ञो ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ ते कारण पणामाटे हे राज
 हे धृतराष्ट्र आजो लोक तेने स्वप्नमायाने मनोरथ तुल्य जोइने ने पोतानुं जे मन तेने पोतानि बुद्धिये करिने नियम मां राखिने हे
 समर्थ समथा अने शांत थाओ ॥ १९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सुतामहिष्यो न वतो ज्ञातयाऽऽत्यमंत्रिणः ॥ प्रजाश्रुतु
 काक्षीयानाधुना संतिकाक्षिताः ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने हे राजन् त मेराज्य करता ते समय मां थया जे त मारा पुत्र
 ने त मारि पट्रां णियो ने ज्ञातीने प्रधान ने मित्रिने प्रजा ए सर्वे जे ते काक्षते ए ज्यं त्यां च क्षविनां स्त्र्यामाटे ते सर्वे हमणां कोईये

विवेक
॥४१॥

नथि ॥२०॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ कालो बलीयान् बलिनां नृगवानां श्वरोऽव्ययः ॥ प्रजाः कालयते क्रीडन् पशुपालो यथा
पशून् ॥२१॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने काल तो बलीया मध्ये अतिशे बलीयो छे ने नृगवाननीश ॥ ॥ श्वर के तां सर्वने
नियम माराखे एवो समर्थ छे ने अविनाशि छे ते काल जे ते सर्व जनने ज्यां त्यां च बलिनां खे छे के ना पेठे तो पशुपाल जे गोवा
ल ते जे म पशुने ज्यां त्यां च बलिनां खे छे ते म काल पण सर्वे ने ज्यां त्यां विखीनां खे छे ॥२१॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मन्ये म
मानुग्रह ईश ते कृता राज्यानुबंधा पगमो यदृच्छया ॥ यः प्रार्थ्यते साधु चिरेच्छां विवक्षितं विवक्षितं ॥२२॥
अर्थः ॥ ॥ हे ईश हे नृगवानां श्वर हे प्रजा हे नृगवानां श्वर हे आराज्य रूप बंधन निनिवृत्ति य ई ते तो त मे मारे उपस्थ मोटो अ-
ग्रह करु ए म हुं मानुछुं अने साधु के तां सत असतना विवेके जु कने वैराग्य पा मिने एका ए कि पणे वन प्रत्ये प्रवेश करवा
ने इच्छता ए वा जे मोटा चक्रवर्ति राजा ते पण जे त मारा ए अग्रहनी प्रार्थना करे छे ॥२२॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वायुर्य
था घनानी कंठ एतूखं रजांसि च ॥ संयोज्या क्षिपते न्यूयस्तथा नूतानि नूतकृत् ॥२३॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे सगां कुटं
बिना संबंध जीवने निरंतर ते तो नथि ए म के हे छे ॥ जे म वायु जे ते वाद लां नो जे समूह ते ने ने लां करि ने जुदां करे छे ने जे
ए न ने ने लां करि ने पाछां जुदां करे छे ने जे ए न ने ने लां करि ने पाछां जुदां करे छे ने जे ए न ने ने लां करि ने पाछां जुदां करि नां खे छे ॥
॥२३॥ ॥ सप्तमे च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नूताना मिह संवासः प्रपायामिव सुव्रते ॥ दैवेनैकव्रती तानां नूतानां
स्वकर्मभिः ॥२४॥ ॥ इति विमलैकांत धर्म प्रवर्तक श्री सहजानंद स्वामि शिष्य साधु बलराम दास निनास रुश्रीगु

सार

॥४१॥

एतादृशं दृष्ट्वा यादृते श्रीविवेकसारे वैराग्यनिरूपणं नाम अष्टमं प्रकरणम् ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने बलि
 सप्तमने विषे क गुणे जे हे वते ईश्वर जे ते मणे पोत पोताना कर्म करि ने एक ठे कांणे जे सां कस्यां ने पाछां जुदां करि नां स्यां ए
 वां जे नूत प्राणि मात्र ते म आद्यो कने विषे जे जे दुरे वा पणु ते जे ते तो जे म परवने विषे पाणि पिवाने जे सां थयां जे म प्यते
 मना जे वुंछे के तां जे म परवने विषे जे सां थयां जे मनुष्य ते पाणि पियने जुदां जुदां चाह्य जाय छे ते म प्यते जे ने जे सां थया
 जे स्त्री पुत्रादिक सर्वे संबंधिते जे तेना शपां मिजाय छे पण कोई निरंतर जे सां रितां न थि माटे ते म अति शो हे तरा ख नाहे ॥ ॥
 ॥ २४ ॥ ॥ एविरं ये द्विर्दृष्ट एवो जे एकं तिक धर्म तेना प्रवर्त्तावनारा जे श्री लक्ष्म्या दं दृष्टा ॥ ॥ ते द्विदोषि प्य एवो जे
 क्षरामदास मुनिते ए सद्गुरु श्रीगुणा तां तां नंद ॥ ॥ द्विदोषि आज्ञाये करि ने कस्यो जे आविवेकसार नामे ग्रंथ ते मां वैराग्यनुनि
 रूपण कर ॥ ॥ एतादृशं प्रकरण जे ते संपूर्ण थयुं ॥ ८ ॥ ॥ अथ श्रीहरेर्नक्तिष्ठिद्विः स्मृतयः ॥ तत्रोक्तं सप्त
 मे ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ श्रवणं कीर्तनं विघ्नोः स्मरणं पादसेवनं ॥ अर्चनं दनं दास्यं सख्यमात्मानवेदनम् ॥
 ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे म प्य मात्र ने पोताना कस्या एने अर्थे करवा जो ग्य ए विजे श्रीहरि नि न्ति तेना प्रतिपा
 दन कर नारा जे श्लोक ते मने अर्थे सहित हुं जे ते लिखुं ॥ ॥ ते मां नागवतना सप्तमने विषे नव प्रकारना नक्तिना जे द जे ते
 त्या छे जे नगवाननी कथा स नक्षवितथा नगवानन कथा कीर्तन के वां तथा नगवानानि मूर्ति न चरण चरवतं तथा न
 गवानना चरणारविंद नि सेवा करवी ॥ तथा नगवाननि जा करवितथा नगवानने वंदना करवित ॥ ॥ एतादृशं प्रकरण
 पणु करवुं तथा नगवाननु सखा पणु करवुं तथा नगवानने पोतानो देह अर्पण ॥ ॥ १ ॥ ॥ अचि नुक्त जनो व

विवेक
॥४२॥

क्ति॥ ॥श्लोकः॥ ॥श्रीविघ्नोःश्रवणंपरिक्षिदन्नवद्वेयासकिःकीर्तनं प्रह्लादःस्मरणंघ्रिपद्मन्नजनेलक्ष्मीःपृथुः
जने॥ अक्रूरस्त्वन्निवंदनेकपिपतिर्दास्येचसस्येऽर्जुनःसर्वस्वात्मसमर्पणेयद्विरन्नैकैवद्वयमेतेविदुः॥ २॥ ॥अ
र्थः॥ ॥हवतेनवप्रकारनिजेन्नक्तिनेनाजेनवमुख्यअधिकारितेमनेअन्नियुक्तजनजेतेकहेछजेन्नगवाननिकथासां
न्नद्वितेमांपरीक्षितराजाजेतेमुख्यअधिकारिहोताहवा नेन्नगवाननिकीर्तनन्नक्तिनेविषे शुक्रदेवजिजेतेमुख्यअ
धिकाः॥होताहवा नेन्नगवाननिसमरणन्नक्तिनेविषेप्रह्लादजिजेतेःस्यअधिकारिहोताहवा नेन्नगवाननाचरणार
विंदनसेवाकरवितेनेपेवलक्ष्मीजीजेतेमुख्यअधिकारिहोताहवा नेन्नगवाननिअर्चनन्नक्तिनेविषेपृथुजेतेमुख्यहो
ताहवा॥ अनेहोताहवा न्नक्तिनेविषेअक्रूरजिजेतेःस्यहोताहवानेहारेनिदासत्वन्नक्तिनेविषेहनुनाजिजेतेमुख्य
न्नक्तिहोताहवा नेन्नगवाननिसस्यन्नक्तिनेविषेअर्जुनजेतेःस्यहोताहवा नेन्नगवाननेसर्वपोतानुधनादिकतथादेह
अर्पणकर्णजेन्नगवाननिआत्मनिवेदनन्नक्तिनेनेविषेयद्विराजाजेतेमुख्यअधिकारिहोताहवाएजेसर्वेन्नक्तिनेजेते
न्नगवाननेशुद्धस्वरूपतेनेजाणताहवा अथवान्नगवाननाधामनेपंमताहवा॥२॥ ॥नारायणेनोक्तम्॥ ॥
श्लोकः॥ ॥धर्मोज्ञानंचवैराग्यंन तेर्वैद्यानितत्त्वतः॥अंगानेत्रीण्युत्तमांगदत्त्वादास्यान्यनुक्रमात्॥ ३॥ ॥
अर्थः॥ ॥अनेनारायणमुनिजेतेःएनारायणगीतानेविषेन्नक्तिनांअणअंगजेतेकत्थछेतेकियांतोधर्मज्ञाननेवैरा
ग्यएअणजेतेन्नक्तिजेतेनंमस्तकद्वयनेपगछेनामजेमनांएवांअणअंगजेतेयथार्थपणेकरिने अनुक्रमथकिजांण
वांकेतांधर्मजेतेन्नक्तिद्वयनेपगछेनामजेमनांएवांअणअंगजेतेयथार्थपणेकरिने अनुक्रमथकिजांण

सार

॥४२॥

ति ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ श्रेयःसुतिं नक्तिमुदस्यते विनोक्लि संतिये केवलबोधलब्धये ॥ तेषामसौ क्लेश एव शिष्य
 तेनान्यथास्थूषतुषावघातिनाम् ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेदशमनेविषे नक्तिनु जेश्रेष्ठपणुतेनेबराप्तेकेरे
 छे ॥ हेविनोकेतं समर्थजेममोटातदावथकीनिऊरणांनीसरेछे ॥ तेमधर्मअर्थकामनेचारप्रकारनिमुक्तिनेज्ञान
 नेब्रह्म ॥ ॥ ॥ वेछेनिऊरणां जेयकिएविजे तमारि नक्तितेनो त्यागकरिनेनेजे रूपकेवलब्रह्मज्ञाननिप्राप्तिनेअर्थ
 जक्लेशनेकरेछे ॥ ते रूपनेब्रह्मज्ञाननिप्राप्तिथातीनथी ॥ नेकेवलक्लेशजप्राप्तथायछे ॥ जेमस्थूषएवांजेशाह्यनांफो
 तरांतेनाखांडनाराजेपुरुषतेमनेचोखानिप्राप्तिनथीथाती ॥ नेकेवलक्लेशजथायछे ॥ तेमतमारि नक्तिनो त्यागकरि
 नेब्रह्म ॥ ॥ ॥ तेमनेकेवलक्लेश जप्राप्तथायछे ॥ ४ ॥ ॥ तृतीये श्रीकपिलदेवो मातरं प्र
 तिवक्ति ॥ ॥ श्लोकौ ॥ मद्गुणश्रुतिमात्रेण मयि सर्वगुहाशये ॥ मनोगतिरविच्छिन्ना यथा गंगा न सो बध्नी
 ॥ ५ ॥ लक्षणं नक्तियोगस्य निर्गुणस्य तदाहृतम् ॥ अहं क्यव्यवाहेताया नक्तिः पुरुषोत्तमे ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः ॥
 हवेनागवतनात्रीजास्कंधमांकपिलदेवजि नगवानजेते नक्तिनु जे लक्षण तेने पोतानी माता प्रत्येकेहेछे ॥ हे मात सर्व
 नोअंतय मि एवो पुरुषोत्तमवार देवजेहुंते मारे विषे मारा गुण जे अवतार चरित्र तेने श्रवण मात्रे करिने सर्व क्रिया करते
 सते मन निगाते जे तेनिंतररेहे जेमगंगाना जल निगति समुद्रने विषे अखंडरेहेछे तेम मारे विषे निरंतर ममनी वृत्ति रहेते जे
 तेनिर्गुण नक्तियोगनु लक्षण कथ्युंछे तेनिर्गुण नक्तिके वीछे तो अहं की केंतां निष्कामछे ॥ ॥ ॥ ॥ सिद्धि
 ऐश्वर्यादिक रूप जे अंतराय ते जेने विषे आढो आवे नहि एवीछे ॥ अने एविरित्यनी नक्ति जेने होय ते मारा निर्गुण नक्तिकेहे

विवेक
॥४३॥

वाय ॥५॥६॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ साक्षात्पराधिपतिप्राप्त्यैकत्वमप्युत ॥ दायमानं न गच्छति विद्यात्सेवनं
जनाः ॥७॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ते मारा निगुण एकांतिक नक्त जन के ॥ छेतो सा लोक्य जे हुं जे लोक मारे हे तो हउं ते
लोक मारे हे वुं के तां वैकुंठ लोक मारे हे वुं पण मारा जे वा ऐश्वर्य नी प्राप्ति नहि ॥ अने सार्ष्टि जे वैकुंठ लोक मारे हे वुं ने मारा जे
वुं ऐश्वर्य पां मवुं के तां माहाराजाधिराज एवो जे हुं ते मारा आगलयुवराज एवो जे ये रे हे वुं अने सामीप्य जे वैकुंठ लोक ने वि
षे मारे समीपे रे हे वुं के तां माहाराजाधिराज एवो जे हुं ते मारे समीपे सजा सदर्थ ने वे सवुं अने सारूप्य जे वैकुंठ ने विषे रे हे वुं ने
मारा सरखुं रूप पां मवुं ने ते रूप ने पां म्यानुं जे सुख ते ने मदे उं क वरत ॥ अने एक जे वैकुंठ ने विषे जे मारे मूर्तिते ने विषे प्रवे
श करे ने रे हे वुं च प्रकार निः क्ति रूप जे ब्रह्मादेक सर्व ने दुर्लभ ए सुख ने ऐश्वर्य ते ने हुं जे ते मारा एकांतिकाने गुण नक्त
ने दे उछुं तो पण जो ए पां च प्रकार नी मुक्ति ने विषे लक्ष्मी निषेठे मारे सेवान होय तो ते ने मारा निगुण एकांतिक नक्त जे ते नयि
ग्रहण करता के मजे ते नक्त अति विचक्षण छे माटे ए मज ॥ छे जे ए पां च प्रकार ना मुक्ति छे छे छे ते जे ते पूर्व साधन का
दने विषे नगवान निनवधान क्तिये कारे ॥ एवो जे रे वादे ए करि ने थ ॥ छे माटे सेवा विना ए मुक्ति ने नयि इच्छता अने ए से
वादे ए फल रूप माने छे ने परम सुख रूप माने छे ॥७॥ ॥ एकादशोक्तं नगवान् लोह वंप्राते ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यं न
योगेन संस्थेन दानव्रततपोधरैः ॥ व्य व्या स्वाध्याय संन्यासैः प्राप्नुयाद्यत्नवानपि ॥८॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने एकादशने
विषे नक्ति नो महिमा तथा प्रेम लक्षण नक्ति नुस्वरूप जे ते नगवाने उद्ध ॥ जे प्रत्ये क थुं छे ॥ हे उद्धव जि ॥ के वो ॥ तो मारे
नक्ति विना तो अष्टांग योग क वाने तत्त्व नो विचार करवाने दानव्रततपने यज्ञ करवाने ग्रंथुनिटी कां करवाने नगवाने

सार

॥४३॥

नृणां न संन्यासग्रहणकरवो ए सर्वे यवडेकरिने प्रयासने करतो एवो जे जन ते जे ते पण जे मुने नथि पांमतो ते मुने गोपी
 का। दे० ॥ ८॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ रामेण सार्द्धं मथुरां प्रणीते ॥ फात्किना
 मय्यनुरक्तचित्ताः ॥ विगाढनावेन न मे वियोगतीव्राधयोऽन्यददृशुः सुखाय ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे ते गोपीका
 युं नि प्रेमलक्षणा न क्ति ते ने के हे छे ॥ हे उद्धव जि अकुर जे ते मणे बल देव जिये सहित मुने मथुरां प्रत्ये पमाब्जे स ते मारे विषे जे
 अति दृढ प्रेम ते गे करि ने मारे विषे प्रीति ये ॥ कछे चित जे मन ॥ अने मारे वियोगे करि ने तीव्र छे मन नि पीडा ते जे मने ए वि
 जे गोपां कां ते जे ते पोताना पति ॥ आदिक ते ने ॥ स्वने अर्थे न देखति हावे युं ॥ ९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ताना विदन्मय्यनु
 पंगव ॥ धियः स्वमात्मानमदस्तथेदं ॥ यथा समाधौ मुनयो ब्धितो ये नद्यः प्रविष्टा इव नाम रूपे ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अ
 ने ते गोपीका ॥ गुं जे दे० ॥ मारे विषे अति स्नेहे क ॥ दे० ॥ कथई छे ॥ बुधि ॥ गुं जे दे० ॥ पवित्रियुं पोता जाते दे० ॥ एति ह विदुं
 था छे दे० ॥ एवा जे संबंधिते मने ने समीपे रत्या जे पति पुत्रादिक ते मने पण न जां एति ह वियुं ॥ जे मर मा ॥ धेने विषे गया ए
 वा जे मुनि ते पोताना देहने नथि जां एताने ॥ स ॥ द्रना जलने विषे प्रवेश थइ ए विजे नदी गुं जे दे० ॥ पुत्रियुं पोता जाते दे० ॥
 तां गुं जे दे० ॥ तेने नथि जां एतियुं ते म ॥ १० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ कथं विनारो महर्षे द्रवताचेतसा विना ॥ विनानंदा
 कस्य शब्दो द्रवता विना ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ॥ रुपनु अंतः कर ॥ गुं जे दे० ॥ मारे विषे दे० ॥ दे० ॥ पोता जाते दे० ॥
 मनु जे प्रफुल्लित थवा पणु ते विना के मशुद्ध थायने गदगद चित थया विना के म ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ॥ मारे ॥ ति नो जे आनंद ते
 ए करि ने ने नने विषे ॥ ए ॥ गुं जे दे० ॥ पुत्रियुं पोता जाते दे० ॥ मशुद्ध थायने ॥ ए सर्वे न क्ति नां दक्ष ए ते ए ॥ क ए वि जे न क्ति ते वि

विवेक
॥ ४४ ॥

नाकेमश्दथाय ॥ ११ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वाग्गद्गदाद्रवते यस्य चित्तं रुदत्यन्नीक्षणं हसति क्वचिच्च ॥ विलज्ज उपाय
ति नृत्यते च मद्भक्तियुक्तो नुवनं पुनाति ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे पोताने विषे न्नक्तिये जुक्त एवो जे पुरुष ते नुं लक्षणे
राहे उद्गद्य लक्षणे हे छे ॥ हे उद्गद वजि मारे विषे हे ते करि ने जिनि वांणि जे ते गदगद थाय छे ने जे नुचित जे ते द्रविण मछे ने नार
मूर्ति नो वियोग थाय तो वारं वार रुदन करे छे ने क्यारे कमारि मूर्ति ने दर्शन करि ने हसे छे ॥ अने क्यारे कसोक नि साजे रहि
त शब्दे छे ॥ द्रव्य छे ॥ द्रव्य छे ॥ द्रव्य छे ॥ द्रव्य छे ॥ रक्तिये जुक्त पुरुष ते जे ते आनुवन ने पवित्र करे छे ॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥
यथाग्निना हेममलं जहाति ध्मातं पुनः स्वं न्न जते च रूपं ॥ आत्मा च कर्मा शयं विधूय मद्भक्तियोगेन न्न जत्यथो मां ॥
॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे न्नक्ति वदे करि ने ज आत्मानि शुद्धि छे ॥ हे उद्गद वजि जे मग्नि ने विषे तपाय मान करे
जे सुवर्ण ते जे ते अग्निये करि ने मल जे दोहादिक नो संसर्ग ते नो त्याग करे छे ने पछे पोतानु जे शुद्ध स्वरूप ते ने पां मे छे ॥ ते म
जीवात्मा जे ते मारि न्नक्ति रूपी जे योग तेणे करि ने कर्म जे ने विषे रत्नां छे एवुं जे बासना क्षिण रीर ते ने दासि ने शुद्ध एवुं जे
पोतानु स्वरूप ते ने पां मे छे ने ते के डे मुने न्न जे छे के तां सर्व जीव प्राणि मात्र नो नियंतानो देव्य छे ॥ त्तियुं जे मनि एवां जे
नां दंत मणे सेवाने कस्यो एवो जे साक्षात् रूपोत्तम हुं ते मुने पां मे छे ॥ १३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ न्नक्त्याऽहमेक
याग्राह्यः श्रद्धयात्मा प्रियः सतां ॥ न्नक्तिः पुनाति मन्निष्ठा श्वपाकानपि संनवात् ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने संत जे
ते मने वाहालो एवो जे ते जे ते श्रद्धा ये करि ने हृदय थइ एवि जे मारि अनन्य न्नक्ति तेणे करि ने ग्रहण करवा जो ग्य छुं ॥ अने
मारे विषे छे निष्ठा जे नि एवि जे ते न्नक्त्ये जे ते जे जे जाति थकि थयो जे दोष ते थकि पण चां डाल जे ते मने पण पवित्र करे

सार

॥ ४४ ॥

छे ॥ १४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्रोक्तेन च क्रियांगेन च जतो माऽसकृन्मुनेः ॥ कामाहृदयान् संति सर्वे मयि हृदि स्थि-
 ते ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने मे कल्पो जे चक्रियोग ते एणे करि ने मुने वारं वार च जतो एवो जे नितेना हृदय ने वि-
 षे जे ते प्रत्यक्ष एवे हृदि स्थिते ते दुर्दिता हृदि स्थिते जे सर्वे हृदि स्थिते ते दाया पां मे छे ॥ १५ ॥ ॥ श्लोकः ॥
 चिद्य ते हृदय ग्रंथि स्थि अन्ते र्द संशयाः ॥ क्षीयंते चास्य कर्माणि मयि दृष्टेऽखि द्वात्मनि ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 सर्वे नो अंतर्ग्रामि एवो जे हुं जे ते देखाये स ते आमुनि जे तेनां कर्म जे ते क्षय पां मे छे ने सर्वे संशय जे ते च गवानना स्वरूप ने वि-
 षे नास्तिक च व ते जे ते छे दाया जाय छे ने हृदय नो ग्रंथि जे ते देहा चिमान ते जे ते छे दाया जाय छे ॥ १६ ॥ ॥ श्लोकः ॥
 तस्मान्मद्भक्तियुत्स्य योगिनो वै मदात्मनः ॥ न ज्ञानं न च वैराग्यं प्रायः श्रेयो न वेदिह ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 तेज कारण पणामाटे महात्म्ये सहित मारि चक्रिये जुक्त ने मारे विषे छे मन ते जे एवो जे आलोक ने विषे योगि ते ने केवल
 ज्ञान जे ते कल्याण ने करे एवुं बंधा होय नहि ने एकदा वैराग्य जे ते पण कल्याण ने छे एवो जे छे हि ॥ १७ ॥ ॥ श्लो-
 कौ ॥ ॥ यत्कर्म चिर्यत्तपसा ज्ञानवैराग्यतश्च यत् ॥ योगेन दानधर्मेण श्रेयो न्निर्वाह्यं हि ॥ १८ ॥ ॥ सर्व मद्भक्तियोगेन म-
 द्भक्तो स च तं जरा ॥ स्वर्गापवर्गमम कथंचिद्यदि वांचति ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने योगि रूप जे ते ने जे
 कर्म करि ने पं मवाजोग्य छे तथा तप ज्ञान वैराग्य ते मणे करि ने जे पं मवाजोग्य छे ॥ तथा योग दान धर्म ते मणे करि ने जे
 पां मवाजोग्य छे अने बिजां पण जे कल्याण नां साधन ते मणे करि ने जे पां मवाजोग्य छे ॥ ते सर्वे ने मारो चक्र जे ते सुखे मा-
 रि चक्र रूपी जे योग ते एणे करि ने पां मे छे ॥ अने स्वर्ग मोक्ष ने मारुंधाम ते मने प ग जो कोइ क प्रकारे करि ने छे छे तां मारा च-

विवेक
॥ ४५ ॥

विष्णोर्देवः रितेजपांमेछे ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ पंचरात्रे च क्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ स्वधर्मज्ञानेन नृणां
जुष्टांतु येऽच्युते ॥ अनन्यन्नक्तिसाध्वीवलकुर्युरेकांतिकाहिते ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अद्वैताख्येन देवे विषे
धर्मादिभिः साध्वीपुत्रि नक्तिजेतेकरवान् विद्धि जेमपतिव्रतारीजेतेपोतानापतिनेजमनक्रमवचनेकरिनेसेवेछेपण
विजा रूपनोविषेहेतस्वतिनयि ॥ तेमजेन्नक्तन्नगवाननोविषेजत्त धर्मज्ञाननेवैराग्यरूपजेपरं एदेव गे कएवि
जे एकन्नगवाननिज नक्ति तेनेकरेछे एवोजे नक्ततेजेतेन्नगवानना एकं तेंकन्नक्तकत्याछे ॥ २० ॥ ॥ श्लोकः ॥
सुरूपापियथानारीवस्त्रालंकारः ॥ नशोन्नते तथा न्नक्तिर्धर्मादिरहितानृत्याम् ॥ २१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ के
मजरुंदे छे एदे पुत्रि एजेनारीछे तेजेते पण जो वस्त्रने अलंकारेरहितछेतो जेमनयिशो न्नाते ते मधर्मज्ञाननेवैरा
ग्यतेमणे राहत एवि जेम निन्नक्ति तेजेतेनयिशो न्नाति ॥ २१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ देशकालस्वप्नावदेः कश्चिद्
षम्यसंभवे ॥ धर्मादेस्तिस्रो धत्तेतद्विद्यया ॥ २२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेदेशकालनेपोतानोजे
स्वप्नावएआदेकजेतेमनोपारेकविषयपणानो संभवसतेकेतां जरिसारादेश कालादेकनोजोगनहोयतारेधर्मज्ञा
ननेवैरागेरे ह्वा पुत्रि जे नक्ति तेन शपां मिजायछे के निपेछेतो जेमविजक्षिजेते ऊबकारो करिनेवादसामां तिरोधानथै
जायछे तेम ॥ २२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ युक्ताधर्मादिभिः साक्षात् कापिविघ्नैर्महापदि ॥ अचक्षानान्निभूतेष्वपि ॥
देवपुत्रि ॥ २३ ॥ ॥ इति विमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीरहजानंदस्वामिशिष्यबलरामदासः निनासरुगुणातातानं
दस्वाम्याज्ञया कृतेश्रीविवेकसारं नक्तिनिरूपणं नाम नवमं प्रकरणम् ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेधर्मज्ञाननेवैरागेस

सार

11 84 11

हितएलिदेदातेजेतेतोमहाआपत्कादनेविषेपणअचक्षएविथकिविघने करिनेक्यारेयनाशपांमतिनयिकेनिपेठे
 तेजेममोष्टोपर्वतजेतेवर्षातानेधारायेकारेनेखोदाह्वातोदष्टिदे ॥ २३ ॥ ॥ एविरित्येनिर्मलएवोजेएकांतिकध
 दिदाप्रवर्तावदापष्टीसह्यादंस्वातेदेदो शिष्यएवोजेबलरामदासमुनेतेणेसद्गुरुश्रीगुणातीतानंदस्वामि
 निआतायेकरिनेकस्थोजेआविवेकसारनामेग्रंथतेनेविषेभक्तिनिष्ठाकरुणुएनामेनवप्रकरणजेतेथयुं ॥ ९ ॥
 ॥ अथचौर्यपरंगनासंगानेषधविषयाःस्मृतयः ॥ ॥ तद्वदुर्वल्लि ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ब्रह्महत्यासुरापानंस्ते
 यंर्वगनागमः ॥ महान्तिपातकान्याहुःसंप्रयोगंचतैःसह ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेचोरिकरवितथापरस्त्रीनोसंग
 करणेदेदादेपेधनाजेश्लोकतेमनेअर्थेसहितहुंजेतेद्विखुंदुं ॥ तेमांपंचमहापापनेदांचोरिनेगुरुस्त्रीनोसंगतनेमनुजे
 तंकेहेछे ॥ जेब्राह्मणनिहत्याकरवितथासुरापानकरवुंतथाचोरिद्विद्विद्यापुष्ट्यादोःपष्टवोपुष्ट्यादोःनांजेतेछे ॥
 तेमनेधर्मशुद्ध्यादोःपष्टादोःपेजेते महापापएवानेकेहेछेनेतेचारमहापापनाकरणाजेमन्यतेमनिसंधाये
 सम्यक्प्रकारेमेक्षापराखवोतेनेपांचमुमाहापापकेहेछे केतांब्रह्महत्यासुरापानचोरिनेगुरुस्त्रीनोसंगएचारमहापाप
 नाक नाराजेमन्यतेमनोमनक्रमवचनेकारनेजेखरेखरोसंगकरवोतेनेपांचमहापापकेहेछे ॥ १ ॥ ॥ अमस्मृ
 तौच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अपहृत्यपस्यार्थदानंयत्तु यच्छाते ॥ सदातानरकंयातियस्यार्थस्तस्यतत्फलम् ॥ २ ॥
 ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवलिचोरनेदेष्टेजेतेयमस्तितेविषेकह्योछे ॥ जेजेरुपजेतेपारकुंधनचोरखाविनेददछे
 आपेछे ॥ तेदेष्टदोष्ट्यादोःरुपतेजेतेतो नरंकलोकजेतेनेपंमेछे ॥ अनेतेपारकुंधनचोरिसावेनेजेदानकरं

विवेक
॥ ४६ ॥

तेदाननुजेफलतेतो जेनुधनजेतेनेनेथायछे ॥ २ ॥ ॥ गौतमेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ तृणं वायदिवाकाष्ठं पुष्पं
वायदिवाफलम् ॥ अनापृच्छन् हि गृह्णानो हस्तं च्छेदयति ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने गौतमः नित्ये तो तृणादि
कनिचोरिनुपणहस्तकापवारूपप्रायश्चित्तकत्थुंछे जे मनुष्यतेनाधणिनेन पुछतो थको जो तृण जे तेने ग्रहण करेछे तथा
जो काष्ठ जे तेने ग्रहण करेछे तथा जो पुष्प जे तेने ग्रहण करेछे तथा जो फल जे तेने ग्रहण करेछे तो ते पुछ्या विना तृणादिकने
खेनारो मनुष्य जे ते पोताना हस्त जे छेदवापण तेने योग्य थायछे ॥ केतां तृणकाष्ठपुष्पने फलते मनोपण जे चोरनारो तेना
हाथकापवा एदंडकत्थोछे ॥ ३ ॥ ॥ श्रीशंकरेण चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ अरण्यं विजनेन्यस्तं परस्वंहस्यते
दा ॥ मनसापि न गृह्णति तेनराः स्वर्गं मेनः ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने शंकराचार्य जे ते मणे पण कत्थुंछे जे नथिको
इजन जेने विषे ए जे अरण्य एदंडे विषे एदंडुं जे पारुधन देखायछे ॥ तो ते धनने मने कारेने पण जे मनुष्यनथिग्रह
ण करता ते मनुष्य जे ते स्वर्गलोकेने पां मनारा थायछे ॥ ४ ॥ ॥ विदुरनीतौच ॥ ॥ श्लोकः ॥ हरणं च परस्वानं
पदाराजं मे मर्शनम् ॥ सुहृदां च परित्यागस्त्वयो दोषः क्षयावहाः ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने विदुरनीतिने विषे विदुर
जीये पण कत्थुंछे ॥ एक पारकु जे धन तेने चोरि लेवुं अथवा यक्ष करिने हरि लेवुं ने थि जो परस्त्रीनां संग करवने त्रिजो पोता
नाहितकारे एदंडा एदंडा एत्र एयदे एदंडे एदंडा एरदा कार्त्तिशोभन एदंडे क गुणने नाश पमाडे एवाछे ॥ ५ ॥ ॥ म
हाभारते व्यञ्जिचारनिषेधश्लोकः ॥ ॥ श्लोकः ॥ परदारान गंतव्याः सर्ववर्णेषु कर्हिचित् ॥ न हीदृशमना युष्यं सं
किंच नावेद्यते ॥ यादृशं पुरुषस्येह परदारोपसेवनं ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने महाभारतने वीषे व्यञ्जिचारनो निषे

सार

॥ ४६ ॥

धजेतेकत्योछे जेहएरणनेविषेव्यारेपणपरस्त्रीनोसंगनकरवांशाम देतोआलोकनेविषेपरजादासंपादयेजेपापते
 जेपुरुषनाआवरदानेघटाडीनांखेछे तेवुंभीजुंकोइपापनथि घटाडतुकेतांपरस्त्रीसंगनोकरनारोजेपुरुषतेचोराशि
 साखजात्यनीयोनिमं ज्यांज्यांजन्मनेधरेछे त्यांत्यांजनमिनेतत्कादमरिजायछे नेकेवलमातानाउदरनांरहितेव्याप
 रकष्टनेपांमेछे पणएनिअवरदातोकाईपणपुरिथार्तीनथी॥६॥ ॥श्लोकः॥ ॥यावंतोरोमकूपाःस्युःस्त्रीणांगा
 त्रेषुनिर्मिताः॥तावद्वर्षस्तस्मिन्नेनरकंपर्युपासते॥७॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेस्त्रीनादेहनेविषेजंटलांरुवाडांनांछिद्र
 निरम्याछे तेएकएकछिद्रप्रत्येएकएकहजारवरसपरजंततेपरस्त्रीसंगनेकरनारोपुरुषजेतेनरकनेजोगवेछे ॥७॥ ॥
 श्लोकः॥ ॥परदारेषुयेमृदाश्चक्षुर्दुष्टंप्रयुजते॥तेनदुष्टस्वप्नावेनजात्यंधास्तेन्रवन्तिहि॥८॥ ॥अर्थः॥ ॥अ
 नेजेस्वपुरुषजेतेपरस्त्रीनेविषेदुष्टस्वप्नावेजुक्तजेनेत्रतेनेजोडेछे॥केतांकामप्नावनिदुष्टेदुष्टिपरस्त्रीनेजुवेछेनेपछे
 तेदुष्टस्वप्नावेकरिनेजोनारापुरुषजंतेजेजेयोनिनेविषेजन्मछे तेजन्मतांवांतजआंधसाथायछे॥८॥ ॥श्लोकः॥
 मनसापिप्रदुष्टेनयेपश्यंतिपरस्त्रियम्॥रोगार्तास्तेन्रवन्तीहनरादुष्कृतकारिणः॥९॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेजेपुरुषजेते
 अतिशोकामप्नावेजुक्तजेमनतेणेकरिनेपरस्त्रीनेजुवेछे ॥ एवादुष्टकर्मनाकरनारोजेपुरुषतेजेनेमरिनेजेजेयोनिने
 पांमेछेत्यांत्यांनिरंतरअनेदुष्टकारोपेदुष्टिदीडायछे ॥ एविरित्येपरस्त्रीसंगनुंनेपरस्त्रीनेकामप्नावे जोवानुंमोट
 पापछे माटेएवास्वप्नावनांसर्वप्रकारेत्यागकरवां॥९॥ ॥मनुस्मृतौच॥ ॥श्लोकः॥ ॥व्यञ्जिचारातुन्रतुःस्त्रीलो
 कंप्राप्नांतिनिंयतां॥शृगालयोनिमाप्नोतिपापरोगैश्चपीड्यते॥१०॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेव्यञ्जिचारादुष्टेवधमनुस्मृति

विवेक
॥४७॥

नेविषेपणकृत्यांछे॥ जेस्त्रीजेतेपोतानापतिनेमुकिनेपरपुरुषनोसंगकरेछेतेस्त्रीजेतेआलोकनेविषेनिंदाकरवाजोग्यप
णानेप'मेछेनेमरिनेशियालनिजानिनेपामेछेनेपापरूपजेअनेकप्रकारनारोगतेणेकरिनेबहुंपीडानेप'मेछेमाटेस्त्रीने
परपुरुषनोसंगकरियनकरवो॥१०॥ ॥ तथादेवसस्मृतौ॥ ॥श्लोकः॥ ॥याकामेनान्य'रुषंयोषान्निसरतिक्वचि
त्॥ राखरीसमजन्मानिनिरयांत'तिरुग्भवत्॥११॥ ॥ अर्थः॥ ॥अनेतेमजदेवसऋषिनिस्मृतिनेविषेकृत्यांछे॥ जे
स्त्रीजेतेकामेकरिनेजोएकवारपणपरपुरुषनोसंगकरेछे तोतेस्त्रीजेतेमरिनेघणाकवरससुधीतोनरकनेजोगवेछेनेन
रकनेज'प'एछे'तजन्मसुधितोअतिशेरोगवालिगधेडीथायछे॥ एविरित्येस्त्रीनेपरपुरुषनासंग' मोटुपापछे मा
टेस्त्रीनेपर'रुषनोसंगनोसर्वप्रकारत्यागकरवो॥११॥ ॥ पंचमेपरीक्षितंप्रतिशुकदेववचनम्॥ ॥ गद्यश्लोकः॥
यस्त्विहवाऽगम्यां स्त्रियमगम्यंवापुरुषंयोषिदन्निगच्छतिताव'त्रकशयाताडयंतस्तिग्मयासूर्म्या'लोहमय्यापुरुषमा
सिगयंतिस्त्रियंच'रुषमय्यासूर्म्या॥१२॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अनेजागवतनापंचमस्कंधनेविषेपरीक्षित'जाप्रत्ये
शुकदेवजानुवचनछे॥ हेराजापरीक्षितआलोकनेविषेजेपुरुषजेतेपरस्त्रीनासंगनेकरेछेअथवाजेस्त्रीजेतेपर'रुषना
संगनेकरेछे तेपुरुषनेनेस्त्रिनेजमनादूतजेतेकोरडेकरिनेमारताथकाजमपुरीनेविषेलेइजइनेअग्निyeकरिनेतपाविने
रातिचोसकरिएवीजेसोटा'निस्त्रीनि'तितेसंधायेतेपुरुषनेआलिगनकरावेछे तथाअग्निyeक'तपाविनेरातिचोसक
रिएविज'लो'आदे'पु'आदि'पू'ति'दे'आ'ए'तारे'दे'आ'लिगनकरावेछे एविरित्येपुरुषनेस्त्रीएथेयनेव्यन्निचारनुमोटुपापछे
नेतेपाप'महादुःखरूपफसछे तेमोटु'रुषनेनेस्त्रानेव्यन्निचारनकरवोएसर्वशास्त्रनोसिद्धांतछे॥१२॥ ॥ वासुदेवमा

सार

॥४७॥

हृत्प्रेषोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ कामन्नावेननेक्षेतपरयोपांतुकार्हेचित् ॥ श्राद्धपर्वव्रताहादौ नोपेयाच्च स्वयं षितम् ॥ १३
अर्थः ॥ ॥ अनेवस्त्रिवासुदेवमाहात्म्यनेविषेतोपोतानिखिनासंगनोपणसंकोचकत्योछे ॥ जेधर्मवाद्यो रूषजेतेपार
किस्त्रियुंजेतेमनेतोकांमन्नावेकरिनेक्यारेयनजुवे ॥ अनेश्राद्धपर्वनेएकादस्यादिकव्रतनाजेदिवसतेमनेविषेतोपोता
निखिनोपणसंपन्नये ॥ १३ ॥ ॥ धर्मसंग्रहेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नगायेत्सहनारीर्जिनस्वपेन्नाध्वनिब्रजेत् ॥ ता
न्यः कथानशृणुयाच्छ्रावयेत्तानचैकदाः ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेधर्मसंग्रहनेविषेतोपुरूपनेस्त्रीयुंसंधाथेगानंआ
दिकक्रियाकरवानिषणनाकाहरे जेपुरुषजेतेबायुसंधाथेगानंनकरेनेसहजन्नावेकरिनेपणस्त्रियुंजेगोसुवंनहिनेमा
ग्नेविषेजेगोआलेपयनहि ॥ अनेतेस्त्रीयुंथकिञ्जगवाननीकथावार्त्तानिसंज्ञनेनेएकलीएविजेस्त्रियुतेमनेजगवान
निकथावार्त्ताजेतेनेनरं चलावेकेतां पुरुषविनाएकलिस्त्रीनिजसन्नावेठिहोयत्यां पुरुषजेतेजगवाननिकथावार्त्ताकरे
नहि ॥ १४ ॥ ॥ सममेव ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नन्वग्निः प्रमदानामघृतकुंजमयः पुमान् ॥ रुतामपिरहोजत्यादन्यदाया
वदर्थकम् ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेजागवतनारमस्कंधनेविषेतोपोतानिदिकरिसंधाथेपणएकांतमारिवानिना
कहिछे ॥ जेअनेतेदिश्रेप्रसिद्धअग्निछेने पुरुषजेतोपनायारूपछे ॥ माटेपुरुषजेतेएकांतनेविषेतोपोतानिदिकरिजेते
नोपणत्यागकरेकेतां एकांतेतोपोतानिदिकरिपासेपणनउजोरहे ॥ अट्टेएवंगे। ऐटा। टो। छे टकीवारअवश्यप्रयोजनहो
यतेटाखेवारउजंरहे ॥ १५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मात्रास्वसादु ह्याद्या वि विकासनो भवेत् ॥ यस्तवानिन्द्र ग्राप्सो वि
द्वांसमपि कर्षति ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेविद्वानएवोजेपुरुषजेतेपणपोतानिमाबोननेदिकरितेसंधाथेएकांतने

विवेक
॥ ४८॥

विप्रेच्छासनजनेन एवांनथाय ॥ कर्मजेवद्वानएवोजेइंद्रियोनांसहते जेतज्ञानिरूपनेपण विषयप्रत्यतां णिजाय
छे ॥ १६ ॥ ॥ हारितस्मृतौ च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ परस्त्रियाश्रवसांतं यदि स्पृशेच्च कामतः ॥ ब्रह्महत्यासम्पापं निः
कात्यायनो ब्रवीत् ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वखि हारितस्मृतिने विषे तां परस्त्रियें पुरुषुं जे वस्ते तेने छे इहे अज्ञानांपण दो
पकट्यो छे ॥ जे पारकि जे स्त्री तेना पैरेखा वस्ते नां जे छे दो तेने जे पुरुष का आवे करि ने जां छासे छे तो ते पुरुष ने ब्रह्मा क
स्या तुल्य पाप जेत थाय छे ए म कात्यायन मुनि जेत के हेता है ॥ १७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यावंति तस्य सूत्राणि तावद्
र्षश्चादेव ॥ अंतं स नरकं वा संप्रकराति नराधमः ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने जे दसा ते वस्ते नांदारा छे ते दसा शो
वर्ष पर्यंत नरने मध्ये अधम एवां ते पुरुष जेत मरि ने नरक ने विषे निवास करे छे ॥ १८ ॥ ॥ कपिल गीतायांचोक्तम् ॥
श्लोकः ॥ ॥ तत्त्वज्ञानं प्रष्टुं प्रेषुको न संक्षिप्तधीः पुमान् ॥ अपि नारायणं स्तुतं योऽपि नमस्येह मायया ॥ १९ ॥ ॥ अ
र्थः ॥ ॥ अने कपिल गीताने विषे तो स्त्री रूपी जे माया ते सर्वे नी बुद्धि ने मोह पमांडे ए विछे ए म कथ्युं छे ॥ हे मात स्त्री ना रूप ने जो
इने ब्रह्मानी बुद्धि ते मोहने पां मिगई तां ते ब्रह्मना स जे ला जे शिव रूपा रिच्या ॥ दक अने ते मरि च्या दि क ना सर जे ला जे कस्य
पआदि वक्ते ए ए ए ए ॥ ए ए ए ए ए ए ए ए जे देव मनुष्य आदि क सर्वे तेने विषे एक नारायण ऋषि विना धि जां एवां कियों पुरु
ष छे जे जे नि स्त्री रूप माया ये करि ने बुद्धि खंडित न थाय के तां एक नारायण ऋषि विना धि जा शिव ब्रह्मा आदि क सर्वे नी बुद्धि
जे ते स्त्री ना स्वरूप ने जो इने मोहने पां मे छे ने एक नारायण ऋषि नी ज बुद्धि मोहन थि पां मति ॥ १९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ बलं
मे पश्य मायायाः स्वां मय्याजयिनो दिशाम् ॥ या करोति पदाक्रांतान भ्राविजं ज्ञेयं केवलम् ॥ २० ॥ ॥ इति विमर्शकां

सार

1120

तधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यवलरामदासमुनिनासदुरुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याज्ञयाकृतं श्रीविवेकसारे
चौर्यपरांगनासंगनिषेधनिरूपणं नाम दशमं प्रकरणम् ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हेमातस्त्रीरूपजेमारिमायातेनायलने
तोतमेजुवोजेस्त्रीरूपमायाजेतेदशदिशानेजीतिनेवशकरनारा जेपुरुवरवाययातिदशरथनेरावणआदिकमोटाशूर
विराजातेमनेपणकेवलभ्रुकुटिनेविलासेनृत्तिज्जलप्रादेप्रादुदेकरिनेकचरिनांस्याएवानेकरेछे ॥ कंतां एवमर्थ
नेपणपगेकरिनेकचरेएवुंस्त्रीरूपमायानुबलछे माटे रूपमात्रनेपरस्त्रीनांसंगकरवानहिनेपोतानिस्त्रीजेतेनोपणउत्स
वनादिवसेतथापुरणमासिअमावास्यादिकपर्वनेविषेतथाएकादशिआदिकव्रतनेदीवसेत्यागराखवानेस्त्रीयुनेविषे
आरेएहेएहेएधेधेधावुंनहिएसर्वशास्त्रनोसिद्धांतछे ॥ २० ॥ ॥ एविरित्येनिर्मलएवांजेएकं तिकधर्मतेनाप्रवर्त्ताव
नाराएवाजे श्रीसहजानंदस्वामितेमनोशिष्यएवांजेहुंवलरामदासनामेमुनेतेणेसरुश्रीगुणातीतानंदस्वामीतेम
निआज्ञायेकरिनेकस्योएवांजेआविवेकसारनामेग्रंथतेनेविषे चोरितेपरस्त्रिनांसंगतं मनानिषेधनुनिरूपणकर्युं
नामेदश-प्रकरणजंतययुं ॥ १० ॥ ॥ अथप्राणिमात्रहिंसानिषेधनामिषाशननिषेधनविषयाः तयः ॥ तत्रचारतद
वाअतिमहर्षिवचनः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ बीजैर्यज्ञेषु यष्ट्यमितिर्वैदिकी श्रुतिः ॥ अजसंज्ञानिर्बाजानिच्छागंनोहंतु
मर्हथ ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेको जीवप्राणिनादिहिंसानकरावैतयामं सन्नक्षणनकरवुंतेनाप्रतिपादनकरनारा
जेसंज्ञातेमनेअर्येसहितहुंजेतेसिखुछुं तेमांचारतनंविषेदेवताप्रत्येमहर्षि-वचनछे ॥ हेदेवोयज्ञोविधेधान्यनावी
जेकरितेतेप्राणीप्राणि रित्येवेदनिश्रुतिजेतेछे ॥ अनेअजकारनेयज्ञनेविषेहोमकरवोएमजेवेदमांकत्युंछेतेअजएवे

विवेक
॥४९॥

नामेजेनउगेएवांजेधान्यनांबीजतेनेजाणवांपणअजशब्देकरिनेयज्ञनेविषेहोमवानेअर्थेवपरामारवानेतमेजोग्य
नथिअनेहंदवांजेयज्ञरूपधर्मनेविषेवकराआदिकपशुनोवधथायएधर्मसाधुपुरुषनोनथि॥१॥ ॥वायुमत्स्यपुरा
णयोर्देवेंद्रप्रतिमहर्षिवचनम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥गण्डोपाख्यानैःसुरश्रेष्ठयेषुहिंसानविद्यते॥त्रिवर्षपरमंकाशमुषितैरप्ररो
हिन्निः॥२॥ ॥अर्थः॥ ॥वायुपुराणतथामच्छपुराणनेविष्णुहोममहर्षिवचनछेजेदेवतानेविषेअष्टएवाहेइंद्रअ
एयवरसपरजंतरहिनेजुनांथयानेवावियेतोउगेनहिएवांजेधान्यनांबीजतेमेकरिने यज्ञकरवोकेमजेएवाधान्यनेवि
षेहोम॥३॥ अनेएविरित्येउगेएवेधान्यकरिनेपणयज्ञनोनिषेधकर्यांतोपशुमारनेतोयज्ञथायजकेम मांटेअहिंसा
मययज्ञकरवोएजवेदनोमतछे॥२॥ ॥श्रीमद्भागवतचतुर्थस्कंधेप्राचीनबर्हिषंप्रतिनारदवचनम्॥ ॥श्लोकः॥
ओजोप्रजातेराजन्पशून्पश्यत्वयाऽध्वरे॥संज्ञापितान्जीवसंधान्निर्घृणेनसहस्रशः॥३॥ ॥अर्थः॥ ॥श्रीमद्भा
गवतनाचतुर्थस्कंधनेविषेप्राचीनबर्हिषंप्रतिनारदजीनुवचनछे हेप्रजन्तापतिहेआखीदायाहेआखीदायाहेहिंसा
वोजेतेतुंतेणयज्ञनेविषेमास्या जेहजारोपशुतथातुंतेणयज्ञनेविषेमास्याएवाजेधिजाकेटक्षीकजात्यनाजावनास
हतेमनेतुंजेतेजो॥३॥ ॥श्लोकः॥ ॥एतेत्वांसंप्रतीक्षंतेस्मरंतोवैशसंतव॥संपरेतमयःकूटैश्छिदंत्युत्थितमन्यवः॥४॥
अर्थः॥ ॥अनेयज्ञनेविषेतेमास्याएवाजेपशुतथाजिवनारहतेजेतेतारुवेरनेसंभारताथकाता॥ बाटजेनेवेठाछे
अनेमांटेहोआखीदायाकरिनेपरलोकेनेपांम्योएवाजेतुंतेतुंनेदेखिनेउतपन्नथयोछे अतिशेकोधतेजेमनेएवाजेपशुत
थाजावनासहतेजेतेलोप्रदेहोवांटेवदिदुजेछेहो॥४॥ ॥श्लोकः॥ ॥तंयत्पशवोऽनेनसंज्ञमायेऽद्रयासुना॥कु

सार

॥४९॥

ठारैभिच्छिदुःकुडाःस्मरंतोऽमीवमस्यतत् ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हे प्राचीन बर्हि राजा तारिपेठे पशुनिहिंसाये जुक्त जे प
 ते मोकर नारो नेद साये सहेत एवो जे ए पुरंजन नामे राजा ते ए यज्ञने विषे मास्या एवा जे पशु ते जे ते ए रंजन राजा नावे र
 ने संचार ताथ वृद्धे को धे जुक्त थका को वाढे करिने ते पुरंजन राजा ने छे दता हवा ते माटे यज्ञने विषे पण जो पशु नाहिंसा करे
 तो दुःख रूप फलने जोगवे अने यज्ञने विषे पण जो पशु नाहिंसा करीतो पोताने अर्थ तो कोई रित्ये कोई जीवनी हिंसा न
 ज करवी ए सर्व रक्षा दोहो छे ॥ ५ ॥ ॥ नारद पंचरत्न चनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ १ ॥ तिर्वदति वे श्वस्य जननी
 वाहंत सद ॥ कस्यापि द्रोहो ह्यद्विष्टो न्युतत्य ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वल्लिनारद पंचरात्रनु वचन छे प्र
 नुक्ते तां समर्थने परम दयालु ॥ ति एवा जे श्री पुरुषोत्तम नारायण तेना प्रतिपादन ने करतो एवी जे १ तिते जे ते माता निपेठे
 निरंतर विनाहित ने जकहे छे पण कोई जावना द्रोह ने उपजावे ए जे वचन तेने श्रुति जे तेन थिके ती माटे वेदने विषे हिंसा
 मय यनुं प्रतिपादन नथी ॥ ६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नतच्छास्त्रं यच्छास्त्रं वत्ति हिंसा मनर्थदाम् ॥ यतो न्न वतिसं
 सारः सर्वानर्थपरंपरः ॥ ७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने अनर्थने पमाडे ए विजे हिंसा तेने जे शास्त्र के हनु होय के तां जीव हिंसा
 नु प्रतिपादन करतु होय एवं जे शास्त्र तेने तो शास्त्र जन मान् शा माटे तां समग्र दुःख निछे परं ए वाक्तां निरं प्रामिजे नावे
 पे ए बो संसार जे चोरा शिक्षा खजातिने विषे वारं वार जन्म मृत्यु नो प्रवाह ते जे ते जीवनी हिंसा थकि थाय छे ए विरित्ये म
 हा दुःख रूप फल निपमाडनारि जे हिंसा तेनुं जे शास्त्र प्रतिपादन करतु होय तेने तो शास्त्र जन मान् वुं ॥ ७ ॥ ॥ नारदे जी
 प्व वचन ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सर्वकर्मस्व हिंसां वै धर्मात्मा मर्यवीत् ॥ काना कर्मादि हिंसां निपादयेत् प्रांशुन

विवेक
॥ ५० ॥

राः ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने चारतने विषे जीष्मपितानुवचनछे जे धर्मरूपछे आत्मा जे नो एजा जे मनुते सर्वकर्म
ने विषे अहिंसा जे तेने जे हेताहवा ॥ केंतां कोईकर्मनो विषे कोई ॥ मात्रनिहिंसा तो क्यारेय करवि नहि एमधर्म
मूर्ति एवा जे मनुते के हेताहवा ॥ तारेय जने विषे यज्ञना करनारा पशु ने के ममारेंछे एमके हेताहो तो त्यांक दुंदुं जे यज्ञने मि
षे करिने मां सनाखान ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ तस्मात्त्वमणतः कार्यो धर्मः सूक्ष्मो विजानता ॥ अहिंसा सर्वभूतैर्न्यो धर्मो न्यो
ज्यायसीमता ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ ते कारणमाटे विशेषे करिने सर्व शास्त्रना सिद्धं दृष्टे एनारां जे रूपते ए सर्व
शास्त्रना प्रमाण थकि अहिंसारूप जे सूक्ष्म धर्म ते जे ते करवो ॥ केम जे सर्वे भूतनि जे अहिंसा ते सर्व धर्म थकि श्रेष्ठ मानिछे ॥
केंतां कोई जीव प्राणिमात्र निहिंसान करविते जे सर्व धर्म शास्त्रना करनारा जे मोटा कृपिते मणे सर्व धर्म करतां मोटा धर्म
मां न्योछे ॥ ९ ॥ ॥ वृद्धपराशरेणोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यस्तु प्राणिवधं कृत्वा पितृन्मांसेन तर्पयेत् ॥ सोऽविद्वांश्चंदनं
दग्ध्वा कुर्यादंगारक्षेपनम् ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वृद्ध एवा जे पराशर मुनि ते मणे केंतां जे पुरुष प्राणि निहिंसा करिने
॥ ते ते मने मांसे करिने तप्त करेछे ॥ ते रूप जे ते तो मूर्ख थको सारुमुगंधिमान जे चंदन तेने बाळिने ते निराख जे तेनु
पोताने शरीरे खेपन करेछे ते सारु थने विषे तथा श्राद्धना विषे को जीव नि क्यारेय हिंसा न करवि एरित्ये सर्व शास्त्रना सि
द्धांत छे ॥ १० ॥ ॥ महाचारते युधिष्ठिरं प्रति जीष्मवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्राक्षिता न्युक्षितं मांसं तथा ब्राह्मणकाम्य
या ॥ निर्दोषं सर्वथा मांसं दृष्ट्वा न चूपता ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे मांस न क्षणनानिषेधना श्लोक ते मने अर्थे सहित लिखुं

सार

॥ ५० ॥

द्युतेमां चारतने विषेयुधिष्ठिरराजाप्रत्ये जीष्मपितानुवचनछे ॥ हेराजायुधिष्ठिरदेवताने निवेदन कस्युंतथा पितरने नि
वेदन कस्युं एवुं जे मांस तेना नक्षत्राण ने विषे पण दोष छे तथा ब्राह्मण नि आज्ञाये करि ने जे मांस नु नक्षत्राण करवुं तेने विषे पण
दोष छे ॥ पण कोई प्रकारे म' सजे तेनि दीपन थिते माटे मांस नु नक्षत्राण क्या रे यन करवुं ॥ ११ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यो यजेताश्व
मेधेन मासि मासियत व्रतः ॥ वर्जयेन्मधुमांसंच रममेतद्युधिष्ठिर ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ हेराजायुधिष्ठिर एक ते नियमे
कपोतानावर्णाश्रमना धर्मने पास्तोसतो महिना महिना ने विषे अश्व मेध यज्ञे करि मेय जे छे ने एक तो मघ मांस नो त्या
ग करे छे एबे जलाने तुल्य पुन्य थाय छे एवुं जाणि ने मांस नक्षत्राण नो त्याग करवो ॥ १२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ समर्षयोवाप्त
स्विह्य स्तथै ॥ ॥ पाः ॥ अमांस नक्षत्राण राज्ञश् संति मनापिणः ॥ १३ ॥ ॥ अर्थः ॥ हेराज-आहंसा-
रुडियुद्धि जेमनि एवाजे वसिष्ठ आदिक सम ऋषितथार्थ नाकिरण ने पिना राने सूर्य नामंडल ने विषेर त्या एवाजे साठ्य
हजार वाप्त स्विह्य नामे ऋषि ए सर्वे जे ते मांस नक्षत्राण करवुं तेने स्वांणे छे ने मांस नक्षत्राण करवुं तेनी निंद छे ने दां
स नक्षत्राण न करवुं ॥ १३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पूर्व मनसा त्यक्त्वा तथावाचा च कर्मणा ॥ न नक्षत्राया ते यो म' सं त्रिविधं स वि
मुच्यते ॥ १४ ॥ ॥ अर्थः ॥ हेराज-छे रुष प्रथमतो मने करि ने मांस नक्षत्राण न करवो ॥ ए-
करे ने देहे ह करि ने मांस नो त्याग करे ए-
ने क प्रकार ना संसार ना कष्ट कि मुकाय छे ने परम सुख ने पां मे छे ते माटे मांस नक्षत्राण न करवुं ॥ १४ ॥ ॥ श्लोकः ॥
नहि मांसं तृणात्काष्ठादुपद्वाद्वापि जायते ॥ जंतुघाताद्भवेन्मांसं तस्मादोषोऽस्ति नक्षत्रे ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ हे

विवेक
॥५१॥

राजन्मांसजंतंतरणायकिनथि थातुंतथाकाष्टयकिनथिथातुतथापाशाणथकिनथिथातुंमांसतोजंतुनाघातथकि
जथायछे तेमाटेमांसन्नक्षणनेविषेमोढोदोषछे ॥ १५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ऋषिभिःसंशयंष्टोवसुश्वेदिपतिः
पुरा ॥ अन्नक्षयमपिमांसंसप्राहन्नचमितिप्रजो ॥ १६ ॥ आकाशात्पतितःसद्योज्ज्वलसन्पतितस्तदा ॥ एतदेवपुनश्चो
क्ताविवेशधरणीतलम् ॥ १७ ॥ ॥ अर्थो ॥ ॥ हेसमर्थएवाराजायुधिष्ठिरपूर्वविश्वजितनामेइंद्रययातेणे
पशुनिहिंसायेकएवायज्ञकरवानोआरंभकस्थो पछेमोटाऋषिजेतेफरताफरतातेयज्ञनेविषेआव्यातारेतेऋषिये
इंद्रादिकदेवनेकत्युं जोहंराष्ट्रेकयज्ञकरवा॥नेतोवेदनेविषेनापडिछेमोटेतमेदेवताथईनेजेआहिंसामयजज्ञकरि
नेमांसन्नक्षणकराछोतेकर्मतमनेघटतुंनथिएविरित्येतेऋषिनेदेवतदेष्टाणो कवादविवादथयां तेसमयमांचेदिदेश
नोपातिरज्ज्वाह्वाह्वाह्वा सुनामेमहधर्मवालोतेत्यांआवतोहो तेनेतेऋषियेएसंशयछोतारेतेवसुराजायेद्रमेप
क्षपातेकरानेकरुं जेवेदमाहिंसामयजज्ञकरनेमांसन्नक्षणकरवानुकत्युंछे ॥ एवंजेपक्षपातनुअसत्यवचनतेने
तेवराजाथोदयोएतस्मैतत्काक्षआकाशयकिपृथ्वीनेविषेपडतोहवो तारेवक्षीतेऋषियेतेवसुराजानेकत्युंजेतुंसा
बोदयतारेपाछोतेराजातोप्रथमनिपेठेजथोसतोहवोपछे तोपृथ्वीफाटितेपातलमांप्रवेशकरतोहवोनेतेवराजा
महाकष्टनेपांमतोहवो ॥ एविरित्येकेवलमांसखाधानुवचनकत्युंतेणेकरिनेपणएवदुपापसागुतारेजेमांसखायनेते
नेपापसागेतेमांतिशुंकेवुंतेमांसखानारानेतोनिश्चेजमांतुंपापसागेमाटेकोईप्रकारेमांसन्नक्षणनकरवुं ॥ १६ ॥ ॥
॥ १७ ॥ ॥ धर्मोपदेशोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ आर्द्रावक्ष्मास्तथाऽऽढक्यो नृशःस्युर्ययनिस्तुषाः ॥ पुंभिःस्त्री

सार

॥५१॥

चिन्नक्षयास्तेसूक्ष्मजीवांसंज्ञवात् ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेधर्मोपदेशनेविषेतोमांसंक्षयणनोदोषछेमाटे
 वालाआदिकनिजेक्षीक्षिफलीयोतेनेफोड्याविनाबाफिखाधानिनाकहिछे जेक्षिखिएविवादनपापद्वियोतथातुवेर
 निफलियोतेजेतेजोफोड्याविनाछोडांयेसहितबाफेक्षीहोयतोतेपुरुषतथास्त्रियुंतेमणेनराखिछेतेयोनेविषे
 छिणाग्वाजेजीवतेमनोसंज्ञवछेकेतांतेफलियोनिमांहिइयेह्योहोयतेपणनेक्षिबफायछे माटेतेफालेयोमांपणमां
 संक्षयणनोसंबंधआव्योमाटेनस्वादि ॥ १८ ॥ ॥ त्पंतरेचागाक्षितजलपानेयुक्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ म
 त्स्यग्रास्ययत्प्राणान् ॥ अन्यंतरेन्नवेत् ॥ एकाहेतस्मिन्नेयंत्वं योजसंपिबेत् ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अ
 नेस्मृत्यंतरनेविषेतोगाड्याविनानुजलपियेतोछिणाजंतुपिधामांआवे माटेगाड्याविनाजलनपिवुनेगाक्षिनेपिवुंए
 मकथ्युंछे ॥ जेमांछलांनोजेमारांनारोतेनेछोमहिनानिमहिदिकोराजेटलुंपापथायछेतेनिबरोबस्थजेमनुष्यगाड्या
 विना जलजेतेनेपियेछेतेनेएकदिवसनेविषेथायछेएमजंणं माटेगाड्यविनाजलपानकरवुंनहि ॥ १९ ॥ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ अतजलपानेहिमांसंक्षयणसंज्ञवात् ॥ पुराणदोषइत्युक्तःपयंतद्राक्षितंजलम् ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥
 अनेगाड्याविनानुंजेजलतेनुजेपानकरवुंतेनेविषेनिश्वेमांसंक्षयणनोसंज्ञवथायछे ॥ माटेमांसंक्षयणकरेनेजेठसु
 पापदागेएटलुंजेगाड्याविनानुजलपियेतेनेपापथायछेएप्रकारेपुराणनेविषेदोषेजेतेकथ्योछे तेकारणपणामाटेगा
 ड्येदुपाणिजेतेपिवु ॥ २० ॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ अगाक्षितंचपानीयंदुग्धंक्षवणयुक्तया ॥ गोछागीमहिषीदु
 ग्धादन्यदुग्धादिकंचयत् ॥ २१ ॥ तत्सर्वमामिषंप्रोक्तंमांसंचप्राणिसंज्ञवम् ॥ एतत्सर्वंसदाप्राज्ञैश्चातुर्मास्येविशेषतः

विवेक
॥५२॥

॥२२॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेगाय्याविद्यादुष्टेणेतथादुधतथास्रवणेजुक्तएवुंजेदुध ॥ तथागायबकरिनेजेंस
नुजेदुधदहितेविनाविजुजेदुधआदेकतेसर्वेजेतेमंसकच्छेनेप्राणित्थकिछेसंजवजेनोएवुमांसजेतेकच्छे माटे
एसर्वेजेतेढायाएवाजेमनुष्यतेमणेसर्वकायनेविषेवर्जवुंनचोमासानेविषेतोविशेषपणेकरिनेवरजवुं ॥ २१ ॥ ॥
॥२२॥ ॥मनुस्मृतौचोक्तम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥अनुमंताविशसितानिहंताक्रयविक्रयी॥संस्कर्ताचोपहर्ताचिखा
दकश्चेतिघातकः॥ २३॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेदुष्टादिविषेकल्युंजेएकतोविजाकोईकनेजीवनीहिंसाकरवा
निआज्ञानोकरनारोनेविजोकापनारोनेत्रिजोमारनारोनेचोथोमांसनेवेचाथुंदाविनेविजानेवेचाथुआपनारोनेपां
चमोमांसनेरांधनारो नेछठोमांसनेउपाडीलावनारो नेसातमोखानारोएजेसातप्रकारनाएरुषतेसर्वेजंतुनामारना
राजछेमाटेमांसखावुंनहि॥ २३॥ ॥श्लोकः॥ ॥नाऽकृत्वाप्राणिनांहिंसांमांसमुत्पद्यतेकचित् ॥ नचप्राणिव
धःस्वर्ग्यस्तस्मान्मांसंनञक्षयेत्॥ २४॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेप्राणिनिहिंसाकर्याविनामांसजेतेक्यारेपणउत्पन्नथाथुंन
थिप्राणिनिहिंसाकेद्वारेजमांसथायछेअनेप्राणिनोजेवधतेजेतेक्यारेपणस्वर्गनोपमानारोनेथिथातोप्राणिनो
वधतो नरकनेपमाडनारोयायछेमाटेमांसनुंनक्षणनकरवुं॥ २४॥ ॥एकादशेचोक्तं॥ ॥श्लोकः॥ ॥लोकेव्यवा
यामिषमद्यसेवानित्यास्तुजंतोर्नहितत्रचोदना॥व्यवस्थितिस्तेषुविवाहयज्ञसुराग्रहैरासुनिवृत्तिरिष्टा॥ २५॥ ॥अर्थः
अनेएकादशनेविषेकल्युंजे॥एविरित्येहिंसामयजेयज्ञतेमनाकरनाराजेजनतेमनेज्यारेमुखकहोछोतारेवेदनेविषे
यज्ञनुशिष्टएवुजेमांसादिकतेनुंनक्षणकेमकच्छेएमजोतमेकेताहोतोकहियेछइयेजेलोकेनविषेमिथुनतथामांसत

सार

॥५२॥

यामघतेमनांजेसेवनकरवांतेतो जंतुजेजीवप्राणिमात्रतेमनेनित्यछे केतांअ॥६॥
 नेविषेरागछेतेणेकरिनेतेजीवप्राणिमात्रपोतानिमेले मांसादिकनुंअक्षणकरेछेपणकांइतेविषयनांरे॥६॥
 विषे॥६॥
 थितारेसुकरवाकेछेतोतेतोविषयादिकने विषेअतिशेआसक्तएवाजेजनतेजेतेतेमांसा॥६॥
 नित्यसेवनकरेछे तेनेतेमांथिनियमेकरिनेसंकोचकरवानेअर्थेकेछेपणकांइमांसादिकनुअक्षणकराववुएवुएवेदनोअ
 निप्रायनथिए॥६॥
 विवाहकरवोतथायज्ञनेविषेसुरानुग्रहणकरवुतेमणेकरिनेतेविषयादिकनांजेजोगववांतेम
 नेविषेतेवेदे॥६॥
 जेतेवेदेजेतेनेइष्टएविछेकेतांस्त्रिनोसंगतथामांसअक्षणतथासुरापानतेसर्वेयकिनित्यत्तिपमाह
 वुएवेदनोअनिप्रायछे॥२५॥ ॥षष्ठस्कंधेचोक्तम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥नोह्यिहंकां चसाभिषंदपलाहृतम्॥
 जुंजीतोदक्षयादृष्टं॥६॥
 इतिविमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यबक्षराम
 दासमुनिनासुरुश्रीगुणातीतानंदस्वाम्याः॥६॥
 श्रीविवेकसारेहिंसामांसअक्षणनिषेधं॥६॥
 एनामैकादशमं
 प्रकरणम्॥११॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेषष्ठस्कंधनेविषेतोमांसेजुक्तजेअन्नतेनोपणनिषेधकत्योछेजेचंीकादेवीने
 नैवेद्यकरेजेअन्नतेनेडायोमनुष्यजेतेनजःतथामांसेसहितएवुंजेअन्नतेने जमेतथाशूद्रनुदावेदुजेअन्नतेनेनज
 मेनेरजस्वलास्त्रायेदेरेदुजेअन्नतेनेनजमेतथापोसेकरिनेपाणिजेतेनेनपियेएविरित्येसर्वशस्त्रमांसांसअक्षणनिना
 कहिछेमाटेमनुष्यमात्रनेमांसनुअक्षणकारे॥६॥
 वेमोटाकपिनोसिद्धांतछे॥२६॥ ॥एविरित्येनिर्मल

विवेक
॥ ५३ ॥

एवोजेएकांतिकधर्मतेनाप्रवर्तावनाराएवांजे श्रीरहजानंदस्वामितेमनोशिष्यएवोजेहुंबलरामदासमुनितेणेसद्गुरु
श्रीगुणातीतानंदस्वामिनिआज्ञायेकरिनेकरथो एवोजेआविवेकसारतेनेविषेहिंसानेमांसचक्षणनोनिषेधकरथोए
एनामेअगियारुं प्रकरणजेतेथयुं ॥ ११ ॥ ॥ अथसुरामद्यपाननिषेधनपराःस्मृतयः ॥ तत्रप्रचेतःस्मृतिवचनम् ॥
श्लोकः ॥ ॥ सुरापगुरुतद्वपगौचीरवद्वकलवाससौद्वादशाब्दंब्रह्महत्याव्रतंचरेयातां ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेसु
रापाननेमद्यपाननानिषेधकरनाजे श्लोकतेमनेअर्थेसहितहुंजेतेलिखुछुं ॥ तेमांसुरापाननिनाकहेनारुप्रचेतानीस्मृ
तिनुवचनछे ॥ जेसुरापाननोकरनारोजेपुरुष तथागुरुह्मिजासंगनोकरनारोजे रुपतेवेयज गाजेतेफाटांचींथरांत
थावद्वकलतेनेपेरतासतावारवरससुधीब्रह्महत्यानाव्रतनुंआचरकरे तारेतेपापथकिः कायएविरित्येसुरापाननुपाप
तेब्रह्महत्यावरद्वेष्टुंछे माटेसुरापानकरवुंनहि ॥ १ ॥ ॥ धर्मशास्त्रवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सुरांपीत्वादि
जोमोहादग्निवर्णसुरांपिबेत् ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेअजांणेजेसुरापानयतेनाप्रायश्चित्तनेअर्थेधर्मशा
स्त्रनुवचनछे ॥ जेद्विजजेत्रणवर्णनोमनुष्यतेजेतेजोअजांण्यमांपणसुरानुपानकरेतोअग्नियेकरिनेसुरानेतपावीने
अग्निनाजेवोरातोवर्गथायतारेतेसुरानेपिये पछेतेसुरापाननापापथकांनुष्टाद्वेष्टुंछे अजांण्यमांसु
रापानकरयुंहोय तेनोदोपछेमाटेसुरापाननकरवु ॥ २ ॥ ॥ मनुस्मृतिवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सुरावैमद्यमन्त्रानां
पाप्माचमद्यमुच्यते ॥ तस्माद्वाह्यणराजन्यौवैश्यश्चनसुरांपिबेत् ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसुरापाननिषेधनेअर्थेम
नुस्मृतिनुवचनछे ॥ जेसुराजेतेसर्वेअन्ननोमद्यछेमाटेतेसुराजेतेधर्मशास्त्रनाकरनारायेकेवलपापरूपतेमलरूपक

सार

॥ ५३ ॥

हिछे॥ ते कारण माटे ब्राह्मण क्षत्रिने वैश्य जे ते सुरा जे तेने नपिये ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ गौडी माध्वी तथा पैष्टी विज्ञेया
 त्रिविधा सुरा ॥ यथैवैका तथा सर्वानपातव्या द्विजोत्तमैः ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने गोलनितथामौडानी तथा लोट
 ना एत्र ए प्रकार नी सुरा जे ते द्वे जे ब्राह्मण क्षत्रिने वैश्य एत्र ए वर्णनामनुष्य ते मां जे उत्तम जन ते मणे जां ए विने जे मण
 कलोट निरुरा जे ते ना पेविते ज प्रकार ते म गे गोलनी तथा मौडानि ए सर्वे सुरा जे ते नपिवि ॥ ४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अ
 ज्ञानात्प्राप्य विष्णुं सुरा संसृष्ट मेव वा ॥ पुनः संस्कारमर्हति त्रयो वर्णा द्विजातयः ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ब्राह्म
 ण क्षत्रिने वैश्य एत्र ए वर्णनामनुष्य जे ते विष्णु जे ते ने तथा मूत्र जे तेने तथा सुरा ये मले बु ए वृ जी जे कां इ पदार्थ तेने अजां
 ए ये ॥ एते ते पाछो संस्कार जे करवो तेने योग्य थाय छे केतां जो विष्णु मूत्र नै सुरा वा बु जे वस्तु ते मने त्र ए वर्ण नो ज
 न जे ते जो अजां ए पण खाय तो ते नो फरिने पाछो संस्कार करे तारे ते शुद्ध थाय ॥ ५ ॥ ॥ पराशर मुनि वचनम् ॥ ॥
 ॥ श्लोकः ॥ ॥ अज्ञाना ज्ञानतो वापि सुरां स्पृष्ट्वा त्रिवर्णजः ॥ प्रयाति नरकं घोरं यावच्चंद्र दिवा करौ ॥ ६ ॥ ॥
 ॥ अर्थः ॥ ॥ अने सुरा ना स्पर्शानो निषेध के नारुप पराशर मुनि नुवचन जे तेने ॥ त्र ए वर्ण नो जन जे ते अज्ञान थकि अ
 थ वा ज्ञान थकि के तं जां ए ये अजां ए ये पण जो सुरा ने अडे तो ते जन सुरा ने अडिने महाघोर नरक मां पडे छे ते कथां सुधितो
 ज्यां सुधि चंद्र माने सूरज तपेत्यां सुधि ए विरित्ये सुरा पान ने विषे घणां कटुः खरत्यां छे तथा दोषर त्यां छे माटे क्यारे य कोई
 मनुष्य ने सुरा पान न करवुं ॥ ६ ॥ ॥ बृहस्पति स्मृति वचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पलाह मादतो मद्यम पिबेत्
 चरे द्विजः ॥ कारयेत्तस्य संस्कारं राजा विप्रांश्च नो जयेत् ॥ ७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने मद्य पान नानिषेध ने विषे बृह

विवेक
१५४ ॥

स्पतिनिस्मृतिनुवचनछे ॥ जेत्रणवर्णनोमनुष्यजेतेजोअजाण्यमांपणमद्यनुपानकरेतोअतिरुछुनामेजेवततेनुआ
चरणकरेअनेतेपछेराजाजेतेतेनोसंस्कारकरावेनेतेनिपासेब्राह्मणजोजनकरावे तारेतेमद्यपानपापथकिमुकायछे
नाटेअगोयारप्रकारनुमद्यछे तेमांथिकोइमद्युपादववहुं ॥ ७ ॥ ॥ मनुस्मृतौचोक्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ जा
न्वधःस्नानमात्रंस्यादानाच्चेरेकरात्रकः ॥ नाच्चेरुर्ध्वं त्रिरात्रंस्यान्मद्यस्पर्शउपोषणं ॥ ८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
मनुस्मृतिनेविषेकक्युंछे जेमनुष्यनेढींचणथकिहेठेजोमद्यनोस्पर्शथइजाय तोस्नानमात्रेकरिनेशुद्धियायअनेढीं
चणथिन्नादेद्वान्सुधिजोमद्यनोस्पर्शथइजायतोएकदिवसरात्रिउपवासकरेतारेशुद्धियाय अनेनान्निथकिउंचे
जोमद्यनोस्पर्शथाय तोत्रण्यदिवसरात्रिउपवासकरे तारेशुद्धियायएविरित्येमद्यनास्पर्शनेविषेपणपापकहिनेते
निवारणकक्युंछे तोमद्यनेपिवानुतोमोठुंपापछे नेतेनुनिवारणबहुकठणकक्युंछे माटेकोईप्रकारेमद्यपाननकरुं ॥
॥ ८ ॥ ॥ पौलस्येनोक्तम् ॥ ॥ श्लोकौ ॥ ॥ पानसंद्राक्षमाधूकंस्वार्जूरंताक्षमैक्षवम् ॥ माधूत्थंसैरमारिष्टंमरे
यंनालिकेरजः ॥ ९ ॥ समानानिविजं द्वाद्याद्व्याद्वेदगदर्शैवतु ॥ द्वादशानुसुरामद्यंसर्वेषामधमंस्मृतम् ॥ १० ॥
॥ ९ ॥ १० ॥ ॥ अर्थ ॥ ॥ अनेपौलस्यऋषिजेतेमणेअगियारप्रकारनांमद्यकस्यांछेनेवारमुसुरारूपएसर्वमां
अधममद्यकक्युंछे जेपनसुनुमद्यतथाधराकनुमद्यतथामौठानुमद्यतथाखजूर मद्यतथाताक्ष मद्यतथासेलडिनार
सनुद्व्याद्व्यामधनेउकालिनेकरेदुमद्यतथासिंधणियोनुमद्यतथाअरिठानुमद्यतथाआंमलिधावडिनेगोलनुपाणिए
त्रण्यनेउकालिनेकरेतेनेमैरेयनामेमद्यकक्युंछे तथानालियेरमांथिथयुंएवुमद्यएअगीयारेप्रकारनुमद्यजेतेबरोबरथ

सार

॥ ५४ ॥

जाणवां ॥ अनेवारमुजेसुरारूपिमयतेजेतेतोतेसर्वेनेमधेअतिशेअधमछे ॥ ९ ॥ १० ॥ ॥ स्कांदेचोक्तम् ॥ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ एकादशविधंमयंत्रिविधांचसुरामपि ॥ नाजिघ्रदपिकोपीहतस्मिनराज्यंप्रशासति ॥ ११ ॥ ॥ इति
 विमलैकं तधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यवत्सरामदासमुनिनारदुरुश्रीगुणदातादंडदाष्टाष्टि
 वेकसारे ॥ रामयपानानेपेधनिरूपणं नाम द्वादशं प्रकरणं ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेस्कंदराणनाविद्वंखंडने
 विषेतोसुरामयनेकोइमनुष्यसुंघतापणनहवाएमकरुंछे ॥ जेतेउपरिचरवराजाराज्यकरतेसतेतेराजानाराज्यने
 विषेकोइमनुष्यजेतेपणअगियारप्रकारनुजेमयतेनेसुंघतोपणनहवोने अण्यप्रकारनिजेदरातेनेपणकोइसुंघतो
 हवोतारेतेसुरानेमयतेनुपानतोव्यांयिजकोएएसर्वेधर्मवासांमनुष्यनिरितिछे नेसर्वेधर्मशाखनाकरनाराजेमोटा
 कापेतेमनेएएजरिहंछेछाएदुरामयनुपानव्यारेयनकरुं ॥ ११ ॥ ॥ एविरित्येनिर्मसएवोजेएहंछिहंछमते
 नाप्रवर्त्तावनाराजेश्रीसहजानंदस्वामितेमनोशिष्यएवोजे दुंबसरामदासमुनेतेणेसुरुश्रीगुणदातादंडदाष्टाष्टि
 अज्ञायेकरिनेकस्योएवोजेआविवेकसारनामेग्रंथतेनेविषे सुरामयपाननानिपेधनिरूपणकरुं एनामेवारमुप्रक
 रणजेतेसंपूर्णथयुं ॥ १२ ॥ ॥ अथतमः द्रासचंद्रकोर्ध्वं पुंछति द्वाष्टी द्विमाक्षेकाधारणप्रतिपादिकाः स्मृतयः ॥ त
 त्रपद्मपुराणे उक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अग्निद्वंद्वं द्विचंद्रं च पृथ्वा वं वाऽक्षयोः ॥ त्यक्त्वायमपुंघोरं याति विष्णोः परंपद
 म् ॥ १ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेतमः द्राधारणकरुं तयाहं दंडेऽहं ऊर्ध्वं पुंछति द्वाष्टी तया कंठनोवेषेतुसासेनाक
 द्विद्वंद्वं कंठीधारिद्विद्वंद्वं तयाहं दंडेऽहं ऊर्ध्वं पुंछति द्वाष्टी श्लोकतेमनेअर्थेसाहेतुं जेतेलिखुं ॥ तेमां ब्रह्मांडराणनेविषेत

विवेक

॥ ५५ ॥

तमुद्राक्षेवानिकहिछे ॥ जेअग्निपेकरिनेतपावेदुनंपवित्रएवुजेतमः ॥ द्वाहूपीचिह्नतेनेत्रिवर्णिकजनजेतेपोतानाबेबा
हुनामूलनेविषेधारणकरिनेमहाये ॥ एवुंजेजमराजानुपुरतनोत्यागकरिनेजगवाननुजेपरमधामतेनेपांमेछे ॥ १ ॥
रामार्चनचंद्रिचरणवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अग्निहोत्रं यथानित्यं वेदस्याध्ययनं तथा ॥ ब्राह्मणस्य तथैवेदं तम
मुद्रादिधारणम् ॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेब्राह्मणजेतेनेतपावेलिछापोतथाचांदलेसहितऊर्ध्वपुंड्रतिलकतथातुलसी
निबेवडिकंठिधारणां वानां अवश्यपणेकरिनेधारणकरवांतेनेअर्थेरामार्चनचंद्रिचरणवचनपुराणवचनछे ॥ जेब्रा
ह्मणजेतेनेजेमअग्निहोत्रजेतेनित्यकरवानुछे तथावेदनुअध्ययनजेकरवुंतेजेमानेत्येतेब्राह्मणनेआतमः द्वा
नुधारणकरवुतथाचांदलेसहितऊर्ध्वपुंड्रतिलकधारणकरवुंतथातुलसीनिबेवडिकंठिधारणां जेतेनित्यकरवानांछे ॥
॥ २ ॥ ॥ ब्रह्मपुराणे ब्रह्मवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ शंखांकिततनुर्विप्रोच्चुत्ते यस्येह वेश्मनि ॥ तदन्नं स्वयमभ्रातिपितृ
भिः सह केशवः ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेब्रह्मपुराणनेविषेब्रह्मानुवचनछे जेशंखचक्रगदानेपद्यतेमणेकरिनेअंकितछे
शरीरजेनुएवोजेब्राह्मणतेजेतेआलोकमांजेनाधरनेविषेजमेछे ॥ तेपुरुषनुजेअन्नतेनेपितरदेवजेतेमणेसहितएवा
जगवानजेतेपोतेराजिथईनेजमेछे ॥ ३ ॥ ॥ सारसंग्रहेपराशरवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वाङ्मतेन च नैव ह्यहं
क्षेतुक्षांछिताः ॥ सर्वपापानि संतीर्य न विष्यंति सुरोपमाः ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसारसंग्रहेविषेपराशर
चनछे ॥ जेअग्निपेकरिनेतपावेक्षां जेशंखचक्रगदानेपद्यतेमणेकरिनेल्लेखितथयाछेकेतांजेमणेछे पोखिधिछेएवा
जेब्राह्मणदिग्गजुल्लेखेजेतेसर्वपापनेतरिनेकेतांसर्वपापथकिमुकाईनेदेवजेवाथायछे ॥ ४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ च

सार

॥ ५५ ॥

कांकितायविप्रायस्वन्नोज्यान्नंददातियः॥ तदन्नमेरुतुल्यंस्यादश्रुतेदिविदेववत्॥ ५॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अनेछापी
 क्षिधेसोजेब्राह्मणतेनेछेदुष्टोतानेजमवानुजेअन्नतेनेआपेने॥ तेअन्नजेतेसाखजोजनउंचोएवछेःनानोमे
 रूपवततेएहोएहएहएहतेदेदाराजेतेतेअन्नजेतेनेदेवसांकनेविषेदेवतानिपेटेजमेछे॥ ५॥ ॥ सारसंग्रहेहारा
 तवचनः॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ चक्रांकितस्यविप्रस्यपादप्रक्षालितंजलं॥ पात्वापतकसाहसैर्यत्तेनाप्रसंशयः॥
 ॥ ६॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अनेसारसंग्रहनेविषेहारितकपिनुंवचनछेजेछापक्षिधेसोजेब्राह्मणतेनापगधोयमुंजेजल
 तेनेजेमप्यपियेछेतेपिनारोजेतेतेजलनुपानकरिनेहजारुप्रकारनं जेपादेदण्डेवद्विदुष्टा जायछेतेनविषेदगा
 रेयसंदेहजेतेनथिएविरित्येन्नगवाननिछापोजेणेक्षिधिछेएवोजेब्राह्मणतेनोमोटोमहिनादेदण्डेवद्विदुष्टादिब्राह्मणादिक
 सर्ववर्णनेअवश्यपणेकरिनेछापोजेविएमसर्वग्रंथनोसिद्धांतछे॥ ६॥ ॥ ब्रह्मांडपुराणेचोक्तम्॥ ॥ श्लोकः॥
 शंखचक्रोर्ध्वपुंड्रादिधारयेद्ब्राह्मणोयदि॥ श्राद्धादिसर्वकर्माहृत्येषापरमाश्रुतिः॥ ७॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अनेब्रह्मांडरा
 णनेविषेतोछापउर्ध्वपुंड्रतिलकनेदुष्टादीदिद्विदुष्टादीनां जेणेधारयाहोयतेजब्राह्मणश्राद्धादिसर्वकर्मकराववा
 नेयोग्यथायछेएमकरंछे जेब्राह्मणजेतेजोशंखचक्रगदानेपद्यतथाउर्ध्वपुंड्रतिलकतथातुक्षरीनिजेबेवडिकंठिते
 मनधारणकरेतोतेब्राह्मणजेते श्राद्धतथायज्ञतथाविवाहादिकसर्वकर्मकरवांतेमनेअर्थयोग्यएवोथायछेएप्रकार
 निएसर्वोपरिश्रेष्ठएवीवेदनीश्रुतिजेतेछे॥ ७॥ ॥ वाराहेच॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ चक्रांकितक्षुजादेष्टात्रयत्र
 वसंतिहि॥ योजननिततस्त्रीणिममक्षेत्रंवसुंधरे॥ ८॥ ॥ अर्थः॥ ॥ अनेवाराहाराणनेविषेवराहाजेयेपृथ

विवेक
॥५६॥

विप्रत्येकं छेजे हव सुंधरे चक्रे करिने अंकित छे नुज जेमना एवाजे ब्राह्मणे ते जे ते जे जे ठेकं एव से छे ते ते ठेकां एथि फर
तुत्र एयत्र एयजं जनमारे रेवानुक्षेत्र जे ते छे ॥ ८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अश्वमेध सहस्रैश्च वाजपेयशतैश्च यत् ॥ तत्फ
लं श्रूयते तप्तमदीयायुधधारणात् ॥ ९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने अश्वमेध यज्ञनां जे हजारो हजार ते मण्ये कारने जे ट
ल जे ते संज्ञा ए छे ए वाजपेय यज्ञनां जे शो यशो ते मण्ये कारने जे टलुं, ल संज्ञा य छे के तां ब्राह्मण ॥ ॥ कजे र जे जन ते
मने जे टलुं ए सर्वे यज्ञ करथा थ कि फल थाय छे ॥ ते टलुं फल जे ते तपावे लां एवां जे शंख चक्र गदाने पद्य ए जे मारां आयुध ते म
नुं जे धारण करवु ते थ कि थाय छे ॥ ९ ॥ ॥ सार संग्रहे न विष्णोत्तर पुराण वचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यज्ञो ज्ञानं त
पो हो मो न्नो ज नं पितृ तर्पणम् ॥ चक्र द्वां न ह्येव प्रस्थाने च तत् ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने तप्त द्वा र हित
जे विप्र ते निनिंदा के नारु सार संग्रह ने विषे न विष्णोत्तर पुराण वचन छे जे यज्ञ करवो तथा दान देवुं तथा तप करवु तथा
होम करवो तथा ब्राह्मण जमाइ वा तथा पितरिनु तर्पण करवुं ए सर्वे यजे ते तप्त द्वा ने चिद्देर हित एवा जे विप्र ते निष्कस
थाय छे ॥ १० ॥ ॥ पराशर स्मृतौ चोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ शंख चक्रोर्ध्वं द्वा दशरहितो ब्राह्मणा धमः ॥ जीव श्रे
व चांडालः सर्व धर्म बहिष्कृतः ॥ ११ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने पराशर स्मृति ने विषे पण्य छे जे शंख चक्र गदाने पद्य त
था ऊर्ध्व पुंड्र तिल क तथा तुलसी निकंठि ते म गेर हित एवा जे ब्राह्मण ने मध्ये अध द्वा ए जे ते जीव दो ल दो ल दो ल
जां ए वो तथा यज्ञ दाना दि कजे सर्वे धर्म ते थ कि बाध्य करे सो जां ए वो ॥ ११ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अचक्र धारिणं वि
प्रयः श्राद्धे न्नो जयिष्यति ॥ ते न्न पुराण एव तत्तु न्यः प्रयच्छति ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने छाप धास्या

सार

॥ ५६ ॥

विनानोजेब्राह्मणतेनेजेपुरुषश्राद्धनेविषेजमाडेछे तेजमाडनारोपुरुषजेतेपोतानापितरिजेतेमनेवारज-अनेविष्टा
 नेआपेछे ॥ एविरित्येहरिऋक्तिविद्यासतथापद्यपुराणतथाब्राह्मीसंहितातथाप्रपन्नामृततापराशरस्मृतितथाहारित
 स्मृतितथाद्वारिकामाहात्म्य ॥ १५ ॥ किजेघणाकग्रंथतेमनेविषे ब्राह्मणादक्षस्तर्जवर्णनेछापेक्षेवानिनेजेछा ॥ नेखेने
 निनिंदातेथ ॥ १६ ॥ विस्तारकरिनेकहिछेतेमांथीआते लगारेकक्षस्युंछेएमसर्वढायामनुष्यनेजाणवुं ॥ १७ ॥ ॥ अथो
 त्त्वपुंढुधारणवचनानिखिखामितत्र ॥ रिऋक्तिविद्यारेपद्यपुराणवचन ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ऊर्ध्वपुंढुविहीन-
 किंचित्कर्मकरोतिशः ॥ इष्टापूर्तादिकंसर्वनिष्फलंस्यान्नसंशयः ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेऊर्ध्वपुंढुतिसकधार
 णकरवानांजेवचनतेमनेलिख्युंछुंतेमांहरिऋक्तिविद्यासनेविषेपद्यपुराणनुवचनछे ॥ जेकपासनेविषेऊर्ध्वपुंढुतिस
 केराहे ॥ १९ ॥ जेमनुष्यतेजेतेयज्ञकरवोतथावाव्य-वाकराववाएआदिकजेकईकर्मतेनेकरेछे तेसर्वकर्मजेतेतेनुनि
 ष्फलथायछेतेमांकाईसंशयजेतेनथि ॥ १९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ऊर्ध्वपुंढुधरोविप्रोच्छदाश्रेणवैदिकः ॥ नतिर्य
 क्त्वाऽप्येतिहासाप्यपिक्लृप्त ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेगोपिचनेकरिनेपोतानाससाटादिकनेविषेऊर्ध्वपुं
 ढुतिसकनोधारणकरनारोएवोजेवेदनोन्नणेसोएवोजेवेदानब्राह्मणतेजेतेआपत्कासनेविषेपद्यपुराणतथाद्वारिक
 त्रिंशुतिसकतेनेनधारे ॥ २० ॥ ॥ स्कंदपुराणेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ हारिद्रेणतुचूर्णेनकुंकुमेनसुगंधि
 ना ॥ ऊर्ध्वपुंढुस्यमध्येतुलस्मीस्थानंप्रकल्पये ॥ २१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेस्कंदपुराणनेविषेतोचांदसेसहितऊ
 र्ध्वपुंढुतिसककरवानुकल्पुंछे जेवैष्णवजनजेतेहृददरनेखारमांप-विनेते-करेसुएवुनेजिणचुरणनेसुगंधिमानए

विवेक
॥५॥

बुंजेकुंकुमतेणे करिने ऊर्ध्वपुंड्रतिलकनामध्यने विषेक्ष्मीजिनास्थानकरूपजेचांदलातेने करे ॥ १५ ॥ ॥ विष्णुध
मोत्तरैर्चोक्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ऊर्ध्वं द्रुस्यमध्ये हरेद्राचूर्णं कुमं ॥ धारयेत्तज्जवो नित्यं कमलाप्रीतये ॥
॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने विष्णुधर्मोत्तरने विषे पणते मज्ज्छे जे वैष्णवजन जंते क्ष्मीजिने असंभर
वाने अर्थे ऊर्ध्वपुंड्रतिलकनामध्यने विषे निरंतर लदरनुजिणकुंकुमतेने धारण करे केतां ऊर्ध्वं तिलकने मध्ये सला
टने विषे साराखाखणिणां कुमनोचांदले ॥ १६ ॥ ॥ पाद्ये च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ चंद्राकाररमायुक्तं तद्विद्धि हरि मंदिरम् ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ वलिपद्यपुणने विषे
कत्युंछे जेते कारणपणामां अवकाशे जुक्त एवुजे ऊर्ध्वपुंड्रतिलकतेने मध्ये अवकाशे जुक्तने कुंकुमनाचांदलाने आ
कारे जे क्ष्मीजिते मणे जुक्त एवुहरिनु मंदिरजाणवुं केतां जे मंदिरने विषे क्ष्मीजीने पधरावेछे ते मऊर्ध्वपुंड्रतिलक
ने मध्ये कुंकुमनोघोषचांदलो ॥ १७ ॥ ॥ स्कंदि ॥ ॥ तुलसीमालाधारणं कम् ॥ ॥ श्लोकः ॥
निवेद्य वेमांसां तुलसां कां संचवां ॥ वहते यानरो ज्ञत्त्या तस्य नैव लिप्यते ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने वै
ष्णवजनने कंठने विषे तुलसीनिवेवडी कंठिधारवानुस्कंदपुराणने विषे ॥ ॥ तुल्यने विषे कत्युंछे जे जे मनुष्य तुलसी
नाकाष्टमं थियई एविमालाकेतां तुलशीनिवेवडिकंठितेने जगवाननिप्रसादिनिकराविने पोताना कंठने विषे धारण क
रेछे ते मध्यने कोइ जात्यनुपाप जे तेन थिजे रेहेतु केतां तेनां सर्वे पाप जे तेनां शपां मेछे ॥ १८ ॥ ॥ अधारणे दोष उक्तः पाद्ये
श्लोकः ॥ ॥ न धारयति ये मालां हेतुकाः पापबुद्धयः ॥ पतंतिते तु नरके दग्धाः कोपाग्निना हरेः ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ ५॥

सार

॥५॥

[illegible]

विवेक
॥५८॥

संविष्णुजनप्रिये ॥ विन्नमित्त्वामहंकंठे कुरुमांरुण्यं स्तन्नम् ॥ २३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने तुलसीनि कंठि पेरवानो
जे मंत्रतं विष्णुधर्मनामे जे ग्रंथ तेने विषे स्थोत्रे जे तुलसीनाकाष्ठमां यि एव विष्णुजने वैष्णवजने तेने वासां एवां हं ससी
निमासात मने हुं जे ते मारा कंठने विषे धारण करुं छुं माटे तमे जे ते श्रीकृष्ण भगवानने वासो सागु एवो ने करो ॥ २३ ॥
स्कंदपुराणे च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ संनिवेद्याथ हरये ससाका संजवाम् ॥ मासां पञ्च ॥ स्वयं धत्ते सर्वं नागवतोऽस-
मः ॥ २४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने स्कंदराजने विषे पण तुलसीनिमासापे वानो मंत्रकथ्यो छे तथा ते मासानि प्रार्थना
करवानि पण कहि छे जे जे वैष्णवजन जे ते तुलसीनाकाष्ठमां यि एव विष्णुजने वैष्णवजने तेने वासां एवां हं ससी
विने पछे पोते पोताना कंठने विषे पो छे ते वैष्णवजन जे ते भगवानना भक्तने मध्ये उत्तम भक्त जां एवो ॥ २४ ॥ ॥ श्लोकः
यथा त्वं वक्ष्यन्नाविष्णोर्नित्यं विष्णुजनप्रिया ॥ तथामां रुदेवेशि नित्यं विष्णुजनाप्रियं ॥ २५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अ-
ने वैष्णवजन जे तेने तुलसीनिमासानि आविरित्ये प्रार्थना कर विजे हे तुलसीजिनां मासा जे मतमे निरंतर विष्णुने वासां
छोने जे मैष्णवजन जे ते मने वासां छो ॥ ते मने पण हे सर्व देवनां नियंता एव तुलसीनी मासात मे जे ते ने पण विष्णु
या वैष्णुना जनने वासो एवो हो ॥ २५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ एवं रं प्रार्थ्य विधेवन्मासां कृष्णगणैः पितृभिः ॥ अथै-
ष्णवो यो वै स गच्छेद्द्वैष्णवं पदं ॥ २६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने जे वैष्णवजन जे ते श्रीकृष्ण एव वासां छो तेने वैष्णवजन
एव जे तुलसीजिनां मासात मे एव विरित्ये मासां पण प्रार्थना करिने पोताना कंठने विषे धारे छे तेने वैष्णवजन
ननु जे धाम तेने पांमे छे ॥ २६ ॥ ॥ नारदीये च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ये कंठस्य तुलसीनि निमासा ये वाहु मूलप-

सार

॥५८॥

रिचिद्रितशंखचक्राः ॥ यवैल्लसाटफलकेलसदूर्ध्वपुंड्रास्ते ॥ २७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 नारदाय ॥ रा ॥ नेविषेतोन्नगवामनांचिद्वेकरिनेसोन्नताएवाजेवैध्वजजनतेजेतेसर्वलोकनेपवित्रनेछे ॥ एमन्न ॥ छे
 जेकंठनेविषेसगछे तुलसीनेकमलनामणकानिमासाजेमनेएवाने वसिजे ॥ २८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 रिपेथो ॥ च ॥ रूपछे शंखचक्रगदानेपयतेजेमनेएवाअनेलसाटरूपजेफलकेतां पे ॥ २९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 सेका ॥ ३० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 वध्वजजनजेजेलोकमांफ ॥ छे तेनेलोकनासर्वजनजेतेतेमनेदर्शनेकरिनेतुरतपवित्रथायछे ॥ ३१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 जुज ॥ गमपिचिद्वैरंजितंयस्यविष्णोःपरम ॥ रूपनामांकीर्तनंयस्यवाचि ॥ ३२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 मणिमासायस्यतस्यांस्मदास्तः ॥ ३३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 नासदुरु ॥ ३४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 रणंसंपूर्णम् ॥ ३५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 चिद्रतेमनेकरिनेआंकितछेनेजेन्नक्तानिव ॥ णिनेविषेपरम ॥ रूपएवाजेनारायणतेमनानाम ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 तांजेजनपोताने ॥ खेकारिनेहंआहारे ॥ ३७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 खनेपां ॥ ३८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
 ननान्नक्तनाहुजेतेदास ॥ एमनारदजाकेहताहवा ॥ ३९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने

विवेक
॥ ५९ ॥

सार

जे श्रीसहजानंदस्वामिते मनोशिष्य एवो जे बलरामदासनाम मुनि तेणे सद्गुरु श्रीगुणातीतानंदस्वामिनि आज्ञाये करि ने
कस्यां जे विवेकसारनाम आग्रंथ तेने विषे छापुलें वि तथाचांदले सहित ऊर्ध्वपुंड्रतिलककर् तथातुलसी दंडेची कंठि
धारण करविते मनु निरूपण कर्युं एनाम तेर मुप्रकरण जे ते संर्णय्युं ॥ १३ ॥ ॥ अथ श्रीहरिकृष्णस्य जगवतः स्व ज्ञान
नामक्षयलोक जोगप्रदातृत्वस्य सकल ब्रह्मांडोद्भवस्थिति क्षयकर्तृत्वस्य सर्वदेवमनुष्येप्सित
मकतायाः सकलाधारतायाः सर्वदेवस्वारा मधीरमुक्तनिकराक्षर रूपोपास्यतायाः सकल दिव्यगुणगण दिव्यपादोद
रादिसकलावयवविलसित दिव्यमनोहरमूर्तिः ॥ १४ ॥ ॥ अथ प्रतिपादनाय सार्थाः स्मृतीर्हि स्वामि तत्र स्कंदपुराणविष्णुसं
डस्य श्रीवासुदेवमाहात्म्ये ब्रह्मादिदेवकृतस्तुतिप्रकरणं सार्थं लिखामि तत्र ब्रह्मोवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ विचार्याहं
वेदान्मुद्गुरुपगतो निश्चयमिमं रम्यं मारामे न कतिस्त्वयि दृढतराय त्वं नृचूता ॥ ॥ न वेत्तस्यैवैषां क्षयविरहिता जोगनिकरास्त
थास्युल्लोकावैपरमपुरुषात्यंतिकगतिः ॥ १॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे श्रीहरिकृष्ण जग न जे ते मने पोताना ज्ञान जनेने ना
शेरहित एवा जे लोक जोगने आ त्यां ते क मोक्ष ते मनु जे देवापणु तेना प्रतिपादनने अर्था ॥ १४ ॥ ॥ ॥ नि उत्पत्ति स्थितिने
नाश ते मनु जे करवापणु तथा सर्वदेवमनुष्य ते मणे माग्या जे वर ते मनु देवापणु तथा सर्व जीव ईश्वर कास मायाने अक्षर
पुरुष ते मने नियम मं राखवापणु ते ते सर्वे यनु आधार पणु तथा सर्वदेवने पोताना स्वरूप बोधे आनंद जे मने नेधीर जता
ये जुक्त एवा जे कना समूहने मूळ अक्षर रूप ते मने उपासना करवापणु तथा दिव्य एवा जे सर्व गुणा समुदायने दिव्य
एवा जे चरण कमलने उदर ॥ १५ ॥ ॥ ॥ ते मने करिने शोचति एवि जे दिव्यमनोहर मता ते मना प्राते प

॥ ५९ ॥

[illegible]

विवेक
॥६०॥

नक्त्या ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेशिवजेतेनारायणजेतेमनिस्तुतिकरेछेहेप्रज्ञांजेत्रैणवेदतथासांख्यशस्त्रतथावे
दंतंछेहपदिपदुपधायोपधायनेराणतथानारदपंचरात्रतथाधर्मशास्त्रते सर्वेयशास्त्रतथापुराणतेजेतेएव
मेतेतमारुजजेअतिमाहात्म्यतेनुअनेकएवाजे प्रकारकेताहियज्ञपुरुषहेनारायणएआदिकजनामतेममेकरिनेनिरंत
रगांनकरेछे ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ त्वमेवेशस्वामी एतानेनूभोवन्नूवुस्त्वदेकाश्रय एतदेकस्ये ॥ रमासेव्यपा
दांबुजं शस्त्रयोनिं तमायं न तं ह्येवा देवम् ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनहर्द्दशतमेजओएकआश्रयकेतनिवा
सस्थानकेतेजेमनेएवाजेएवेदआदिकसर्वशास्त्रतेजेतेमोटाएवाजे तमेतेतमाराथाकेजप्रमकल्पनेविषेयाताह
वां ॥ एविरित्येराहदाधरणतेसद्व्याजतेरेहवाजोग्यछे चरणकमलतेजेमनेएवानेवादेवएवाजेतमेआदिपु
रुषतेतमनेजेतेचछुएकेतांतमारुजजनकरुछुं ॥ ४ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ व्याल्ललात्रवपा
शमोचनारधेवतापत्रयतमदेहिनाम् ॥ अनेकजन्माघचयापहारिणीतनोतिन्नक्तिव नंतवांजसा ॥ ५ ॥ ॥ अर्थः ॥
हवेधर्मजेतेस्तनकरेछेहेशसंसारएजेएसातेयाकेकावनारिनेअध्यात्मअधिभूतआधदेवएजेत्रैणतापते
एकरिनेतापेक्तयाताएवाजेजावतेमनेधारापकेतांएत्रैणयतापनेटासेएविनेअनेकजन्मनांजेपापतेमनाजे
तेमनानाशकरनारिएछेहवाजिह्यातेजेतेतमारिन्नक्तिथानानतेनेअनायासेकनिविस्तारेछे ॥ ५ ॥ ॥ श्लो
कः ॥ ॥ सदवसाकर्णपथेन तद्विद्वान्जन्तान्निधसन्मुखोद्भवा ॥ ममत्वदन्याहरताश्चवासमादयाम्भयेतेप्रज
न्निवेनमः ॥ ६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अवेदवाजेचक्तिनेज्ञानतेनाविस्तारनिकरनारिएविजेतमारिकयातेजकथा

सार

॥६०॥

જેતેસદપુરુષનાં જેમુખતેયકિનિસરિકેતાં સાધુપુરુષજેતેમણેપોતાનેમુખેકરિનેકહિ એવિસતિકર્ણરૂપજેમાર્ગતેમાર્ગે
 કરિનેમારિત્તદયરૂપિજેગુણતેતેદિષેપ્રવેશકરો ॥ અનેહેઅનંતછેનામજેમનાં એવાહેનગવનૂતમારાથકિઅન્યએવિજે
 મા ॥ રેવાસન યોતેમનોનાશકરોનેદયાનાસ ॥ ૬ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ ધન્યાએતેકલ્પવૃક્ષાયદીયાંછાયામેતામાશ્રિતસ્ત્વંસહશ્રીઃ ॥ ધન્યઃકર્તામિંદ
 પસ્યાસ્યતૈધન્યૈષાન્નૂય્યંત્રપીઠંતવેશ ॥ ૭ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ હવેપ્રજાપતિજેતેસ્તુતિકરેછેજેહેઈશકેતાંબ્રહ્માદિકજે
 સર્વેલોકતેમનાનિયંતાએવાહેનગવનૂલક્ષ્મીજિયેસહિતએવાજેતમેતેજેતેજેકલ્પવૃક્ષનિછાયાજેતેનેઆસાસ્યોછે કે
 તાંજેકલ્પતરુનિછાયાનેવિષેતમોવિરાજોછોએવાજેઆકલ્પવૃક્ષતેજેતેધન્યછે ॥ અનેઆજેમં પતેનાકરનારાજેવિ
 શ્વકમતિધન્યછેનેહેઈજેપ્રથમિનેવિષેતમારોવાજટરત્યોછેએવિજેઆન્નમિતેજેતેધન્યછે ॥ ૭ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥
 ॥ ધન્યોલોકેનૂનમેષોંચુરાશિઃસાક્ષાત્તુચ્યંયેનદત્તાસ્વકન્યા ॥ ધન્યાશ્ચૈતેત્વાંવયંવીક્ષમાણાધન્યેશાનંશ્રીપતિત્વાનં
 તાઃસ્મઃ ॥ ૮ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ અનેપોતાનં કન્યાજેલક્ષ્મીજીતેજેતેસાક્ષાત્કેતાંઅમાનેજોતેસતેતમાનેજેણે
 પરણાવ્યાંએવાજેઆસ ॥ દ્રતેજેતેઆલોકેતેદેવેનિશ્ચેધન્યછે ॥ અનેએસર્વેધન્યજેતેમનાનિયંતાનેલક્ષ્મીજિનાપતિએવા
 જેતમેતેતમં નેનમસ્કારનેકરતાનેતમારુંદર્શનકરતાએવાજેઆઅમેપ્રજાપતિતેજેતેધન્યછેઈયેકેતાંતમારુંદર્શન
 નેધન્યજાગ્ય ॥ સાથેયાછડ્યે ॥ ૮ ॥ ॥ મનવઉચુઃ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ ધર્મઃસદુદ્ધારિરમોધર્મેન્યોમાધવસ
 કલેન્યોપિ ॥ ઋત્તિર્નવતિયતોવૈધર્મન્નુવિત્વયિનિરવધા ॥ ૯ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ હવેદુષ્ટોદુષ્ટોદુષ્ટોદુષ્ટોદુષ્ટોધવ

विवेक
॥६१॥

धर्मजेतेन नारायणादिकरुणं धारण करनाराएवाजेतमेतेतमारविषेदांषेरहितएवीजेनक्तिजेतेजेधर्मकरिने
थायछे ॥ एवाजेधर्मतेजधर्मजेतेर मग्रएवाजेवर्णनेआश्रमनाधर्मतेथकिनिश्चेष्टछे ॥ ९॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ध
र्मात्मानं न गवः धर्मधुरीणं च धर्म्यपातारः ॥ सर्वातिप्रियधर्मनू मस्त्वां धर्मसंज्ञतिम् ॥ १० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अ
नेहेन गवः धर्मरूपछे मूर्तितेजेमनि एनेधर्मनिजेधुरतेनेधारणकरता नेधर्मजेतेमनिरक्षानाकरनाराएवानेज्ञान
वैराग्यादिकथकिअति आछे धर्मतेजेमनेएवानेधर्मजेतेनिछेसम्यक्प्रकारेकरिनेवधितेजेथकिएवाजेतमेतेतमा
नेअमेजेतेनमस्कारकरियेछइये ॥ १० ॥ ॥ ऋषय उचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नक्त्याहीनस्त्वद्दिः खोवयुनार्थी
श्राम्यन् नूयोप्यस्य न सिद्धिः समुपैति ॥ तर्ह्यारक्तः कर्मणि काम्येतुकुतोऽसौ सौख्यं यायादक्षयमानं दमहाव्ये ॥ ११ ॥
अर्थः ॥ ॥ हवेऋषिजेतेस्तुतिकरेछेतमाराथकिविः खनेतमारिजेनक्तितेणेरहितनेज्ञानरूपछेप्रयोजनतेजेनेएवाजे
पुरुषतेजेतेज्ञाननेअर्थेवारंवारप्रयत्ननेकरेछे ॥ तोयपणआजेतमारिमूर्तिसंबंधिएवुजेज्ञानतेनिजेसिद्धितेनेनथिपां
मतां तारेहेआनंदजेतेनामहासमुद्ररूपकाम्यकर्मनेविषेआसक्तकेतांपुत्रादिकनिजेप्राप्तितेनेअर्थेयज्ञादिककर्मकर
तोएवाजेआलोकतेजेतेक्षयेरहितएजेसुखतेनेकियेप्रकारेकरिनेपांमेपामेजनहि ॥ ११ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ न
क्त्या नित्यं त्वामतएव वयं वै श्रद्धायुक्ता धर्मतपोनिगायैः ॥ मायातीतं काक्षनियंतारमुदारं ध्यायामः श्रीकृतपरात्पर
मेकम् ॥ १२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेहेलक्ष्मीकांतजेकारणपणामाटेतमारिक्तियेराहितएजेजेतेजेतेक्षयेरहि
तएवुंजेरखतेनेनथि पामतोतेकारणपणामाटेजश्रद्धाजेतेण्युक्तएवाजेअमेऋषितेजे तेधर्मनेतपजेरुद्धूचांद्राय

सार

॥६१॥

एतद्वक्तृथानिगमजेवेदतेछेआदीजेमां एवांजे१ ॥ तमेमणेकारनेथयिएविजेतमारिन्नक्तितेणेकां नेमायाथाकंपर
नेकाखन ॥ ६८ ॥ ॥ उदा ॥ नेपरजेअक्षरपुरुषतेथकिपणपरने ॥ ६९ ॥ ॥ आद्वीथएवाजेतमेतेतमारुय नकारयेछ ये
॥ ७० ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नगवन्नुरुदुःखितावयंननुदुर्वाससएवहेलनात् ॥ नन्नवंतमृतेऽवितुंहिनोविधि
रुद्रप्रः स्वाइमेऽशकन् ॥ ७१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हेइंद्रजेतेजुतेदेखेछे ॥ नगवन्नदुर्वासाजेतेमनोमेजेतेणेअपराधक
र्योतेथकिजअमेर वेजेतेवदुदुःखेजुक्तनिश्चेथाताहवाअनेजेब्रह्माशिवतेछे ॥ स्थतेजेमां एवाजेआसर्वेतेजेतेतमारा
विनाअमारिरक्षाकरवानेअर्थेनसमर्थथाताहवा ॥ ७२ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ विगताखिलसंपदोनिरन्नाःसमन्ना
वंचुर्दिग्गन्तरूपेक्षः ॥ नवतैव यंदृतापदःस्मःसपदिश्रीहरयेनमोस्तुतुच्यम् ॥ ७३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अदेविदेव
एकरिनेगईछे समग्रसंपा ॥ एजेतेजुतेदेखेछे ॥ अन्नतेजेथकिनेप्रथविनेविषेपामरजननिसंघाये ॥ ७४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अदेविदेव
जावतेनेपामताहवाएवाजेअनेजेतेदेखासंपददेविषेतमेजेतेम गेजटाह्यं छे दुःखजेमनां एवाथयासताक्ष्मीजि
येजुक्तनेअमारांजेकष्टतेमनाहरनाराएवाजेतमेतेतमानेनमस्कारकरियेछइये ॥ ७५ ॥ ॥ अग्रिरुवाच ॥ ॥ श्लोकः
गीर्वाणदानवनराद्युपजीवनान्नंयन्निर्मितंहिन्नवतैवततोबुधास्तु ॥ यज्ञेषुतेनयजनंतवकुर्वतेऽगोत्वच्छेषमन्यदिवि
षज्जउपानयंति ॥ ७६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेअग्निदेवजेतेनगवानतेमनिस्तुतिकरेछेहेनगवन्देवतादानवनेमनुष्यआ
दिकतमनेछीएद्वरूपवुं जेअन्नतेजेतेजेकारणपणामाटेतमेजेतेमणेजानेमाणकरुं छे तेजकारणमाटेज्ञानिएवा
जे पुरुषतेजेतेतोपोतानाजी ॥ ७७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेअग्निदेवजेतेअन्नतेणेकरिनेयज्ञनेविषेतमारुयजनकरेछे अनेतेकेडेबिजाजेदेवतेम

विवेक
॥ ६२ ॥

नेतमारुयजनकरतांशपरयुंएवुजंहविषरूपअन्नतेनुअपणकरेछे नेतेकेडेपांतेपणगेदादाजावदरूपएवुजेअन्नतेने
जमेछे ॥ १५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ काम्यपुकर्मसुरताअपियाज्ञिकास्तेतत्कर्मबंधनतआशुविमुच्ययांति ॥ ब्राह्मीगतिं
तदितरेतुज्वंतिचोराःश्रीयज्ञपूरुपमहंप्रणमामितंत्वाम् ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ एरित्येतमांनेनिवेदनकरतांशपरयुं
एवुजंहविषान्नतेणकरिनेअन्यदेव-जेयजनकरेछे एवाजेयज्ञनाकरनारातेजेतेकाम्यएवांजेकर्मतेमनेविषेप्रीतिव
दाछेतोयपणतेकाम्यकर्मनुजंबंधनतंयकिततकालमुकायिनेतमारुब्रह्मपुरएवुजेधामतेनेपामेछे ॥ अनेतमांनेजेज
-ज्जाविविनाज-छेनेअन्यएवाजेदेवतेम-ज्जेयजनकरेछेतेतोचरेथायछे तेमाटेबक्ष्मीजियेजुक्तनेयज्ञनाराय
णएवाजेतमेतेतम-नेहुंजेतेअतिशयपणेकरिनेप्रणामकरुंछुं ॥ १६ ॥ ॥ मरुतउचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ चक्ता
एकांतिकास्तेऽक्षरपरमपदेसेवयातेतुहीनंवासैश्वर्यादिनेच्छंत्यतिशयितसुखंनपिकैवल्यमोक्षं ॥ तद्युक्तंस्वात्मनोपे
श्वपचकुलजनुर्मानयंत्युत्तमंवैतंत्वामेकांतधर्माश्रयणमुपगताःश्रीमहारूपंस्मः ॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेमरु
तदेवजेतेनारायणजेतेमनिस्तुतिकरेछे हेअगवन्तमाराएकांतिकए-जेअक्ततेजेतेतोतमारुअक्षरछेनामजेनुनेस
र्वथकिश्रेष्ठएवुजेधामतेनेविषेतमारिसेवायेकरिनेरहित एविसाक्षांयमुक्तितथासार्ष्टिमुक्तितथासारूप्यमुक्तितेमने
नथिईच्छतातथाअतिशेछे सुखजेनेविषेएवोजेकैवल्यमोक्षतेनेयपणनथिईच्छताअनेतमारु-जेदेवातेणजुक्तएवु
तोपोतानुश्वपचना-ज्जनेविषेजेजन्मतेनेयपणश्रेष्ठमानेछे माटेएकं तिकएवोजेधर्मतेनाआधारनेबक्ष्मीजीतेमाणे
जुक्तनेमहारूपएवाजेतमेतेतमांनेअमेजेतेनिश्वेपांम्याछईये ॥ १७ ॥ ॥ सिद्धाउचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नैक

सार

॥ ६२ ॥

ब्रह्मांडसर्गादिकारणत्वात्कारणम् ॥ तत्स्थितं तद्व्यतिरिक्तं च नियन्तारं नमामहे ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेसिद्धजं तेज
 गत्वादिद्विजुतिरेहे हेनगवन्अनेकएवांजेब्रह्मांडतेमनिजेउत्पत्तिस्थितिनेप्रलयतेमनाकारणएवानेनथिकारणते
 जेमनुएवानेतेरेह्यजेब्रह्मांडतेमनेविषेअंतर्यामिरूपेकरिनेरत्या नेतेसर्वेब्रह्मांडुथकिव्यतिरंकपणेकरिनेपोतानाधा
 मनेविषेरत्यानेकाक्षमायादिकजेसत्तेमनानियन्ताएवाजेतमेततमं नेअमेजेतेनमस्कारकरियेछइये ॥ १८ ॥ ॥ रु
 द्राऊचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मायायाः सर्वमोहिन्यामोहनं मोहवर्जितम् ॥ महाकाक्षस्यापिकाक्षं त्वानुमः पुरुषोत्त
 मम् ॥ १९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेरुद्रजेतेनगवाननिस्तुतिकरेछेहेस्वामिन्ब्रह्माआदिकजेअमेसर्वेतेअमानेमोहजेतेनेक
 रतिएविजेमायातेनेमोहजेतेनाकरनाराएवानेमोहजेतेणेरहितने प्रकृतिनेपुरुषतेमनोजेनिरोधतेनाकरनारोएवोजे
 काक्षतेनापणकाक्षरूपएवानेमहापुरुषएवाजेतमेततमं नेअमेजेतेनमस्कारकरियेछइये ॥ १९ ॥ ॥ आदित्याऊचुः
 श्लोकः ॥ ॥ प्रकाशितायेन वयं जगंति प्रकाशयामो न्नवतारमेश ॥ स्वयं प्रकाशं तमुरुप्रकाशं प्रकाशमूर्तिप्रणता
 न्नवंतम् ॥ २० ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेआदित्यजेतेनगवाननिस्तुतिकरेछे हेक्ष्मीजिनास्वामिन्तमोजेतेमणप्रकाशने
 कस्या एवाजेअनेतेजेतेसर्जगतलेलेलेलेगशवालांकरियेछइये ॥ अनेपोतानिमेलेसर्वेनेप्रकाशकरतानेबहुछे
 प्रकाशतेजेमनेविषेनेतेजोमयछे मूर्ति तेजेमानेएवाजेतमेततमानेअमेजेतेद्विद्वद्वाएगरेयेछइये ॥ २० ॥ ॥ सा
 ध्याऊचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ शास्तानृपाणां च महोरगाणां दैत्याधिपानां च सुराधिपानां ॥ त्वं वै मनूनां च प्रजाप
 तीनां राजाधिराजाय नमोस्तु तु न्यम् ॥ २१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेसाध्यदेवजेतेनगवाननेनमस्कारकरेछे हेन

विवेक
॥ ६३ ॥

गवन्मनुष्यनिरक्षानाकरनाराएवाजेराजातेमनेशि क्षानाकरनाराएवा अनेमोटाएवाजेसर्वनागणतथादैत्यनाअ
धिपजंहरिणयकशि पुष्ट्या॥६४॥ अधिपजे ॥ द्र॥ देवदेवतेमनेशि क्षाकरनाराएवा अनेमनुतयाप्रजापतितेम
नेशि क्षानाकर नाराएवानेपुविरेत्येस्वेर जातेमनाधिर ज्ञाएवाजेतेतेतमांतिष्ठमेजेतेदमस्तवाध्वगियेछये २१
वसवउचुः॥ ॥ श्लोकः॥ ॥ चवतित्रुवियदायदाऽसुरांशैः प्रथितसनातनधर्मधार्मिकाणां ॥ कदनः रुतदातदास्व
यंतित्यवतरतेप्रणमामधर्मगे पृत्रे ॥ २२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेष्टाष्टाष्टु जेतेचगवानजेतेमनेनमस्कारकरेछहेचगवत्
नातनएवोजेधर्मनेतेधर्मजेमं छे एवाजेसा तेमनेअसुरनाअंश एवाजेअधर्मीनृ ॥ ६५ ॥ एकेकस्थुंएबुंजेघण्टुः
खतेजेतेजेसमयनेविषयायछे तेतर मयनेविषयोतेप्रथविनेविषेअवतारजेतेनेधरताएवानेधर्मजेतेनिरक्षानेकर
ताएवाजेतमेतेतमानेनमस्कारकरियेछइये ॥ २२ ॥ ॥ चारणा उचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ चरित्रं शुभं ते तु तानेकमूर्त्तैः प्र
बंधैरनेकैर्हि गायंति भक्ताः ॥ यदुश्रोत्वक्तुं नात्येव सद्यो वयं तं न ताः पुण्यकीर्त्तिं भवंतम् ॥ २३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे
चारणबोलेछहेचगवन्धारणकरिछे अनेक कीर्तियोतेजेमणेएवाजेतमेतेतमारुचू चण् जेचारेत्रतेनेच जनजेते
अनेकएवाजेप्रबंधतेमणेकरिनेगानकरेछे तेचरित्रकेबुंछेतेसांचलनारदेष्टेष्टाष्टाष्टेतेमनेतुरतकाक्षपावेअकरेछे ॥
अनेपवित्रछेकिर्त्तितेजेमनिएवाजेतमेतेतमानेअमेजेते ॥ ६६ ॥ एकेछइये ॥ २३ ॥ ॥ गंधर्वा उचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥
येकथास्ते विहायान्यगाथाः प्रज्ञोकीर्त्तयंत्यथ श्रु एवं ति वा ते जनाः ॥ दुःखिताः स्युश्च संसारपाशैः सितास्तं न ताः स्मः शरण्यं
भवंतं वयः ॥ २४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवेगंधर्वा जेतेबोलेछहेप्रज्ञोजेजनतमारिजेकथा तेमनोत्यागकरिनेअन्यजेदेवा

सार

11 E 3 11

[illegible]

विवेक
॥६४॥

न जेत्यामह ॥ २७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे मूर्ति जेत्यां देहे जे न गव न जे मने संबंधे करि ने जखी तथा शूद्र ते जेत तथा दे
वता तथा विष्णु आदि देवता एवा जे जिव तथा पशु पक्षि ते जेत तथा पाप पछे देह जे मना एवा जे जाव ते जेत तथा
एसर्वे जेत जे मने संबंधे करि ने ज मोटा पुरुष जे ते मणे स्तुति ने करि एवि जे उंचि पदवी ते ने पामे छे ॥ अने जे ने संबंधे करि ने
हान एवा जो देवता जेत ते ने मध्ये मोटेरा एवा जे देव ते जेत तथा तत्काल जा जेत ए त्याग क या एवा ग्राह्य केतां जा कर
वा जो ग्यथा तानि ते माटे गोखोक धाम ना पति एवा जेत ते तमां ने मारा दय ने विषे धारि ने जेत एवा न जन करुं छुं
॥ २७ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ त्वं सर्ग का संप्रति च रूपं दृष्ट्वा न यो त्याप्यतस्तदात्म
ना ॥ तत्त्वान्देहान्पुण्यं हि मानि तैर्नैकान्विराजो ब्रुधाससर्जित ॥ २८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे सावित्री जेत
ति करे छे हेई शत मे जेत सृष्टि रमय नो वेपो तानि जे दृष्टि ते ए करि ने प्रकृति ने रूप ते मने उठा डिने ते के डे ते रूप रूपे करि ने
महत्त त्व छे आदि ते जे मां एवां जे आचो न देह देह देह जे जिने ने ते जेत त्व ते मने करि ने प्रकार ना प्रदेह देह देह
इ रूप एवा जे वैराज रूप ना जे देह ते मने सरज ता हवा ॥ २८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वैराजरूपेण जगत् सत्तां स्वी
कृत्य देवांसुरमां शेरगान् ॥ त्वं स्यावरंजंगम मीश निर्ममेत्वामादक त्तरि पाश्रितोऽस्म्यहम् ॥ २९ ॥ ॥ अर्थः ॥
॥ अने ते वैराज पुरुष रूपे करि ने जगत जेत मनु विशेष पणे करि ने जे धारण करवु ते ने स्वीकार करि ने देव तथा असुर तथा
मनुष्य तथा उ गते मने निर्माण करता हवा तथा स्यावरंजंगम रूप जे सर्वे जेत ते ते मने जेत निर्माण करता हवा एवे प्रका
र सर्व देवा देवता एवा जेत ते ते जेत ने हुं जेत आश्री छुं ॥ २९ ॥ ॥ दुर्गोवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्रियतम

सार

॥६४॥

धिक् यादृ चिंतनं विदधते तव ये नुविते विन्नो ॥ न परमेषु सुखं न दिवः सुखं न कमयंति धरैक नरेशताम् ॥ ३० ॥ ॥
 अर्थः ॥ ॥ हवे दुर्गाजे ते स्तवन करेछे ॥ विन्नो नुविने विषे अधिक एविजे तमारे विषे प्रियता तेणिये करिने जे जन पोता
 नाह्दयने विषे तमारु चिंतवन करेछे तेज ॥ जे ते ब्रह्मनास्थान कनुजे सुखे तेनाथे ईछता तथा देवलो जे सुखने प्रय
 विचक्रवर्त्तिजे राजतेने नथि ईच्छतानथि ईछता ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्रसन्नमर्पितमप्युलंखया सुखमिदं स
 मवाप्य च तत्र ते ॥ तदा हृष्टसात्केरुतः क्षणं तमुनमामि च सात्वतनायकम् ॥ ३१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने तमोजे ते म
 णे ब्रह्मातका करिने आने नथि कोयनि तुलना तेजेने एजे आब्रह्मनास्थान कनुजे सुखतेने शत्रुयेरहित जे
 क्रिये विषे होय ते मपामिने पगत मारुजे चिंतवन तेनो त्याग करिने ते तमा नक्त जन जे ते क्षमात्र पण ते सुखने विषे
 आसक्त नथि थाता एवा जेत मे सुखना सागरने सात्वत जे नक्त जन ते मना ईश्वर एवा जेत मे ते तमाने अति आनंदे जे
 हुं जे तेन मस्कार करुंछुं ॥ ३१ ॥ ॥ नय ऊचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वरद नमनमात्रं नाम संकीर्तनं वा विदधति तव
 ये वै ज्ञानतोऽज्ञानतो वा ॥ जनि मृति यमजीते स्तानपि त्रायमाणं नरसंख्यया ताः स्मोघ नारायणं त्वाम् ॥ ३२ ॥ ॥
 ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे नद्यो जे ते स्तवन करेछे ॥ हे वरद जे तमाने जाणिने अथवा अजांण केवल नमस्कार मात्र करेछे अथ
 वा तमारु जे नाम तेनु सम्यक् प्रकारे करिने कीर्तन जे तेने करेछे एवा जे जन ते मनुज पण तथा यम राजनि जे बि
 कते थकि निश्चेरक्ष गजे तेने करता एवानेन खंडे द्वादश द्वादश द्वादश एवा जे तमे ते तमाने अमे जे ते आसमयने विषे
 पामियुंछईये ॥ ३२ ॥ ॥ देवपत्न्य ऊचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नुविधृता कृतेर्जन्ममंगलं चारतमुतं लोकपा

विवेक
॥६५॥

वनम् ॥ नवतिनिर्गुणं सर्वमेव तन्नवसिनिर्गुणं ब्रह्मयत्परम् ॥ ३३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे देवपत्नीं जेतुं स्तुतिक
रेछे हंप्रज्ञां प्रथविनविपधारणकरिछे सुंदरमूर्तिते जेमणे एवा जेतमे ते तमारु अ श्रयकारिने लोकने पावन करनारुने
निर्गुण एवुं जेतमारु जन्मतथा सर्वे जे चरित्र ते जेतमंगद तारु छे अने वेद जेतम यिक एरहितने परब्रह्म एवुं जे स्वरू
पनु निरूपण करेछे तज तमे छे ॥ ३३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तव समाश्रयात्तामसाजना आपे च राजः सात्त्विका
श्रयं ॥ ननु नवतिनिर्गुणास्ततो वयमुपास्महे त्वां हि निर्गुणम् ॥ ३४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने तमारो जे सम्यक
प्रकारे आश्रय करवां ते यकिसात्त्विकतथाराजसिकने तामसिक ए जे जने ते जे ए निश्छादि पुं एवा थाये छे ते ज
कारण पणामाटे निर्गुण एवा जेतमे ते तमाने अमे जेतने निश्छे उपासिये छईये के तां तमारि मनक्रमवचने करिने अमे जेत
सेवा करिये छईये ॥ ३४ ॥ ॥ ऋषिपत्न्युचुः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ आर्त्ता नारु रुजिनैस्त्रिधा च तापैः सर्वापत्य
शमनमेकमेव विष्णोः ॥ पादाब्जंतव नवतीति तद्वयं वै प्राप्ताः स्मः शरणमनंतदेवदेव ॥ ३५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने
ऋषिपत्नीयुं जेतुं स्तुतिक रेछे हवे देवदेव बहु प्रकारनं जे पोतानं पापतया अध्यात्म अधिभूतने अधिदैव एवा जेत एव प्र
रना ताप ते मणे करिने पिडा ता एव छे संसारि जने तमनां सर्वे जे कष्ट ते मनुना श करनारु ता तमा चरणरूपे करिने थयुं ए
वु जे कमल ते ज एक छे ते कारण पणामाटे हे अनंत विष्णु एवा जेतमे ते तम रुशरणरूप एवु जेत चरण सरोज ते ने ज अने जे
ते पामियुं छईये ॥ ३५ ॥ ॥ पृथिव्युवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ पूर्णशारदसुधाकराननं शारदाक्षदसदीर्घक्षोचनम् ॥
श्रीवियोगवधार्त्तिमोचनं वासुदेवमहमेकमाश्रये ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे प्रथवि जेतुं स्तुतिक रेछे हे तादि

सार

॥६५॥

पूर्ण एवोने शरदऋतुने विषेथयो एवोजे चंद्रमाते सरस्वच्छे मुखते जेमनुने शरदऋतुने विषेथयु एवुंजे कमलतेना जे दक्षते
सरस्वांछे विशालाचनते जेमनां एवाने लक्ष्मीजिनोजे वियोगतेणे करि नेबहु प्रकाश्याति एविजे पाह तेथ किअमने
मुकावनारा एवा जेतमे वासुदेवते तमाने जहुं जेते आश्रीछुं ॥ ३६ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नयने
ममायुः ॥ ॥ तिष्ठं रे मुखशीतरोचिषिचकोरतांगते ॥ नहि गच्छतो न्यत इतीयमेव मे हृदि र्तिरस्तु सततं न हीतरा ॥
॥ ३७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे सरस्वति जे ते स्तुति हे छे हे छे ह्युत्पादनं नेत्र जे ते सुंदर एवोजेत मारामुख रूप चंद्रमा तेने वि
षे अतिसहे करि ने चकोर पणाने पांभ्यांछे ॥ ते मारे मूर्ति ने मुकिने अन्य एवां जेरूप ते प्रत्ये गतिकरतां न थिए प्रकार निजे
आतमारि मूर्ति ते जमार हृदये ने विषे रहोने ईतर एविजे ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ स्कंद उवाच ॥ ॥ श्लोकः ॥
इति स्तुतोऽखिलैर्दैवैः सोऽन्नितं घट्टौ वतान् ॥ प्राह श्रियं शुभे पश्य देवादीन् तद्दिग्दिग्दिग्दि ॥ ३८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे
स्कंद जे ते सावीणि प्रत्ये के छे जे एप्रकारे समग्र एवा जे देव ते मणे स्तुति ने कस्या एवा जे नारायण ते जे ते पोतानि जे दृष्टि ते
णिये करि ने जेत जसर्वे देव ता जे ते मन आनंद जुक्त करि ने लक्ष्मी जि जे ते मन प्रत्ये के ॥ ॥ हा जो हे पुने र दीरे ॥ ॥ ने
देव छे आदि ते जे मां एवा जे आसर्वे ते मना प्रत्ये ते मजे ते जुवो एरित्ये लक्ष्मी जि जे ते मन पोते के हे ता हवा ॥ ३८ ॥ ॥ श्लो
कः ॥ ॥ ततः समीक्षिताः प्रीत्या तथा मधुरया दृशा ॥ त्रिलोकीवासिनः सर्वे ॥ आसन्यथापुरा ॥ ३९ ॥ ॥ अर्थः ॥
अने ते वार पछे ते लक्ष्मी जि जे ते मणे प्रीति यकारे ॥ ॥ निश्चित ॥ ॥ अमृत ॥ ॥ चरि ॥ एविजे दृष्टि तेणिये करि ने सम्यक् प्रकारे करि ने जो
या एवाने स्वर्ग मृत्युने पाताळ ॥ त्रिलोकिने विषे रत्या एवा जे देवदानवने मनुष्यादिक ए सर्वे जे ते दुर्वासा ऋषिनोजे शाप

विवेक
॥६६॥

यथोक्तं किं प्रथमं ज्ञेयं अस्ति तद्वत्तत्त्वात् तदेवास्ति ज्ञेयं ॥३९॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अनेनैव स्वस्वक
द्वितेन गृहिणस्यागिनोपि च ॥ धर्मादयश्च सानंदं प्रचरंति स्म पूर्ववत् ॥४०॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन गृहस्तथात्यागते जेतेप
एतेन एतेन ज्ञेयं अस्ति तद्वत्तत्त्वात् ॥ नेधर्मादिकते जेते र्वनिपेठे आनंदसहित जे क्रियाने विषे होय तेम विचरताह
वा ॥४०॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ तस्याः श्रियश्च न गवान्ददौ स्थानं स्वकम् ॥ अस्ति तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात्
॥४१॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन एतेन ज्ञेयं अस्ति तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात्
॥४२॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन तेन ज्ञेयं अस्ति तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात्
॥४३॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन तेन ज्ञेयं अस्ति तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात्
॥४४॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन तेन ज्ञेयं अस्ति तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात् ॥ तद्वत्तत्त्वात्

सार

11E, EN

लक्ष्मीं प्राप्नुते चे आदिते जे मने एवा जे ए सर्व ते मने पृथक् पृथक् पण करिने अमुद्य एवां जे वसत थारल ते मणे करिने ज
 हित एवां जे आचूषण ए रूप जे पेहेरामणिते ने प्रितिये करिने आपता हवा ॥ ४४ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ जामा स्तुष्टये
 स्वस्थ तद ए न्यस्तदां बुधेः ॥ नासीत्किमप्यदेयं वै घनवद्भनवर्षिणः ॥ ४५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने मे पजे मजसनिष्ट
 ए जे ते ने के छे ते मद्रव्य जे ते ने आपता एवा जे ए अंबुधिते मने पोताना जामात्र एवा जे नगवान ते माने जे प्रसन्नता ते
 अर्थ ते नगवान ना एवा जे ए देव ॥ ४५ ॥ ते मने न आपवा जो ग्य एवुं कां यन होतु हवु सर्वे य आपवा लायक ज होतु हवु ॥ ४५ ॥
 श्लोकः ॥ ॥ नगवान पितृ तं यौतकं च धनं बहु ॥ ब्राह्मणे न्यः प्रदायैव श्रिया सह तिरोदधे ॥ ४६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥
 अने नगवान जे नारायण ते रत्ना करते ए आप्यु ए ने वर कन्या ने आपवा जो ग्य एवु जे पारिवर्ह रूप जे बहु धन ते ने ब्राह्म
 ण जे ते मने अ पिने लक्ष्मी जि जे ते मणे सहित तिरोधान थाता हवा ॥ ४६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ लक्ष्मी नारायणान्यां ते
 च शमानां दत्ताः सुराः ॥ इंद्रादयो दिवं जग्मुः स्वस्वंधामाः परे ययुः ॥ ४७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने देव श्री विदेवा य
 एत ए आनंदे ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥
 अने अप जे ब रात य ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥ ए जे ते ॥ ४७ ॥
 र्वे ते जे ते पोत पोताना धाम प्रत्ये जाता हवा ॥ ४७ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अधिकं च संप्राप्य यथा र्वनिर्जमिजम् ॥ स
 र्वे पि स्विनो जाताः प्रसादात्कमखापतेः ॥ ४८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ते द्रादि कस र्वे जे ते नदा पाते जे नाराय ण ते
 माने जे पो ताते विदेवा च ताते थे के र्वने अतिक्रमण न काने पोत पोताना अधिकार ने पामिने सुखे जुक्त थाता हवा ॥
 ॥ ४८ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ मंदरं च गिरिं ताक्ष्यः पुनर्नगवदा तया ॥ स्वस्थानं स पानीयस्य पयामास लाया ॥ ४९ ॥

विवेक
॥६७॥

अर्थः ॥ ॥ अनेताक्ष्यजंगरुडजितं जेतं विजिवारनिजं नगवाननिआज्ञातेणियं करिनेमं द्राचस एवेनामे करिने जे
गि छिंदे लिखामात्रं करिने पांतानु जे स्थान कते प्रत्यं पमा निं दं श्या द ए द्यो दे षे ते मं द्राचस पर्वत जे ते स्थापन करता हवा
॥४९॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ एवमिंद्रेण ब्रह्मर्षेण पृथग्यथा शापतः ॥ उपलब्ध्वा पुनः संपन्नारायण प्रसादतः ॥ ५० ॥
अर्थः ॥ ॥ हे सावर्णि मुने दुर्वासानो जे शाप तेणे करिने नाश जे तेने पा मि ए वि जे संपत्ति ते जे ते नारायण नी जे प्रसन्नता
तेणे करिने इंद्र जे तेणे पा छि आ विरित्ये पां म ति ह वि ॥ ५० ॥ ॥ पंचमस्कंधे च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ न तस्य कश्चित्त
पसा विद्यया वा न योग वीर्येण मनीषया वा ॥ नैवार्थधर्मेः परतः स्वतो वा कृतं विहंतुं तनुं नृद्वि नूयात् ॥ ५१ ॥ ॥ अर्थः ॥
हवे पंचमस्कंधने विषे ब्रह्मा जे ते प्रियव्रत राजा प्रत्येक हे छे जे हे प्रियव्रत ए जे नगवान श्री कृष्ण तेणे जे करवानु धार्युं होय
तेने कोई देह धारि जीव जे ते तपे करिने विद्याये करिने यांगै श्वर्ये करिने बुद्धि बले करिने धने नृद्विदे ए र्मे करिने ने कोई कय
दवानने आशरे करिने पोताने पुरुष प्रयत्ने करिने विजिरित्ये करवाने अर्थ समर्थ नथि था तो जे म नगवाने धार्युं होय ते म
जयाय छे माटे तमारि पासे नगवानने राज्य करावुं छे ते अन्यथा थावानु नथि ॥ ५१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ईशान्नि
सृष्टं त्यवरुं ध्म हें गदुःखं सुखं वा गुण कर्म संगतः ॥ आस्थाय तत्तदयुं क्तनाथश्चक्षुष्मतां धा इव नीयमानाः ॥ ५२ ॥ ॥
॥ अर्थः ॥ ॥ हे प्रियव्रत जीवुं ने कर्म ना फल ने आपनारा ए वा जे श्री कृष्ण नगवान ते जे ते सत्वा दिक गुण ने अनुसरतां
एवां जे कर्म तेना संगथ कि जे देव मनुष्या दिक ना देह प्रत्ये आपण ने जोडता हवा ते ते देह नो स्वीकार करिने आपण सर्व जे
ते नगवाने आप्युं एवुं जे सुख रूप फल अथवा दुःख रूप फल तेने जोग विये छुडये जे मयस धियाने तेने नो धारि ॥ ५२ ॥

सार

॥६७॥

[illegible]

विवेक

194

MECH

॥ २ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने विष्णु धर्मांतर नामे ग्रंथ ने विषेषण ते
मजक ॥ छे जे चक्र जेमना हाथ मांछे ॥ वाजे नग ॥ नते जे ते चक्र जन निरक्षा करनारा छे ते हरि चक्र ने ॥ जन् जे ते शुंकरे
छे केता काई दुःख दई सकतान थि ॥ ते कारण प गामाटे रुढा छे ॥ डिजेनि एवो जे मनुष्य ते जे ते ते ॥ जन् निबध्द करि ने भग
वाने जे ना ॥ तेना क्या र ह्या प्रपट्टे ॥ २ ॥ ॥ ग्रंथांतरे च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ श्वः काय मघ कुवांत ॥ वकि चाप
रा ॥ ॥ ना ॥ प्रतीक्षते मृत्युः कृत वास्य न वा कृत ॥ ३ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ॥ लिधर्म संबंधिकाम जे ते तत्काल कर
एम बाजाग्रंथ मं कत्युं छे जे आवता दी ॥ १ ॥ ॥ ॥ जे धर्म संबंधिकाम ते जे ते अध केता प्रथम ने दीवस्त जकर ॥ नै दिव
सना पाछ ह्या पोरे ने विषे करवानु जे काम ते जे ते आगल्या प्रहर ने विषे करि ले ॥ केतां धर्म करवानो मन ॥ बोयाय ते सम
य मां ज धर्म संबंधिकाम जे ते तरत करि लेवुं पण स ॥ जे कर शुंके सवारे कर शुं एवो मन सुयो राखवो ना ॥ केम जे मृत्यु जे ते आ
पुरुषे आट सुकाम कश्युं छे ने आट सुन थिकर ॥ एम वाट जो तोन थिकेतां आपुरुष ने आट सुंका ॥ करवानु छे ते पुरुषा शे तारे
ए ॥ से ई जाइश एम बार करतो न थि ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ चंदनं शीतलं लोके चंदनादपि चंद्रमाः ॥ चंद्रचंदनयोर्मध्ये
शीतलासा संगतिः ॥ ४ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने संतना समागम ने विषे अतिशे सुख शांति छे एम कत्युं छे जे आद्य लोक
ने वि ॥ ॥ ॥ ॥ छे ते चंदन थिकि पण चंद्रमा जे ते अति शीतल पणाने करे एवो छे ॥
अने ते चंदन ने चंद्रमाने मध्य पण सा ॥ जननो समागम जे ते अतिशे शीतल ताने करे एवो छे ॥ केतां चंदन ने चंद्रमा तो आदेह
ने ॥ पेउ परा ॥ ॥ ॥ कशीतल ताने करे एवा छे ने साधु ने समागमे करि ने तो जीवनां अध्यात्म अधिदैव ने अधिभूत एत्र

विवेक
॥६९॥

एप्रकारेन छन्दोद्वयिजायछेने अपारएव जेजन्ममरणनां दुःखतेपणनाश पामेछेने जगवाननाधामनिप्राप्तिथा
यछेमाटेसर्वोपरिसुखशांतिनेकरेएवोसंतनोसमागमछेतेसर्वेजीवप्राणिमात्रनेनिर्मुक्तकरवो ॥ १॥ ॥ तृतीयेस्वमा
तरंप्रतिकपिखदेववचन ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ प्रसंगमजरंग ॥ मात्मनःकवयोविदुः ॥ राधादादा ॥ ॥ रुतोमाक्षदा
रमपावतः ॥ ५॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेतृतीयस्कंधनेविषेपोतान माताप्रत्येकपिखदेवजीनुवचनछेजेहेमातआ
जेजिवात्मातेनेस्त्रीपुत्रादिकनेविषेजे अतिशेसंगतेनेविवेकिसंतजेतेअजरपाशने केहेछेकेतांजीवनेस्त्रीयादिकनोप्र
संगछेतेअनेकजन्मनेनिषेपणरह्योह्ये एमनेएमरहेछेनेअतिशेबंधनकरनारोछे एम रहेछे ॥ अनेतेजप्रसंगजोसा
धुनेविषेजीवेकस्थोहोयतोमोक्षनुजेद्वारतेउघाडुंछे केतांस्त्रीपुत्रादिकमांजेवुंजावनेहेतछेते जोसाधुनेविषेथायतो
एनेमोक्षथावामांमेनत्यनयिरेहेछेजोएछावदोदोक्षथायछे ॥ ५॥ ॥ प्रथमेच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ॥ स्याम
लवेनापिनस्वर्गना नर्जवम् ॥ जगवत्संगिसंगस्यमर्त्यानांकिं ताशिषः ॥ ६॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने चम
स्कंधनेविषेसूतपुराणिप्रत्येशौनकादिकऋषि वचनछेजेजगवाननोछे संगजेमनेकेत जगवाननेमक्षेसाएवाजे
तमस रह्योह्ये ततेमनोजेसमागमतेनोजे लवमात्रतेनिसंघातेस्वर्गलोक्तथामोक्षतेमनितुलनानजिक ताकेता
लवमात्रजेसंतनोसमागमतेनिबरोधस्थस्वर्गलोक् जेसुखरह्योह्येक्षतेमनेनथिगणता तारेम प्यनांजेजोना स्वते
मनेनगणियेतेमांशुकेवुं ॥ ६॥ ॥ रसगंगाधरेच ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ ॥ दूरी प्रोद्वि मतिविमसीकरोति चत
श्चिरंतनमघं च सुकीकरोति ॥ भूतेषु किंच कुरुणां बहुलीकरे ॥ देवस्य सतां किं नमंगसमातनोति ॥ ७॥ ॥ अर्थः ॥

सार

ME, GU

અનેરસગંગાધ નામેજેગ્રંથતેનેવિષેપણસર્વપાપનેટાલનારોનેકહ્યાણનોકરનારોએવોસત્સંગછેએમકહે ॥ જેસંત
 ગુણદોષદા ગમજેતેજીવનેપાપ દલાદિહોદુષ્ટિદેવેદૂષ્ટરેછે કેતાંસત્સંગેકરિનેમનુષ્યદિદુષ્ટિપાપનોત્યાગકરિનથ
 મન વામં પ્રવર્તેછેનેચિ જેતેનેનિર્મલકરેછેનેપૂર્વનાંજેબદ્ધકાલનાજેપાપતેનેઆચમનકરિજાયછેકેતાંજીવનાઅ
 નતજન્મનાજેપાપના ગણતેનેનાશકરેછે ॥ અનેસર્વજૂતપ્રાણિમાત્રનેવિષેકરુણાજેતેનેવ કરેછેકેતાંસત્સંગ
 સર્વજીવપ્રાણિમાત્રનાઉપરઅતિશેદયાદાદેછેદાદેસંતુરુષનોસંગજેતેશાશામંગલનેનથિવિસ્તારતોકેતાંસત્સંગ
 તોસર્વસંગદત્તેવેલારેછે ॥ ૭ ॥ ॥ અનિયુક્તજનેનોક્તમ્ ॥ ॥ શ્લોકઃ ॥ ॥ કોર્થા પ્રાપ્યનગર્વિતોવિષયિનઃ
 કસ્યાપદોઽસ્તંગતાઃ સ્ત્રીન્નિઃકસ્યનસ્વંઢિતંજીવિમનઃકોનામરાજ્ઞાંપ્રિયઃ ॥ કઃકાલસ્યનગોચરાંતરગતઃકોર્થીગતોઘૌર
 વંકોવાદુર્જિહ્વાપુણ્દ્રપાતિઃક્ષેમેષ્યાતઃપથા ॥ ૮ ॥ ॥ અર્થઃ ॥ ॥ અનેઅનુજ્ઞવેજુક્તજેવિવેકિમનુષ્યતેમણેક
 ત્યુંછેજેદ્રવ્યનેપાંમિને ગર્વેજુક્તનથયોએવોકોણમનુષ્યજેતેછેકેતાંદ્રવ્યાદિકસન્નદિયેકરિનેતો જગવાનનાએકાંતિ
 કન્નકવિના વિજાસર્વેદુષ્ટપાપોદ્ભવતથઈજાયછેનેકાંણવિષયિજનનેઆપદાયુનથિપ્રાપ્તથઈકેતાંપંચવિષયનેવિ
 ષેઅતિશેઆસત્તેવાજે જનતેતોનિરંતરદુઃસ્વેકરિનેસહેલાકુતરાનિપેઠેહેરાંણથાતાફરેછેનેપ્રથવિનેવિષેસ્થિયુંજેતેમ
 ણેકોણપુરુષ મનનથિસ્વંઢનકર્યુંકેતાં સ્ત્રીરૂપાજેજગવાનનિમાયાતે મેકરિનેજેનામનમાંમોહનથિઉપજ્યોએવોકો
 ણેરુષછેઆતોપદારદાપાપાદદાદે તેવિનાવિજોકોઈનથિનેરાજાજેતેમનેકોણજનવાલોછેકેતાંરાજાકોઈ
 નામિત્રનથિ ॥ અનેકાલનાચારામાંનઆવેએવોકોણજનછેકોઈનથિનેઘૌરવપણેજુક્તએવોજેજનતેનેકોઈઅર્થમ

विवेक
॥७०॥

द्व्यांछेनयिमद्व्यांकतां कोईनुआजं पणुनकरनेअतिअनघपणेरतोएवोजेजनतेनेकोइपदार्थनिसिद्धिथातिनयिने
दुर्जनरूपजेचांमडानिवाधरडितेमां पद्धांकेतां संगिजननेविषेहेतेकरिनेबंधायोएवोकोणमनुष्यजेतेकद्व्यांणनेक
रेएवोजेमार्गतेणेकरिनेचाखेछेकोइनयिचाखतो॥८॥ ॥विश्वेश्वरहृतौच॥ ॥श्लोकः॥ ॥द्वावेवसमवीर्यौ
तुसुरातांबूलमेवच॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनतंबूलंवर्जयेद्यतिः॥९॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेहवेविश्वेश्वरपद्धतिनेविषेसं
न्यासिनेवर्तवानिरित्यकहेछेजेदारुनेतांबूलएबेजवस्तुजेतेजीवनेनरकमांपोचानेविषेबरोबरखेछेसामर्थ्यजेम
नेएवांछे॥ तेकारणपणामाटेसंन्यासिजेतेसर्वप्रकारेकरिनेतांबूलजेनागरवेखिनांपानतेनोत्यागकरेकेतांसंन्यासिने
तोदारुपिधाबरंज्ज्यापद्मागेछेमाटेओषधमांपणपाननखावुं॥९॥ ॥श्लोकः॥ ॥वराटकेपियतिनासंगृहितेदिने
दिने॥ गोसहस्रवधंपापंश्रुतिरेषासनातनी॥१०॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेसंन्यासिजेतेएवराटकजेफुटकीकोडीतेजेते
पणग्रहणकरेदेतेसंन्यासिजेतेमनेदिवसदिवसनेविषे हजारगायुंभास्यानुपापद्मागेछेएजेवेदनिश्रुतितेजेतेना
तनछे॥१०॥ ॥श्लोकः॥ ॥यस्तुप्रव्रजितोऽनृत्वापुनःसेवेतमैथुनम्॥ षष्टिवर्षसंसाणिविष्ठायांजायतेकृमिः
॥११॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेजेपुरुषसंन्यासिथैनेपाछोमैथुननेसेवेछेकेतांप्रथमतोस्त्रीनाविषयस्वनोत्यागकरिनेसं
न्यासिथयोनेपाछोतेविषयनेजोगवेछेतथातेविषयजोगनिमनमंलास्यराखेछे॥ एवोजेसंन्यासितेजेतेतोमने
रात्रहृष्टाष्टवर्षसुधिविष्ठानेविषेकृमिजेतेथायछे॥११॥ ॥नारायणेनोक्तः॥ ॥श्लोकः॥ ॥जातेपिसाक्षात्को
तुस्वपरब्रह्मरूपयोः॥ लोभ्यव्यंमामकैर्न शब्दादिविषयेकचित्॥१२॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेनारायणजेतेमणेतोमंजाव

सार

॥७०॥

नेपांम्योजेः कपुरुषतेनेपणपंचविषययिछेदरे पणआपणतोसिद्धययाछइये माटेएपंचविषयआपणनेशुबाधक
 रनाराछेएमजांणितेदोएएएआंखोआवुंनहिएमकखुंछे जेपोतानुंस्वरूपनेपरब्रह्मनुंजेस्वरूपतेनोसाक्षात्कारयैयेस
 तेपणकेतां पोतानोआवात्मासाक्षात्कारेखातोहोयनेपरमात्मापणसाक्षात्काखेखातातेएदोएएएएएजेअक्त
 जनतेमणेशब्दस्पर्शरूपरसनेगंधएजेपंचविषयतेमनेविषेक्यारेयखोआवुंनहि॥ १२॥ ॥ ग्रंथांतरेच ॥ ॥ श्लोकः ॥
 पंडितोपवरंशर्नः खोहेतकारकः ॥ वानरेणहतोराजाविप्रचोरेणरक्षितः ॥ १३॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेबिजाग्रंथने
 विषेसारानरतामः प्यनाजेगुणदोषतेजेतेकल्याछे जेपंडितजनजेतेपोतानोशत्रुहोयतोपणतेश्रेष्ठछेनेः स्वजनजेते
 पोतानो॥ हेकारितोयकेतांपोताजोपिहयैदेएारेयोहोयतोपणतेसारोनथि॥ केमजेएकएछा॥ ह्योतेएएएनेमित्र
 करिनेपोतापासेचोकिमांराख्योहतो तेवानरेराजानेमारितोहवोकेतांते ॥ जानेमारवातरवास्यताणिनेतयारथयोता
 रेविप्ररूपजेचोरतेणेतेराजाजेतेरक्षानेकस्यो देतांदेराजानाअरणांचोरेदेरांपेकरिनेचोरिकरवापेछेजेनेरस्यपाए
 एतेणेतेराजानिरक्षकरि ॥ १३॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यतीनांकांचनंदद्यात्तांबूलंब्रह्मचारिणाम्॥ दस्यूनामन्नयंदद्याद्वा
 तापिनरकंब्रजे ॥ १४॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसंन्यासिनेजेसोनातुलंदद्यादेछेदेएएए॥ देजेपानबिहुंआपेछेने
 चो जेतेमनेजेनिर्नयपणुआपेछे केतांचोरपासेचोरिकरादेछेदेदेहोयदिक्षाकरेछेएवोजेदातारमः प्यतेजेतेनरक
 प्रत्येजायछे केतांतेदाननोदेनारोनरकमांपडेछेतारेतेसंन्यासिब्रह्मचारिनेचोरतेमनितोशिगतिथाशेतेकांईजणातुन
 थि॥ १४॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ उद्यमेनास्तिदारिद्र्यंजपतोनास्तिपातः ॥ मौनेनकलहोनास्तिनास्तिवै ॥ १५॥ ॥

विवेक
॥ ५१ ॥

म् ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने दुष्ट जे तेने उद्यम करते सते दाखिद्रपणु जे तेना शपां मे छे ने जपने करतो एवो जे मनु
प्यते ने पाप जे तेरे तुन थिने मान पणु जे राखवुं ते एकरिने कलह जे ते थातो नथि ने जपने करतो एवो जे जने तेने क्यारे यवि
जे तेरे ति नथि ॥ १५ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ धने पुजी वितव्येषु योषासु नो जनेषु च ॥ असंतुष्टा जनाः सर्वे याता
यास्यंति यंति च ॥ १६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने धने छे छे थि जे लावला छे छे थि लावी ने विषे तथा जमवाने विषे ॥
असंतोषे जुक्त एवा जे रवे जने ते जे तेना शपां मता हवाने केटला कना शपां मे छे ने केटला कना शपां मशे ॥ १६ ॥ ॥ ज्ञा
गवते च ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सर्वे वेदाश्च यज्ञाश्च तपो दाना नि चानघ ॥ जीवाऽन्ये ह्यलक्ष्य दुर्गुणान् विद्वदपि
॥ १७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे ज्ञा गवतने विषे विदुर जे छे छे त्रेयः निप्रत्ये के छे जे हे अनघ के तां निर्दोष एवा मै त्रेय मु
ने सर्वे वेद ज्ञा वात थाय ज्ञ करवा तथा तप करवुं तथा दान देवां ए सर्वे जे ते जीवने अन्य दान देह के तां जा ने जन्म मरण
थकि का विने जगवानना धाम मां लेई जावा ते निकला जे शोख मोचा गते ने पणन करतां हवां के तां जीवुं ने धर्म ज्ञान ने
वैर छे ॥ ॥ जगवाननि च क्तिकर विने रवे पाप मार्ग नो त्याग करवो एवो रुबो छे छे करिने जगवान सन्मुख करवा
पजे परोपकार ते निबरो बस्थ कोई न्यथा तुं नथि ॥ १७ ॥ ॥ एकादश योगेश्वरा अतिजनक वचनः ॥ ॥ श्लोकः ॥
दुर्लभो मानुषो देहो देहिनां क्षणचंगुरः ॥ तथापि दुर्लभं मन्ये वै त्वं प्रियदर्शनम् ॥ १८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ हवे एकादश
ने विषे नव योगेश्वर प्रत्ये जनक जा जे ते के छे ॥ जे क्षण मात्र मां ना शपां मे एवो जे मनुष्य नो देह ते जे ते देह धारि जे ते मने
दुर्लभ छे एवो छे के तां बहु जन्मनां जे पुण्य ते मणे करिने प्राप्त थाय छे ॥ अने जगवाननि उपासना क विते म उपयोगे

सार

॥ ५१ ॥

कछेमाटेदुर्लभं न छे ॥ अनेदुर्लभं एवो जे आमनुप्यदेहतेने विषे पणवैकुंठनाथ जे हरिते मने प्रिय एवा जेतमसरखासंतते
मनुजे दर्शन तेने जे ते दुर्लभं एवुमांनुछुं ॥ १८ ॥ ॥ दशमेश्वरचरणे पुचुं देवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ सध्या
जनो दुर्लभं नमत्रमा पंकयंचिदव्यंगमयत्नतो न घ ॥ पादारविंदनं न जत्यसन्मतिर्गृहांधकूपे पतितो यथा पशुः ॥ १९ ॥
॥ अर्थः ॥ ॥ अने दर्शन दोहे पे श्रीकृष्ण नम्रगवानप्रत्ये मुचुकुंदराजानुवचनछे ॥ जे हे अनघ के तां ने दोष ति एवा नम
वान अ जन जे ते आनखें दोहे पे दुर्लभं न से सर्वे अंगे संपन्न एवुं जे आमनुप्यदेहतेने प्रयत्न कर्यावे ना को करीत्येत
मारि कृपाये करि ने पांमिने तमारा चरणारविंदने नथी न जतो के मजे असत्य ए जे पंचविषय संबंधे म ॥ ये करु स्यतेने
विषे छे बुद्धि जे ना ए ॥ ए ज न थ यो छे माटे तमारा चरणारविंदने नथी न जतो ॥ अने ते विषय सुखने पांम वा सा रु घ र रूप
जे अंधापतेने विषे पड़े छे ने महा दुःखने पांमे छे के नीपेठतो जे म पशु जे ते तण मां सो न आईने अंधकूपने विषे पड़े छे ने महा दुः
खने पांमे छे ते म ए ज न नी प ग सं स्था था य छे ॥ १९ ॥ ॥ पंचमेश्वरचरणे पुचुं देवचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नायं देहो दे
ह न जा नृलोकैकं कष्टान्कामानर्हते विदुजां ये ॥ तपो देव्यं पुत्रकायेन रत्नं शुद्धोद्यस्माद्दृष्टौ स्वं त्यजंतम् ॥ २० ॥ ॥ अ
र्थः ॥ ॥ अने पंचमने विषे पोताना प्रत्ये कृष्णदेव नम्रगवाननुवचनछे ॥ जे हे पुत्रो आनरलोकने विषे जे देह धारि जी
वने आमनुप्यदेहतेने दोहे पे कष्टनादेनाराने विष्ठाना खानारा जे नुं ते मने पण छे एवा जे विषय नो गते
मने नो गवाजो ग्यन थि ॥ ते आमनुप्यदेहतो उल्लुष्ट एवुं जे तपते करवाजो ग्यछे जे तपे करि ने आजीवन अंतःकरण जे ते
शुद्ध थाय छे ने जे अंतःकरण शुद्ध थाय कि अंत ए जे ब्रह्म सुख ते जे ते पमाय छे ॥ २० ॥ ॥ चतुर्थे विदुरं प्रति मैत्रेय मुनि

[illegible]

विवेक
॥७३॥

नांकथाकोत्तनकरवांतथाऽन्नगवाननिमूर्त्तिनुस्मरणकरवुंतथाऽन्नगाननाचरणारविंदनीसेवाकरवितथाऽन्नगवान
निपूजाकरवितथाऽन्नगवाननेदनाकरवितथाऽन्नगवाननुदासपणुकरवुंतथाऽन्नगवाननुसखापणुकरवुंतथाऽन्नग
वाननेपोतानोदेहअणकरिदेवो एरित्येन्नक्तजनजंतेमनेन्नगवाननिनवप्रकारनिजेन्नक्तितेनिरंतरकरविमसर्व
शास्त्रपुराणनोसिद्धांतछे ॥ २५ ॥ ॥ नारतेचोक्तम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यावंतोरोमकूपाःस्युःस्त्रीणांगान्नेषुनिर्मिताः
तावद्वर्षसहस्राणिनरकंपर्युपासते ॥ २६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन्नारतनेविषेपरस्त्रीसंगनोअतिशेदोषकत्योछे जेपर
स्त्रीनाशरीरनेविषेजेद्वारुंवाडं नाछिद्रनिर्म्याछे तेएकएकछिद्रप्रत्येएकएकहजारवरसपरजंततेपरस्त्रीनासंगनोकर
नारोपुरुषजेतेनरकनेन्नोगवेछे ॥ २६ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ नहिमांसंतणाल्काष्ठादुपक्ष्माद्वापिजायते ॥ जंघाताद्भवे
न्मांसंतस्मादोषोऽस्तिन्नक्षणे ॥ २७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेवद्विन्नारतनेविषेमांसन्नक्षणेनेविषेदोषकत्योछे हेराजन्
मांसजेतेतरणथकिनथियातुंतथाकाष्ठथकिनथियातुंतथापाशाणथकिनथियातुंमांसतोजंतुनछाएकिजथाय
छे तेमाटेमांसन्नक्षणेनेविषेदोषोछे एविरित्येसर्वेशास्त्रपुराणनोसिद्धांतछे ॥ २७ ॥ ॥ नारतेचोक्तम् ॥ ॥
॥ श्लोकः ॥ ॥ तस्मात्प्रमाणतः कार्यो धर्मः सूक्ष्मो विजानता ॥ अहिंसाऽऽनूतेन्यो धर्मो न्योज्यायसीमता ॥ २८ ॥
॥ अर्थः ॥ ॥ अनेन्नारतनेविषेहिंसानानिषेधनेअर्थेअहिंसापितानुवचनछे जेजेकारणमाटेकोइजीवप्राणिमात्रनि
हिंसातोअप्यरेयनकरविमधर्ममूर्त्तिएवाजेमनुतेकेताहवातेकारणपणामाटेविशेषकरिनेसर्वशास्त्रनासिद्धांतनेजा
णनारोजेपुरुषतेणेसर्वशास्त्रनाप्रमाणथकि अहिंसारूपजेसूक्ष्मधर्मतेजेतेकरवो ॥ केमजेसर्वेन्नूतनीजेअहिंसाते

सार

॥७३॥

सर्वधर्मयकिश्रेष्ठमानिछे ॥ केतं कोइजीएह ॥ एहिआदिगोहंसाजइहविदेजएई धर्मशास्त्रनाक दाराजेमोउएअपते
मणेसर्वधर्मकरतांमोटोधर्ममांन्योछे ॥ २८ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ महतामपि ग्राह्याका
क्षेनक्षीयते फलं ॥ ज्ञाता न यः दानस्य क्षय एव न विद्यते ॥ २९ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेभारतनेविषेपणतेमजकरुंछे
जेमोटाएवाप पणजेरुंछे फलजेतेकाखेकरिनेनाशपांमेछे ॥ अनेजन्ममरणथिवितोएवोजेजनतेनेअन्नयदानैजे
देवुंतेमांथियुं जेफलतेनोक्षयजेतेनथिजथातोकेतांजीवनेकाखनाअन्नयथिमुकाववोतेनुजेफलतेक्यारेयनाशपांम
तुनथि ॥ २९ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ यथोपश्रयमाणस्य भगवंतं विज्ञावसुं ॥ शीतं न्यस्तं गोप्येत साधूंसंसेवतस्तथा ॥ ३० ॥
अर्थः ॥ ॥ हेएवदरदोहेहेहृद जिप्रत्येश ॥ हृद भगवान् जेतेकहे ॥ जे रक्षार्थेएवाजेअष्टिदेदोसाए पेठेआश्र
यनेक तोएवोजेमनुष्यतेनिटाढ्यनेअंधकारजेतेनाशपांमेछे तेमसाधुनिसेवाकरतोएवोजेपुरुषतेनेजन्ममरणनि
बिकनेअज्ञानजेतेनाशपांमेछे ॥ ३० ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ निमज्ज्योन्मज्जतांघोरेभवाम्भौपरमायणम् ॥ संतो ब्रह्म
विदः शांतानौर्द्धेवाप्सु मज्जतां ॥ ३१ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेनिचजातिनेपं मिनेवल्लिउंचजन्मनेपांमताएवाजेज
नतेमनेअन्नयकरे एवोजेजन्ममृत्युरूपिसमुद्रतेनेविषेपरमएवोजेआश्रयतेरूपनेशांतनेपरब्रह्मनाजांणनाराएवासंत
जेतेछे जेमज्जनेविषे उताएवाजेजनतेमनेहृद पुंजेदावेछेदेहाश्रयछेतेम ॥ ३१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अन्नं
हि प्राणिनं प्राणा आर्त्तानां शरणं त्वहं ॥ धर्मो वित्तं नृणां प्रेत्य संतोऽर्वाक् विच्यतोऽरणम् ॥ ३२ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अ
नेजेमप्राणधारिजेदेहाअन्नजेतेजी नछे जेमआर्त्तजनजेतेमनोहुंजेतेरक्षाकरनारोछूं अनेजेमनुष्यजेतेमनेपर

विवेक
। ५४ ॥

लोकनेविषेधर्मजंतेवित्तछे तेमजन्ममरणथकिविताएवाजेमुमुक्षुजनतेमनेसंतजेतरक्षाकरनाराछे॥३२॥ ॥श्लो
कः॥ ॥संतोदिशंतिचक्षुंषिबहिरर्थःसमुत्थितः॥देवतावांधवाःसंतःसंतआत्माहमेवच॥३३॥ ॥अर्थः॥ ॥अ
नेवक्षिसंतजेतेमनुप्यजेतेमनेसतनेअसतनाविवेकरूपीजेनेत्रतेनेआपेछे जेमसारिपेठेउग्याएवाजेसूर्यतेजेतेसर्वेने
बास्यप्रकाशरूपीनेत्रआपेछेतेम॥ अनेसंतजेतेदेवाछेदेवाचाबंधुछेनेसंतजेतेजमुनेमाराआत्मानिपेठेवाहालाछे
माटेजेममारिसंवापूजाकरवितेमजतंसाधुनिपणसंवापूजाकरवि॥३३॥ ॥एकादशेचोक्तम्॥ ॥श्लोकः॥
कृतादिषुप्रजाराजन्कलाविच्छंतिसंभवम्॥कलौखलुन्नविश्वंतिनारायणपरायणाः॥३४॥ ॥अर्थः॥ ॥अने
एकादशस्कंधनेविषेजनकराजाप्रत्येयोगेश्वरनुवचनछे जेहेराजन्सब्दत्रेत्यानेद्वापरएत्रण्ययुगनेविषेथइयुं एवि
जेप्रजांतेजेतेकलियुगनेविषेपोतानोजन्मजेतेनेइछेछे शामाटेतोतेकलियुगनेविषेनारायणतेजछेअष्टपांभव
जोग्यस्थानतेजेमनेएवाघणाजनजेतेनिश्चेथाशेकेतांपृथ्वीनेविषेअवतारनेधरसेएवाजेनारायणनितेमनां
आश्रितयैनेजन्ममृत्युनांजेबंधनतेथिमुकांणायकातेनारायणमुनिनुजेधामतेनेघणाकजनजेतेपांमशेतेजकारण
पणामाटेसर्वेगुनिप्रजांतेजेतेकलियुगनेविषेजन्मनेइछेछे॥३४॥ ॥द्वितीयस्कंधेच॥ ॥श्लोकः॥ ॥कि
रातहूणांधपुलिंदपुल्कसाञ्जीरकंकायवनाःखसादयः॥येऽन्येचपापायदुपाश्रयाश्रयाःशुद्धातितस्मैप्रन्नविष्णो
नमः॥३५॥ ॥अर्थः॥ ॥हवे।द्वितीयस्कंधनेविषेआगद्वयथवानोजेनारायणनोअवतारतेनेसुखवतायकः।क
देवजिजेतेनमस्कारकरेछे जेकिरातहूणअंधनेपुलिंदएजेसर्वेन्निलनिजातियुंतथाचांडालतथाआहिरकमठियवनने

सार

॥५४॥

सोऽपि एवादि कजे मनुष्य ॥ तथा विजापण घण कपापि जनते जे ते जे मना आश्रित एवाजे साधु पुरुष ते मनो ॥ आश्र
 य जे मने ए ॥ यथाशुद्धयाशे ॥ केतां निचउंच जातिना सर्वे म ॥ यजे ते जे मना साधु ने समागमे करि ने मोक्ष ने पां मशे एवे
 प्रतापे जुक्त आगल्यथाशे एवाजे तमे ते तमने हुं जे ते देव देव र करुं छुं केतां आगल्य कलि गने विषे प्रगल्य थइने असंख्य
 जीवनो उद्धार करशे एवाजे प्रगट प्रतापे जुक्त नारायण मुनि ते मने हुं जे तेन मस्कार करुं ॥ ३५ ॥ ॥ सुरास्पर्शनि
 षेधे पराशर मुनि वचनम् ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ अज्ञाना ज्ञानतो वापि सुरां स्पृष्ट्वा त्रिवर्णजः ॥ प्रयाति नरकं घोरं या
 वच्चंद्रदिवा करौ ॥ ३६ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने सुरा जे दारुते ना स्पर्शनानि षेधने विषे पण पराशर मुनिनु वचन जे ते छे
 जे त्रण वर्णनो जन जे ते अज्ञान थकि अथवा ज्ञान थकि केतां जां एये अजां एये पण जो राने अडे तो ते जन राने अडिने
 महाघोर नरक मां पडे छे ते कयां सुधितो ज्यां सुधि चंद्र माने सूरज तपेत्यां सुधि एविरित्ये दारुने स्पर्श करि ने पण नरक निप्रा
 मिथ्या यछे तारे राने मघना पानने विषे तो घणां कदुःखरत्यां छे तथा दोषरत्यां छे माटे कोइ मनुष्य ने सुराने मघना पानम
 करवुं ॥ ३६ ॥ ॥ ब्रह्मांडपुराणे तममुद्रादिधारणं चोक्तः ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ शंखचक्रोर्ध्वपुंड्रादिधारयेद्ब्राह्मणो यदि ॥
 श्रामा ॥ ॥ कर्मार्हं त्येषां परमाश्रुतिः ॥ ३७ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने ब्रह्मांडपुराणे ने विषे तो छाप ऊर्ध्वपुंड्र तिलक ने तु
 लसिनि कंठि एटलां वानां जे एधास्यां होय ते ज ब्राह्मण श्राद्धादिक सर्व कर्म कराववाने योग्य थाय छे एम कथ्युं छे जे ब्राह्म
 ण जे ते जो शंखचक्र गदाने पद्म तथा ऊर्ध्वपुंड्र तिलक तथा तुलसिनि जे बेवडी कंठि ते मने धारण करे तो ते ब्राह्मण जे ते श्राद्ध
 तथा यज्ञ तथा विवाहादिक सर्व कर्म कराववां ते मने अर्थ योग्य एवो थाय छे ए प्रकार नि एसवो परिश्रेष्ठ एवी वेदनी श्रुति

विवेक
॥ ७५ ॥

जेतेछेकतांएविरीत्येसर्ववेदपुराणशास्त्रनेसर्वआचारजनोरिद्धंतछेमाटेब्राह्मणादिकवर्णनेछापऊर्ध्वपुंड्रतिलकने
तुलसीनिमाळातेअवश्यपणेकरिनेधारवां॥३७॥ ॥सारसंग्रहेअविष्योत्तरपुराणवचनम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥
यज्ञोदानंतपोहोमोजनंपितृतर्पणम्॥चक्रलांछनहीनस्यविप्रस्यनिष्फलंचतत्॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेतप्तमुद्रायेर
हेतजेप्रतेनिनिंदानुकेनारुसारसंग्रहनेविषेअविष्योत्तरपुराणुल्लंघनेजेयइकरवोतथादानदेवुंतथातपकरं
तथागेमकरवोतथाब्राह्मणजमाडवातथापितरिनुतर्पणकरवुं॥एतैलेलेप्रमाणान्छापजेचिद्धतेणेरहितए
जेविप्रतेनुनिष्फलतेकर्मथायछे॥३८॥ ॥ऊर्ध्वपुंड्रधारणेहरिचक्रविलासेपद्मपुराणवचनम्॥ ॥श्लोकः॥
॥ऊर्ध्वपुंड्रविहीनस्तुकिंचित्कर्मकरोतियः॥इष्टापूजादिकंसर्वनिष्फलंस्यान्नसंशयः॥३८॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेऊ
र्ध्वपुंड्रतिलकधारणकरवानेविषेहरिचक्रविलासनामेजेग्रंथतेमांपद्मपुराणनुवचनछेजेकपालनेविषेऊर्ध्वपुंड्रतिल
केरहितएवोजेमनुष्यतेजेतेयज्ञकरवोतथावाव्यकुवाकराववाएआदिकजेकंकर्मतेनेकरेछेतेसर्वकर्मजेतेनिष्फ
लथायछेतेमांकांइसंशयजेतेनथिमाटेसर्वमनुष्यनेऊर्ध्वपुंड्रतिलककरंएमसर्वग्रंथनोसिद्धांतछे॥३९॥ ॥स्कंद
पुराणेचोक्तम्॥ ॥श्लोकः॥ ॥हारिद्रेणतुचूर्णेनकुंकुमेनसुगंधिना॥ऊर्ध्वपुंड्रस्यमध्येतुलक्ष्मीस्थानंप्रकल्पये
त्॥४०॥ ॥अर्थः॥ ॥अनेस्कंदपुराणनेविषेतोचंदलेसहितऊर्ध्वपुंड्रतिलककरवांएतुंछेजेवैष्णवजनजेते
हलदरनेखारमांपकविनेतेनुकरेदुएवुनेजिणुचुरणनेसुगंधिमानएवुजेकुंकुमतेणेकरिनेऊर्ध्वपुंड्रतिलकनामध्यने
विषेक्ष्मीजिनास्थानकरूपजेचांदलातेनेकरे॥४०॥स्कंदद्वारकामाहात्म्येतुलसीमाळाधारणमुक्तम्॥ ॥श्लो

सार

॥ ७५ ॥

कः ॥ ॥ निवेद्यकेशवेमाझांतुलसाकाष्ठं जवां ॥ वहतेयोनरोन्नत्यातस्यनैवास्तिपातकः ॥ ४१ ॥ ॥ अर्थः ॥
अनेवैश्वजननेकंठनेविषे लसीनिबेवडीकंठिधारवानुंस्कंद राणमांदारकामाहात्म्यनेविषेकरुंछ जजेमनुष्य
लसानाकाः मांथियईएविमाझाकेतांतुलसीनिबेवडीकंठितेने जगवानाने ॥ दिकराविनेपोतानाकंठनेविषेधार
करेछे तेमनुष्यनेकोईजात्य प पजेतेनथिजरेतुकेतांतेनांसर्वेपापजेतेनाशपांमेछे ॥ ४१ ॥ ॥ श्लोकः ॥ ॥ वि
वेकसारोरचितोमयाऽसौसद्धंथसारंसमुधृत्यतुष्ट्यै ॥ हरेःसतांतेमयितुष्टिमीःस्ततस्तदायांघिसरोजः ॥ ४२ ॥ ॥
इतिश्रीविमलैकांतधर्मप्रवर्तकश्रीसहजानंदस्वामिशिष्यबलरामदासमुनिनासं ॥ ॥ श्रीगुणातीतानंदः ॥ न्या ॥ याकृत
श्री ॥ विवेकाते प्र ॥ रणार्थनिरूपणं ॥ ॥ दशंप्रकरणम् ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसर्वेसंयनोजेसारतेनो
सं ॥ द्वारकारनेतेश्रीहरीनाजेसंततेमनितुष्टिनेअर्थे केतांतेमनिप्रसन्नतानेअर्थेमेवलरामदासः नियआविवेकसार
नामग्रंथजेतेकस्योछे ॥ तेकारणपणामाटेतेश्रीहरिनेतेमनाजेसंतजनतेजेतेतेमनाचरगारविंदनोदास एवोजेहुते
मारेविषेतुष्टिनेपांमोकेतांआग्रंथनुजेकरवुंतेणेकरिनेतेसर्वेमाराउपरुखराजिछावो ॥ ४२ ॥ ॥ गविरित्यश्रीनिर्मल
एवोजेएकांतिकधर्मतेनाप्रवर्तावनाराएवाजे श्रीसहजानंदस्वामितेमनोशिष्यएवोजेबलरामदासनामे ॥ नितेणेस
दुरुश्रीगुणातातानंदः ॥ ॥ विवेकाते प्र ॥ रणार्थनिरूपणं ॥ ॥ दशंप्रकरणम् ॥ १५ ॥ ॥ अर्थः ॥ ॥ अनेसर्वेसंयनोजेसारतेनो
कस्युतेनामेपंधरः ॥ प्रकरणजेतेथयुं ॥ १५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

विवेकसारः संवृणः ॥

